

ปัญหาและข้อขัดข้องตามสัญญาเช่าซื้อ

๓.๑ การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหาย

๓.๑.๑ ผู้มีสิทธินำคดีมาสู่ศาล

ก. ผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อ

มาตรา ๔๓๒ วรรคสอง บัญญัติว่า "สัญญาเช่าซื้อนั้น ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าเป็นโมฆะ" ดังนั้น สัญญาเช่าซื้อจึงเป็นสัญญาที่มีแบบแห่งนิติกรรม ทั้งนี้ไม่ว่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อจะเป็นทรัพย์สินประเภทใด สหหาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ จะมีค่าราคามากน้อยเพียงใดไม่สำคัญ ซึ่งการที่ต้องทำเป็นหนังสือ ทำให้ผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อจะต้องลงลายมือชื่อในสัญญาเช่าซื้อทั้งสองฝ่าย* และทำให้ทราบว่าใครเป็นผู้ให้เช่าซื้อ ใครเป็นผู้เช่าซื้อ ซึ่งจะเป็นผู้มีสิทธินำคดีมาสู่ศาลเมื่อมีการปฏิบัติผิดสัญญาที่ทักกันไว้ได้ ผลของการไม่ทำเป็นหนังสือจะทำให้สัญญาเช่าซื้อตกเป็นโมฆะ โดยถือเท่ากับไม่ได้ทำสัญญาเช่าซื้อกันเลย ไม่มีความผูกพันหรือไม่มีผลทางกฎหมายแต่อย่างใด ฉะนั้น ถ้าหากผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อไปแล้ว หรือผู้ให้เช่าซื้อส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปแล้ว ทั้งผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อย่อมเรียกเงินหรือทรัพย์สินได้ฐานเป็นลามิควรรได้ ส่วนผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิจะได้รับค่าใช้ทรัพย์สินหรือขาดประโยชน์

* ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๘๗/๒๕๐๘, ๑๘๐๐/๒๕๑๑ และ ๕๕๓/๒๕๒๐

มีปัญหาว่า สัญญาเช่าซื้อถ้าหากไม่ทำเป็นหนังสือแล้ว จะไม่สมบูรณ์ในฐานะเป็นสัญญาเช่าหรือไม่ ปัญหาที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ตาม คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๑๕ - ๑๑๒๐/๒๔๓๗ ว่า "เมื่อสัญญาเช่าซื้อไม่สมบูรณ์เพราะมิได้ทำตามแบบแล้วจะตีความเป็นสัญญาเช่าทรัพย์ไม่ได้"

การลงลายมือชื่อในสัญญาเช่าซื้อ คู่สัญญาไม่จำเป็นต้อง ลงชื่อในวันเดียวกับวันที่ทำสัญญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๔๓/๒๔๓๐ คดีนี้ข้อเท็จจริง ปรากฏว่า จำเลยได้ทำสัญญาเช่าซื้อฉบับลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๒๔ เพียง ฝ่ายเดียว ต่อมาวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๔๒๔ โจทก์มอบอำนาจให้ ส.มีอำนาจลง ชื่อในสัญญาเช่าซื้อที่โจทก์ยังมีได้ลงชื่อตั้งแต่วันที่ ๖ กันยายน ๒๔๑๕ ถึงวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๔๒๔ แทนโจทก์ได้ ส.จึงได้ลงนามในสัญญาเช่าซื้อภายหลังจาก วันที่ทำสัญญาเช่าซื้อนั้น สัญญาเช่าซื้อจะสมบูรณ์ตามกฎหมายหรือไม่ ศาลฎีกา วินิจฉัยว่า ตามบทบัญญัติในมาตรา ๔๓๒ วรรคสอง แปลได้ว่าสัญญาเช่าซื้อจะ ต้องทำเป็นหนังสือ โดยลงชื่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ซึ่งไม่มีบทบัญญัติระบุไว้ แต่อย่างใดว่าคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายจะต้องลงชื่อในวันทำสัญญา นั้น เมื่อคู่สัญญาลงชื่อในสัญญาเช่าซื้อทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็ย่อมถือได้ว่าสัญญานั้นได้ กระทำเป็นหนังสือแล้ว โดยคู่สัญญาหาจำเป็นต้องลงลายมือชื่อในวันเดียวกับที่ ทำสัญญาเช่าซื้อไม่ สัญญาเช่าซื้อที่ทำการกันจึงมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย

สัญญาเช่าซื้ออาจจะลงลายมือชื่อโดยตัวแทนของผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้เช่าซื้อก็ได้ แต่เมื่อสัญญาเช่าซื้อกฎหมายบังคับว่าต้องทำเป็น หนังสือ การตั้งตัวแทนให้ทำสัญญาเช่าซื้อก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย ทั้งนี้ เพราะมาตรา ๓๕๘ วรรคแรก บัญญัติว่า "กิจการอันใดท่านบังคับไว้โดย กฎหมายว่าต้องทำเป็นหนังสือ การตั้งตัวแทนเพื่อกิจการอันนั้น ก็ต้องทำเป็น หนังสือด้วย"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๘๔/๒๕๐๘ สัญญาเช่าซื้อต้อง
 ทำเป็นหนังสือมิฉะนั้นเป็นโมฆะ ดังนั้นตามมาตรา ๓๕๘ การตั้งตัวแทนให้ทำ
 สัญญาเช่าซื้อแทนจึงต้องทำเป็นหนังสือด้วย หากสัญญาตั้งตัวแทนมิได้ทำเป็น
 หนังสือ จะนำพยานบุคคลมาสืบแทนหาได้ไม่ ดังนั้นจึงรับฟังไม่ได้ว่าโจทก์ได้ตั้ง
 ตัวแทนเข้าทำสัญญาเช่าซื้อ ผลจึงเท่ากับว่าสัญญาเช่าซื้อนั้นมิได้ทำเป็นหนังสือ
 จึงตกเป็นโมฆะ สัญญาค้ำประกันก็ไม่อาจมีขึ้นได้ตามมาตรา ๖๘๐

ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้เช่าซื้อเป็นนิติบุคคล ผู้ที่
 ลงนามในสัญญาก็คือ ผู้แทนของนิติบุคคลนั้นตามที่นิติบุคคลระบุและกำหนดวิธีการ
 ในการลงนามผูกพันนิติบุคคล อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีการลงนามในสัญญา
 เช่าซื้อโดยผู้แทนนิติบุคคลโดยไม่มีการประทับตราของนิติบุคคลตามที่ระบุแบบข้อ
 บังคับของนิติบุคคลระบุไว้ แนวคำพิพากษาศาลฎีกาก็น่าจะวินิจฉัยว่าการลงนามใน
 สัญญานั้นใช้ได้ แต่ในกรณีที่นิติบุคคลระบุจำนวนผู้แทนที่จะมีอำนาจลงนามไว้
 หลายคน โดยต้องลงนามร่วมกัน แต่ปรากฏว่ามีการลงนามไม่ครบ สัญญา
 เช่าซื้อนั้นไม่ผูกพันนิติบุคคล

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๖๒/๒๕๑๒ กรรมการผู้จัดการ
 ของบริษัทโจทก์ทำสัญญาเช่าซื้อในนามบริษัทโจทก์ เป็นคู่สัญญาให้จำเลยเช่าซื้อ
 รถยนต์ โดยกรรมการผู้จัดการนั้นลงชื่อแทน แม้มิได้ประทับตราบริษัท ซึ่งตาม
 ข้อบังคับที่จดทะเบียนไว้จะต้องประทับตราด้วย ก็ถือได้ว่า บริษัทโจทก์เป็นคู่
 สัญญากับจำเลย บริษัทโจทก์ย่อมเอาสัญญาเช่าซื้อที่กรรมการผู้จัดการ ทำกับ
 จำเลยฟ้องจำเลยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๑ - ๑๔๖/๒๕๑๘ กรรมการ
 บริษัทโจทก์สองนายได้ทำหนังสือมอบอำนาจให้ ย. ซึ่งเป็นกรรมการผู้จัดการ
 ของบริษัทโจทก์เป็นตัวแทน มีอำนาจกระทำในนามบริษัทโจทก์ และลงนามใน
 หนังสือสัญญาขายสินค้าแทนบริษัทโจทก์ได้ ฉะนั้น ที่ ย. ได้ทำสัญญาให้เช่าซื้อใน

นามบริษัทโจทก์ลงลายมือชื่อ ย. คนเดียว และประทับตราสำคัญของบริษัทโจทก์
 จึงเป็นการกระทำแทนบริษัทโจทก์โดยได้รับมอบอำนาจจากบริษัทโจทก์โดยชอบ
 บริษัทจำเลยที่ ๑ เคยให้ ท. แต่ผู้เดียวลงลายมือชื่อ
 ประทับตราสำคัญของบริษัทจำเลยที่ ๑ ในหนังสือสัญญาเช่าซื้อรถจากบริษัท
 มิตรชุบิณีและบริษัทโตโยต้า แล้วนำรถนั้นมาใช้ในกิจการของบริษัทจำเลยที่ ๑
 แม้ ท. จะได้กระทำไปโดยผิดระเบียบ บริษัทจำเลยที่ ๑ ก็ยอมรับ และใน
 ขณะที่ ท. ทำหนังสือสัญญาเช่าซื้อรถจากบริษัทโจทก์ในนามบริษัทจำเลยที่ ๑ เป็น
 ผู้เช่าซื้อ ได้ลงลายมือชื่อประทับตราตนเอง ซึ่งเป็นตราสำคัญของบริษัทจำเลยที่ ๑
 แทนบริษัทจำเลยที่ ๑ ก็แสดงให้เห็นว่า ท. ได้เช่าซื้อรถจากบริษัทโจทก์มาใช้
 ในกิจการของบริษัทจำเลยที่ ๑ ถือไม่ได้ว่าเป็นการเช่าซื้อรถเป็นส่วนตัวของ
 ท. กับจำเลยที่ ๒ เมื่อได้ส่งมอบรถกันแล้วมีหลักฐานทะเบียนรถว่าบริษัทจำเลย
 ที่ ๑ เป็นเจ้าของรถทั้งสิบกคัน และมีการต่อตัวถังทำเป็นรถยนต์รับส่งคน
 โดยสาร ทาสีรถเป็นสีเขียวเหลือง และตราของบริษัทจำเลยที่ ๑ บริษัท
 จำเลยที่ ๑ ได้ขออนุญาตต่อคณะกรรมการควบคุมการขนส่ง แล้วนำรถทั้งหมด
 ไปใช้แล้วรับส่งคนโดยสารหาประโยชน์ในเส้นทางสัมปทานของบริษัทจำเลยที่ ๑
 ถือไม่ได้ว่า ท. ก้ ช. ได้ใช้รถแล้วหาผลประโยชน์เป็นส่วนตัว เห็นได้ว่า
 บริษัทจำเลยที่ ๑ ได้เข้าถือเอาประโยชน์ตามหนังสือสัญญาเช่าซื้อรถที่บริษัท
 โจทก์ได้นำมาฟ้อง แม้ ท. จะได้กระทำผิดข้อระเบียบข้อบังคับของบริษัทจำเลย
 ที่ ๑ ก็ถือว่าบริษัทจำเลยที่ ๑ ซึ่งเป็นตัวการได้ให้สัตยาบันต่อการกระทำของ
 ท. ซึ่งเป็นตัวแทนในการทำหนังสือสัญญาเช่าซื้อรถจากบริษัทโจทก์ ตามที่บัญญัติ
 ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๒๓ บริษัทจำเลยที่ ๑ จึงมี
 ความผูกพัน ที่จะต้องชำระหนี้ตอบแทนแก่บริษัทโจทก์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวล
 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๖๕ บริษัทโจทก์จึงมีอำนาจฟ้องเรียกค่า
 เสียหาย เพราะเหตุผิดสัญญาจากบริษัทจำเลยที่ ๑ ได้

สัญญาเช่าซื้อที่โจทก์ฟ้อง เป็นเอกสารที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะกรรมการผู้มีอำนาจลงชื่อแทนบริษัทโจทก์ ลงลายมือชื่อแต่ผู้เดียว เป็นการไม่ถูกต้องตามหนังสือรับรองของหอทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ถือได้ว่าจำเลยตั้งประเด็นต่อสู้เรื่องอำนาจฟ้องของโจทก์แล้ว

กรรมการผู้มีอำนาจลงลายมือชื่อกระทำแทนบริษัทโจทก์ ได้มี ๓ คน สองในสามคนมีอำนาจลงลายมือชื่อกระทำแทนบริษัทได้ แต่ต้องประทับตราสำคัญของบริษัทด้วย ดังนี้ การลงลายมือชื่อในเอกสารที่ทำขึ้นในนามของโจทก์ซึ่งเป็นบริษัทจำกัด จะมีผลเป็นการลงลายมือชื่อของโจทก์โดยสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อกรรมการที่ระบุชื่อไว้ลงลายมือชื่อแทนโจทก์ ไม่น้อยกว่าสองคน และประทับตราด้วย แต่ตามสัญญาเช่าซื้อที่โจทก์ทำไว้กับจำเลย ปรากฏว่ากรรมการผู้เดียวลงลายมือชื่อเป็นคู่สัญญาในฐานะผู้ให้เช่าซื้อ จึงไม่มีผลสมบูรณ์เป็นการลงลายมือชื่อของโจทก์ ถือไม่ได้ว่าโจทก์เป็นคู่สัญญาเช่าซื้อกับจำเลย โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยรับผิดชอบตามสัญญาเช่าซื้อ ฟ้องโจทก์ต้องยกเสียโดยไม่จำต้องวินิจฉัยปัญหาว่า เป็นการกระทำของตัวแทนซึ่งกระทำไปโดยปราศจากอำนาจ หรือทำนอกเหนือขอบอำนาจ และโจทก์ซึ่งเป็นตัวการได้ให้สัตยาบันแล้วหรือไม่ เพราะเป็นการนอกประเด็นจากคำฟ้องและคำให้การ (ส่วนนี้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๓/๒๕๒๐ วินิจฉัยว่าเช่าซื้อรถยนต์ต้องทำเป็นหนังสือ บริษัทจำกัดผู้ให้เช่าซื้อต้องมีข้อบังคับว่ากรรมการ ๒ คน ร่วมลงลายมือชื่อประทับตราของบริษัท จึงผูกพันบริษัท เมื่อกรรมการคนเดียวลงลายมือชื่อจึงเท่ากับผู้ให้เช่าซื้อไม่ได้ลงลายมือชื่อในสัญญา สัญญาเช่าซื้อเป็นโมฆะ บริษัทฟ้องเรียกรถยนต์คืนและใช้ราคาและค่าเสียหายไม่ได้

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ ได้หมายเหตุท้ายฎีกาไว้ว่า การที่กรรมการลงลายมือชื่อในสัญญาไม่ถูกต้องตามข้อบังคับเป็นการทำโดยปราศจากอำนาจ ซึ่งอาจให้สัตยาบันได้ตาม มาตรา ๑๑๖๗, ๘๒๓ ศาลจึง

ต้องอ้างเหตุว่าไม่มีประเด็นในเรื่องให้สัตยาบัน ข้อที่ไม่มีประเด็นอีกข้อหนึ่งคือ
เจ้าของติดตามเรียกกรรมสิทธิ์คืนได้ ถ้าสัญญาเป็นโมฆะ

นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๓๔/๒๕๑๒ วินิจฉัย
ว่า สัญญาเช่าซื้อระบุชื่อบริษัทโจทก์ผู้ให้เช่าซื้อกับจำเลยผู้เช่าซื้อไว้ชัดเจน โดย
พนักงานของบริษัทโจทก์ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการซื้อขายลงชื่อในสัญญาเช่าซื้อ
ในนามบริษัทโจทก์เป็นการกระทำแทนบริษัทโจทก์มิใช่ทำเป็นส่วนตัว ซึ่งจำเลย
ก็ทราบดี เมื่อจำเลยลงชื่อไว้ในสัญญาและได้รับทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปแล้ว สัญญา
เช่าซื้อย่อมมีผลผูกพันบริษัทกับจำเลย

กรณีผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อถูกจำกัดอำนาจในการใช้
สิทธิและหน้าที่ อันได้แก่

ก. ผู้เยาว์ ถ้าได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดย
ชอบธรรมย่อมจะเช่าซื้อสังหาริมทรัพย์หรือเช่าซื้อหรือให้เช่าซื้อสังหาริมทรัพย์
ได้ แต่ถ้าผู้เยาว์จะให้เช่าซื้อสังหาริมทรัพย์จะต้องขออนุญาตศาลก่อน มิฉะนั้น
จะไม่ผูกพันทรัพย์สินของผู้เยาว์

ข. คู่สมรสซึ่งตกเป็นคนไร้ความสามารถ คู่สมรสซึ่ง
เป็นผู้บุกรุกทำสัญญาให้เช่าซื้อสินส่วนตัวหรือสินสมรสของคู่สมรสซึ่งตกเป็นคน
ไร้ความสามารถได้โดยต้องขออนุญาตจากศาลตาม มาตรา ๑๕๕๘/๑๖ (๑)
ก่อน

ค. คนเสมือนไร้ความสามารถ หากจะนำอสังหาริมทรัพย์

หรือสังหาริมทรัพย์อันมีค่าออกให้เข้าชื่อ หรือเข้าชื่อทรัพย์สิน จะต้องขออนุญาตจากผู้พิทักษ์ก่อนเสมอ¹

บ. ผู้รับโอนสิทธิการเข้าชื่อ

ตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ ว่าสัญญาเข้าชื่อเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายและตามสัญญาแก่คู่สัญญา ผู้ให้เข้าชื่อและผู้เข้าชื่อต่างมีสิทธิอยู่ฝ่ายละสองอย่าง กล่าวคือ ผู้ให้เข้าชื่อมีสิทธิที่จะได้รับค่าเข้าชื่อและสิทธิอื่น ๆ ที่มีอยู่ตามสัญญาเข้าชื่อประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็คือสิทธิในฐานะยังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ให้เข้าชื่อนั้น ส่วนผู้เข้าชื่อก็มีสิทธิอยู่สองอย่างเช่นเดียวกัน กล่าวคือ สิทธิที่จะใช้ลอยหรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินนั้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือสิทธิของผู้เข้าชื่อนั้นเอง สิทธิอีกอย่างหนึ่งก็คือ สิทธิที่จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินในเมื่อมีการชำระเงินค่าเข้าชื่อครบถ้วนตามที่สัญญากำหนดไว้ ในด้านหน้าที่ก็กล่าวได้ว่าต่างฝ่ายต่างก็มีหน้าที่อยู่สองอย่างเช่นกัน กล่าวคือผู้เข้าชื่อมีหน้าที่จะต้องชำระค่าเข้าชื่อและมีหน้าที่จะต้องคืนทรัพย์สินที่เข้าชื่อ หากสัญญาเข้าชื่อได้สิ้นสุดลงในขณะที่ผู้เข้าชื่อจะต้องคืนทรัพย์สินนั้น ส่วนผู้ให้เข้าชื่อนั้นก็มีหน้าที่จะต้องให้ผู้ใดเข้าชื่อได้ใช้ลอยหรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินนั้นโดยปกติสุข และรับรองว่าเมื่อผู้เข้าชื่อได้ชำระเงินค่าเข้าชื่อครบถ้วนตามสัญญาแล้ว ผู้เข้าชื่อจะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นโดยสมบูรณ์²

สิทธิตามสัญญาเข้าชื่อย่อมโอนกันได้ ๒ ประการ กล่าวคือ

บ.๑ การโอนโดยผลแห่งกฎหมาย อันได้แก่ การโอนทาง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

² มานะ พิทยาภรณ์ เรื่องเดิม, หน้า ๑๕๑ - ๑๕๒

มรดก ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อคู่สัญญาตามสัญญาเข้าซื้อถึงแก่ความตาย ทายาทของคู่สัญญาดังกล่าวยอมเข้าสืบลิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ตามสัญญาเข้าซื้อ แต่ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบเกินกว่าทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดให้แก่ตน (มาตรา ๑๔๕๕ ถึง ๑๖๐๑)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๓๘ - ๒๔๓๙/๒๔๑๔ สัญญาเข้าซื้อ มีใช้เป็นสัญญาเช่าธรรมดา แม้มีคำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินโดยมีเงื่อนไขการชำระ เงินกันเป็นครั้งคราวรวมอยู่ด้วย ถ้าผู้เข้าซื้อชำระเงินแก่ผู้ให้เช่าซื้อครบถ้วน ตามเงื่อนไขก็ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น ซึ่งสิทธิที่จะได้กรรมสิทธิ์มีใช้สิทธิ เฉพาะตัว สัญญาเข้าซื้อจึงมีผลที่อาจสืบลิทธิกันได้ เมื่อผู้เข้าซื้อตาย ทายาทจึง สืบลิทธิของผู้เข้าซื้อได้

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า จากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น มีใช้ หมายความว่า จะโอนไปเฉพาะสิทธิที่จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เข้าซื้อเพียง อย่างเดียว แต่หมายความรวมถึงสิทธิที่จะได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สิน ที่เข้าซื้อด้วย เพราะเป็นการโอนผลแห่งกฎหมาย

บ.๒ การโอนโดยนิติกรรม อันได้แก่ การโอนสิทธิ เรียกร้องตามมาตรา ๓๐๓ ถึง ๓๑๓ ซึ่งขอแยกเป็น ๒ กรณี คือ

บ.๒.๑ ผู้ให้เช่าซื้อโอนสิทธิการเข้าซื้อ สิทธิและหน้าที่ ของผู้ให้เช่าซื้อตามที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าโดยสภาพอาจจะโอนให้แก่ผู้อื่น ได้ทั้งสิ้น เพราะไม่ใช่สิทธิและหน้าที่เฉพาะตัว ดังนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงอาจจะ โอนสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาเข้าซื้อไปยังบุคคลภายนอกได้ โดยมีนัยต้องได้รับความ ยินยอมจากผู้เข้าซื้อ โดยปฏิบัติตามมาตรา ๓๐๖

มาตรา ๓๐๖ "การโอนหนี้อันจะพึงต้องชำระแก่ เจ้าหนี้คนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงนั้น ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าไม่สมบูรณ์"

อนึ่ง การโอนหนี้้นั้นท่านว่า จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ลูกหนี้ หรือบุคคลภายนอกได้ ต่อเมื่อได้บอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้ หรือลูกหนี้จะได้ยินยอมด้วยในการโอนนั้น คำบอกกล่าวหรือความยินยอมเช่นว่านี้ ท่านว่าต้องทำเป็นหนังสือ

ถ้าลูกหนี้ทำให้พอใจแก่ผู้โอนด้วยการใช้เงิน หรือด้วยประการอื่นเสียแต่ก่อนได้รับคำบอกกล่าวหรือก่อนได้ตกลงให้โอนไซ้ ลูกหนี้นั้นก็ เป็นอันหลุดพ้นจากหนี้"

จากบทบัญญัติดังกล่าว พอสรรปวิธีการโอนสิทธิเรียกร้องที่จะต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้โดยเฉพาะเจาะจงได้ ดังนี้

๑. สัญญาโอนนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือ ถ้าไม่ทำเป็นโมฆะ ถือว่าผิดแบบ แต่ถ้าหนังสือนี้ลงชื่อผู้โอนคนเดียวพอ ผู้รับโอนไม่ต้องลงชื่อก็ได้*

๒. จะต้องส่งคำบอกกล่าวไปยังลูกหนี้โดยทำเป็นหนังสือหรือบอกกล่าวให้ลูกหนี้ทำคำยินยอมเป็นหนังสือ ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ผู้รับโอนจะบังคับชำระหนี้เอาจากลูกหนี้ไม่ได้**

๓. ถ้าลูกหนี้แห่งสิทธินั้นมีหลายคน การให้ความยินยอมหรือบอกกล่าวต้องทำกับลูกหนี้ทุกคน ถ้าไม่บอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังลูกหนี้คนใด และลูกหนี้นั้นไม่ให้ความยินยอมการโอนก็มีเสีย แต่มีผลว่าจะยกขึ้น

* จรรย์ ภักดีชนากุล, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้ (โรเนียว), (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๗๔ - ๗๖.

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๕๓/๒๕๑๒

** คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๘๘/๒๕๕๔

ต่อสัญญาคนนั้นไม่ได้

๔. การบอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังลูกหนี้ กฎหมายไม่ได้บังคับว่าใครเป็นผู้บอกกล่าว ผู้โอนหรือผู้รับโอนจะเป็นผู้บอกกล่าวก็ได้*

๕. เจ้าหนี้โอนสิทธิเรียกร้องให้บุคคลภายนอกโดยบุคคลภายนอกไม่ทราบว่ายินยอม โดยลูกหนี้รับรอง สัญญาที่สมบูรณ์ และเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก ซึ่งสัญญานี้จะมีผลก็ต่อเมื่อบุคคลภายนอกแสดงเจตนารับเอาประโยชน์จากสัญญานั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๖๖/๒๔๑๖ คู่สัญญาทำ

สัญญาเช่าซื้อโดยมีข้อสัญญาระบุว่า ให้ผู้เช่าซื้อระบุตัวทายาทผู้รับสิทธิเช่าซื้อในการเช่าซื้อแทน เมื่อผู้เช่าซื้อถึงแก่กรรมได้และผู้เช่าซื้อได้ระบุตัวทายาทผู้รับสิทธิในสัญญาเช่าซื้อไว้แล้ว ข้อสัญญาดังกล่าวนี้เป็นข้อสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก ฉะนั้น เมื่อผู้เช่าซื้อถึงแก่กรรมและทายาทผู้รับสิทธิดังกล่าว ได้แสดงเจตนาเข้าถึงเอาประโยชน์จากสัญญานี้ คือผู้ให้เช่าซื้อแล้ว สิทธิในการเช่าซื้อจึงตกเป็นของทายาทผู้รับสิทธิดังกล่าว ไม่ตกเป็นมรดกของผู้เช่าซื้ออันผู้จัดการมรดกจะเพียงร้องเรียกคืนได้

เมื่อได้ทำตามวิธีการโอนแล้วจะก่อให้เกิดผลดังนี้

๑. กรณีลูกหนี้ให้ความยินยอม สิทธิรายนี้ตกไปยังผู้รับโอนทันที ข้อต่อสู้เดิมที่มีต่อเจ้าหนี้เดิม ลูกหนี้จะยกขึ้นต่อสู้กับผู้รับโอนหาได้ไม่

๒. กรณีลูกหนี้ไม่ยินยอม สิทธิรายนี้ตกไปยังผู้รับโอนทันที ลูกหนี้มีข้อต่อสู้เจ้าหนี้เดิมอยู่อย่างไร ก็ย่อมยกข้อต่อสู้นั้นขึ้นยันผู้

* ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๘/๒๔๘๒

รับโอนได้

ดังนั้น เมื่อผู้ให้เช่าซื้อได้บอกกล่าวการโอนเป็นหนังสือไปยังผู้เช่าซื้อแล้ว ผู้รับโอนย่อมได้เป็นเจ้าของสิทธิการเช่าซื้อนั้นทันที แต่มีข้อแม้ว่า จะใช้ยื่นต่อผู้เช่าซื้อหรือบุคคลภายนอกได้ต่อเมื่อได้บอกกล่าวการโอนเป็นหนังสือไปยังผู้เช่าซื้อ หรือผู้เช่าซื้อได้ให้ความยินยอมเป็นหนังสือแล้ว ซึ่งการแจ้งให้ผู้เช่าซื้อทราบนี้อาจกระทำภายหลังการโอนสิทธิไปนานเพียงใดก็ได้

มีนักกฎหมายท่านหนึ่ง^๑ เห็นว่าสิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่สัญญาต่างตอบแทนซึ่งยังมิได้ปฏิบัติต่อกันนั้น จะไม่มีการกระทำกันเพราะไม่มีประโยชน์อะไรที่จะโอนไม่ได้ การที่จะโอนสิทธิเรียกร้องไปก็เท่ากับเป็นทางตัดทางได้ประโยชน์ของตนเอง คงไว้แต่หน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งคงไม่มีใครจะทำอย่างนั้น แต่ถ้าจะมีการโอนสิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่สัญญาต่างตอบแทนโดยไม่อยากเป็นฝ่ายรับผิดชอบไปคือ โอนหน้าที่ไปด้วย ก็อาจจะทำได้โดยการทำการโอนสิทธิพร้อมแปลงหนี้ใหม่ด้วยเปลี่ยนตัวลูกหนี้ ตาม มาตรา ๓๔๐ แต่การทั้งนี้ จะสำเร็จก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้ยินยอมทำสัญญาด้วย

นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๗๒/๒๔๘๔ วินิจฉัยไว้ว่า จำเลย (ผู้เช่าซื้อ) ได้ทำสัญญาเช่าซื้อจักรเย็บผ้ากับห้าง อ. (ผู้ให้เช่าซื้อ) หาได้ทำสัญญากับโจทก์ (ผู้รับโอนสิทธิเช่าซื้อ) ไม่ โจทก์กับห้าง อ. มิใช่บุคคลคนเดียวกัน ถ้าโจทก์ได้รับโอนสิทธิรายนี้มาจากห้าง อ. ก็ชอบ

^๑ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๔๒๔), หน้า ๑๒๔๑ - ๑๒๔๒ .

ก็ขอที่จะแจ้งการโอนให้จำเลยทราบหรือให้จำเลยรู้เห็นยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๐๖ และต้องกล่าวข้อความให้ปรากฏในฟ้อง คดีนี้โจทก์กล่าวในฟ้องว่าจำเลยทำสัญญากับโจทก์แต่เอกสารที่โจทก์อ้างมาปรากฏว่าจำเลยทำสัญญากับผู้อื่น ฉะนั้นต้องเรียกว่าโจทก์แพ้แก่การพิสูจน์คดีของตน โจทก์จะขอนำสืบข้อความนอกฟ้องเพื่อเปลี่ยนแปลงประเด็นแห่งคดีก็ไม่ได้ เพราะศาลจำต้องฟังพยานตามประเด็นในข้อพิพาทเท่านั้น จำเลยจึงไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบโจทก์

ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่า การโอนสิทธิของผู้ให้เข้าชื่อนั้นย่อมทำได้ตามวิธีการในมาตรา ๓๐๖ และการโอนหน้าที่ย่อมทำได้โดยการแปลงหนี้ใหม่ด้วยการเปลี่ยนตัวลูกหนี้ตามมาตรา ๓๔๕ โดยหากจะทำพร้อมกันจะกระทำได้โดยการแปลงหนี้ใหม่ตามมาตรา ๓๔๕ และ ๓๔๐

บ.๒.๒ ผู้เข้าชื่อโอนสิทธิการเข้าชื่อ

สำหรับสิทธิที่จะได้กรรมสิทธิในทรัพย์สินที่เข้าชื่อเมื่อชำระราคาครบถ้วนหรือสิทธิที่จะเลือกซื้อทรัพย์สินที่เข้าชื่อนั้น สิทธิดังกล่าวสภาพแห่งสิทธิเปิดช่องให้โอนกันได้ จึงสามารถโอนกันได้ตามมาตรา ๓๐๓ และ ๓๐๖ ที่กล่าวมาแล้ว แต่สำหรับสิทธิจะได้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินดังกล่าวนี้ มีความเห็นว่า สิทธิดังกล่าวไม่เปิดช่องให้โอนแก่กันได้ ทั้งนี้เพราะว่าในสัญญาเข้าชื่อนั้นตัวบุคคลผู้เข้าชื่อเป็นสาระสำคัญ ผู้เข้าชื่อจะทำการโอนสิทธิในการใช้หรือรับประโยชน์ในทรัพย์สินให้แก่ผู้อื่นตามอำเภอใจหาได้ไม่

^๑ ดู จีดี เศรษฐบุตร เรื่องเดิม, หน้า ๕๐๗ และมานะ พินยาภรณ์ เรื่องเดิม, หน้า ๒๐๒ - ๒๐๓.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๕๐/๒๕๒๑ วินิจฉัยว่า
สัญญาเช่าซื้อรถยนต์ซึ่งอยู่ระหว่างชำระเงินตามงวด ผู้เช่าซื้อมีแต่หน้าที่ชำระ
ค่าเช่าซื้อต่อไปตามสัญญา ยังไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้ให้เช่าซื้อปฏิบัติตามสัญญา
เช่าซื้อได้ ผู้เช่าซื้อโอนสิทธิและหน้าที่แก่ผู้ร้องโดยผู้ให้เช่าซื้อไม่ยินยอมไม่ได้
การที่ผู้ให้เช่าซื้อมอบแบบพิมพ์การโอนให้ผู้เช่าซื้อ ถือเป็นการยินยอมให้โอน
ไม่ได้ ผู้ร้องจึงไม่มีส่วนได้เสียที่จะร้องสอดเข้ามาในคดีที่ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องผู้
เช่าซื้อเรียกรถที่เช่าซื้อหรือราคาคืน

จากคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ พอสรุปเหตุผลที่ศาล
ฎีกาให้ไว้ว่า ผู้เช่าซื้อซึ่งยังชำระราคามิครบถ้วนไม่มีสิทธิที่จะโอนสิทธิและ
หน้าที่แก่ผู้อื่นไม่ ทั้งนี้เพราะ

๑. ผู้เช่าซื้อซึ่งยังชำระค่าเช่าซื้อยังไม่เสร็จสิ้น
ผู้เช่าซื้อจึงไม่มีสิทธิ แต่ผู้เช่าซื้อเพียงหน้าที่ที่จะต้องชำระค่าเช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่า
เช่าซื้อต่อไปตามสัญญาเท่านั้น ผู้เช่าซื้อซึ่งไม่มีสิทธิจะโอนสิทธิเรียกรถ และ

๒. ถึงแม้ผู้รับโอนสิทธิเรียกรถ และผู้เช่าซื้อ
เจตนาจะโอนสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาเช่าซื้อให้แก่กันก็ตาม เห็นว่าสิทธิและ
หน้าที่ดังกล่าวเป็นของคู่สัญญา คือ โจทก์จำเลยโดยเฉพาะผู้ร้อง และจำเลย
จะทำการโอนให้แก่กันไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากโจทก์
อย่างชัดแจ้ง หรือมิฉะนั้น ผู้ร้องและจำเลยต้องไปทำสัญญากับโจทก์โดยตรง
เพียงแต่การที่โจทก์มอบแบบพิมพ์การเช่าซื้อรถยนต์ให้จำเลยและผู้ร้องจะถือว่า
โจทก์ยินยอมเป็นหนังสือไม่ได้

ตามปกติในสัญญาเช่าซื้อจะมีข้อตกลงเรื่องนี้อยู่

อาทิเช่น

"ข้อ... สิทธิตามสัญญาฉบับนี้เป็นสิทธิเฉพาะตัวผู้เช่าซื้อเท่านั้น และบรรดาสหสิทธิหรือข้อผูกพันทั้งหลายของผู้เช่าซื้อมิให้ผู้เช่าซื้อทำการจำหน่าย จ่ายโอน จำนำ ให้เช่าช่วง ให้ยืม หรือมอบให้ผู้อื่นครอบครองหรือใช้ประโยชน์ หรือก่อค่าภาระติดพันใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เช่าซื้อนี้เป็นอันขาด แต่เจ้าของมีสิทธิอย่างเต็มที่ที่จะขาย โอน มอบ จำนำ ก่อภาระผูกพัน นำไปวางประกัน หรือจำหน่าย โดยประการอื่น ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวให้ผู้เช่าซื้อทราบล่วงหน้า"

ผู้เขียนเห็นว่า หากมีข้อตกลงกันไว้ก็ต้องเป็นไปตามข้อตกลงนั้น แต่หากไม่มีข้อตกลง ถ้าผู้เช่าซื้อต้องการโอนสิทธิที่จะได้กรรมสิทธิ์เมื่อชำระราคาครบถ้วน ผู้เช่าซื้อสามารถโอนได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากผู้ให้เช่าซื้อโดยทำตามวิธีการตามมาตรา ๓๐๖ และมีผลทำให้สิทธิดังกล่าวตกไปยังผู้รับโอนทันที ส่วนผู้ให้เช่าซื้อจะยกข้อต่อสู้ที่มีต่อผู้เช่าซื้อขึ้นต่อสู้กับผู้รับโอนได้หรือไม่นั้น ต้องพิจารณาจากมาตรา ๓๐๘ ส่วนการโอนสิทธิที่จะได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องขอความยินยอมจากผู้ให้เช่าซื้อก่อน เมื่อได้รับความยินยอมแล้วทำถูกต้องตามวิธีการในมาตรา ๓๐๖ แล้ว สิทธิดังกล่าวย่อมตกไปยังผู้รับโอนทันที โดยผู้ให้เช่าซื้อจะยกข้อต่อสู้ที่มีต่อผู้เช่าซื้อเดิมขึ้นต่อสู้กับผู้รับโอนไม่ได้ เพราะได้ให้ความยินยอมแล้ว แต่หากไม่ได้รับความยินยอม ผู้เช่าซื้อไม่อาจโอนสิทธิดังกล่าวตามอำเภอใจได้

สำหรับกฎหมายอังกฤษนั้น แตกต่างจากความเห็น

ของผู้เขียน โดยนักนิติศาสตร์ส่วนมากเห็นว่า สิทธิที่จะได้ใช้ หรือทำประโยชน์
ในทรัพย์สินที่เข้าชื้อนั้นก็อาจโอนไปได้ R.M. Goode¹ กล่าวว่า "จริงอยู่เมื่อ
สัญญาเข้าชื้อยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นนั้น อาจเป็นได้ว่ากฎหมายถือว่า ตัวผู้เข้าชื้อ
เป็นสาระสำคัญอย่างยิ่งสำหรับความสามารถที่จะชำระหนี้ได้ สัญญาทั้งหมด
ถือว่าตัวผู้เข้าชื้อเป็นสาระสำคัญ ดังนั้น จึงไม่อาจจะโอนได้ แต่ในทุกวันนี้วิธี
การให้เข้าชื้อได้ก้าวหน้าอย่างมากมาย และผู้ให้เข้าชื้อได้คิดค้นวิธีการต่าง ๆ
เป็นจำนวนมากเพื่อป้องกันความเสียหายเนื่องจากการผิดนัดของผู้เข้าชื้อ เช่น
ให้นำทรัพย์สินอื่นมาเป็นประกัน ให้บุคคลที่สามค้ำประกัน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการ
การยึดทรัพย์สิน ฯลฯ เนื่องจากเหตุผลดังกล่าว และข้อเท็จจริงที่ว่าปริมาณ
แห่งทรัพย์สินที่ให้เข้าชื้อมีอยู่มากและแพร่หลายทั่วไป จึงทำให้ความสำคัญของ
ตัวผู้เข้าชื้อลดน้อยลงโดยผลแล้วแม้จะไม่มีคำพิพากษาเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง
แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าแนวคำพิพากษาของศาลได้เดินไปในทางที่ว่าสิทธิทั้งหมดซึ่ง
ผู้เข้าชื้อได้รับตามสัญญาเข้าชื้อนั้นอาจโอนกันได้ เว้นแต่จะมีข้อสัญญากำหนดไว้
เป็นอย่างอื่น" ซึ่งเป็นแนวความคิดที่น่าสนใจมากและผู้เขียนเข้าใจว่าอีกไม่
นานนัก นักนิติศาสตร์ของไทยส่วนมากคงยอมรับว่าสิทธิในการที่ได้ใช้หรือได้รับ
ประโยชน์ในทรัพย์สินที่เข้าชื้อบางชนิด เช่น รถยนต์ นั้น ไม่ใช่สิทธิเฉพาะตัว
ที่ผู้ให้เข้าชื้อจะพิจารณาในขณะที่ทำสัญญาแต่อย่างใด

มีปัญหาว่ามีคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งตัดสินไว้ว่า การ
โอนสิทธิเรียกร้องในสัญญาต่างตอบแทนจะทำได้ตามวิธีการโอนสิทธิเรียกร้อง
แต่ทำได้โดยการแปลงหนี้ใหม่ ถ้าหากนำมาเปรียบกับสัญญาเข้าชื้อซึ่งก็เป็นสัญญา
ต่างตอบแทนชนิดหนึ่ง เราจะถือว่าสัญญาเข้าชื้อไม่อาจโอนกันได้หรือไม่

¹ R.M. Goode Ibid, p. 267.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๔๓๒ - ๒๔๓๔/๒๔๑๕ ซึ่ง
 วินิจฉัยว่า หินที่เกิดจากสัญญาซื้อขายซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญา
 แต่ละฝ่ายเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ด้วย การโอนสิทธิเรียกร้องให้บุคคลอื่นต่อไป
 นั้นจะใช้วิธีแบบโอนสิทธิเรียกร้องธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 มาตรา ๓๐๖ หาได้ไม่ กรณีเป็นเรื่องแปลงหนี้โดยเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ลูกหนี้ต้อง
 บังคับตามมาตรา ๓๔๐ คือ จะต้องทำสัญญาต่อกัน ฉะนั้น แม้โจทก์จะได้รับโอน
 สิทธิเรียกร้องตามสัญญาจะซื้อขายที่ดินระหว่างบุคคลภายนอกกับจำเลย และได้
 แจ้งการโอนให้จำเลยทราบแล้วก็ตาม หากโจทก์จำเลยมิได้ทำสัญญากันใหม่
 โจทก์ก็ไม่มีนิติสัมพันธ์กับจำเลยแต่อย่างใด ไม่มีอำนาจฟ้องบังคับให้จำเลยโอน
 ที่ดินให้โจทก์ได้ (ต่อมามีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๓๑/๒๔๒๑ ตัดลืนตาม)

คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับดังกล่าวมีนักกฎหมายไม่
 เห็นด้วยเป็นจำนวนมาก โดยศาสตราจารย์จิตติ ติงศภักดิ์ ได้บันทึกหมายเหตุ
 ไว้ท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ว่า "ปัญหาการโอนสิทธิเรียกร้องในสัญญาต่าง
 ตอบแทนนั้น ถ้าถือตามคำพิพากษานี้ก็ทำไม่ได้ ได้แต่แปลงหนี้ใหม่ ซึ่งเป็นคนละ
 เรื่องกัน การโอนสิทธิเรียกร้องเป็นการเข้าแทนที่ในหนี้เดิม แต่แปลงหนี้ใหม่
 เป็นการระงับหนี้เดิม มีหนี้ใหม่ขึ้นแทน ตามบทบัญญัติในเรื่องโอนสิทธิเรียกร้อง
 ตั้งแต่มาตรา ๓๐๓ เป็นต้นไป หาได้มีข้อขัดข้องที่จะโอนสิทธิเรียกร้องในสัญญา
 ต่างตอบแทนไม่ได้แต่ประการใดไม่ ถ้าไม่ใช่หนี้เฉพาะตัว เจ้าหนี้ที่สภานไม่
 เปิดช่องให้โอนแล้ว ก็ไม่เห็นมีอะไรห้าม ถ้าถือว่าสัญญาต่างตอบแทนโอนสิทธิ
 เรียกร้องไม่ได้นั้นจะเกินไปจากมาตรา ๓๐๓ แต่ข้อเท็จจริงในคดีนี้ไม่ปรากฏ
 ว่า การโอนสิทธิเรียกร้องได้ทำตามแบบที่กำหนดไว้ใน มาตรา ๓๐๖ หรือไม่
 เท่านั้นเอง"

ผู้เขียนเห็นว่า สิทธิเรียกร้องในสัญญาต่างตอบแทน
 นั้น น่าจะโอนกันได้เหมือนกับการโอนสิทธิเรียกร้องทั่ว ๆ ไป เว้นแต่ว่าถ้าจะ
 โอนไปทั้งสิทธิและหนี้ (หน้าที่) ซึ่งเท่ากับเป็นการแปลงหนี้ใหม่มากกว่าจะเป็น

การโอนสิทธิเรียกร้องธรรมดา ดังนั้น จึงต้องทำให้ถูกต้องตามแบบวิธีในเรื่อง
 แปลงหนี้ใหม่ด้วย จึงจะมีผลบังคับกันได้ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๕๐/๒๕๒๑
 ที่กล่าวมาแล้วก็ได้วินิจฉัยว่า ในสัญญาต่างตอบแทนจะมีการโอนสิทธิเรียกร้อง
 กันไม่ได้ แต่วินิจฉัยเพียงว่า หากจะโอนสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไป
 ให้บุคคลภายนอกทั้งหมดแล้ว กรณีเป็นเรื่องแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้
 และลูกหนี้มากกว่า จึงจะทำตามวิธีการโอนสิทธิเรียกร้องธรรมดาไม่ได้ ต้องทำ
 โดยการแปลงหนี้ใหม่ตามมาตรา ๓๔๕ และ ๓๕๐^๑ ซึ่งการโอนสิทธิเรียกร้อง
 ตามสัญญาเช่าซื้อ หากจะโอนให้แก่กันจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจาก
 ผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้เช่าซื้อโดยชัดแจ้ง หรือมิฉะนั้น ผู้รับโอนและผู้ให้เช่าซื้อ หรือ
 ผู้เช่าซื้อก็ต้องไปทำสัญญากันสามฝ่ายในลักษณะแปลงหนี้ใหม่ ถ้าหากผู้ให้เช่าซื้อ
 หรือผู้เช่าซื้อประสงค์ที่จะโอนสิทธิเรียกร้องแต่เพียงฝ่ายเดียว ย่อมจะโอนได้
 ตามหลักศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา โดยวิธีการแจ้งให้ลูกหนี้ทราบเป็น
 หนังสือ หรือได้รับความยินยอมจากลูกหนี้เป็นหนังสือก็น่าจะเป็นการเพียงพอ
 แต่หากจะมีโอนหน้าที่ที่จะต้องทำเป็นสัญญาแปลงหนี้ใหม่ โดยเอาคู่สัญญาทั้งสอง
 ฝ่ายมาทำสัญญากันใหม่^๒ นอกจากนั้นหากสัญญาต่างตอบแทนไม่อาจโอนสิทธิ
 เรียกร้องกันได้ย่อมจะทำให้ก่อให้เกิดผลเสียหายในแง่เศรษฐกิจเป็นอย่างมาก
 เนื่องจากกิจการของบริษัทการเงินหรือธนาคารที่จะให้สินเชื่อแก่บริษัทต่าง ๆ
 ซึ่งดำเนินธุรกิจการค้าเกี่ยวกับการเช่าซื้อรถยนต์ หรือเช่าซื้อทรัพย์สินอื่น ๆ
 ก็มักจะไม่มีหลักประกันอะไรที่จะได้รับชำระหนี้ มักจะรับโอนสิทธิเรียกร้องตาม
 สัญญาเช่าซื้อมอบไว้ให้แก่บริษัทการเงินหรือธนาคารไว้เป็นประกัน ซึ่งบริษัท
 การเงินหรือธนาคารในฐานะผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องก็ย่อมสามารถที่จะบังคับให้
 ผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อให้แก่ตนเองในฐานะผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องได้ใน

^๑ จรัญ ภักดีธนากุล เรื่องเดิม, หน้า ๗๓ - ๗๔.

^๒ กิตติพงษ์ อรุณพัฒน์พงศ์, "การโอนสิทธิเรียกร้องตามสัญญาเช่าซื้อ"
 บทบัญญัติ, เล่ม ๓๖ ตอนที่ ๓ (๒๕๒๒), ๓๖๓.

๒๔๓๒ - ๒๔๓๔/๒๕๑๕ ก็จะไม่มีการเงินหรือธนาคารใดให้สินเชื่อโดยตน ไม่มีหลักประกันอะไรเลย และหากจะต้องทำสัญญาแปลงหนี้ใหม่ก็จะเป็นเรื่องที่ไม่สะดวกในการปฏิบัติ และเป็นเรื่องที่บริษัทการเงินหรือธนาคารไม่ต้องการที่จะมาผูกนิติสัมพันธ์ทำสัญญากันขึ้นใหม่ระหว่างบุคคลภายนอก ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับบริษัทการเงินหรือธนาคารแต่อย่างใด

๓.๑.๒ การดำเนินการก่อนฟ้อง

ในกรณีที่มีการผิดสัญญาและจำเป็นต้องฟ้องคดี ต้องศึกษารายละเอียดข้อเท็จจริงต่าง ๆ ให้ถ่องแท้และรอบคอบ เพราะหากไม่ใส่ใจในรายละเอียดแล้วโอกาสที่จะผิดพลาดถูกยกฟ้อง หรือได้ไม่เต็มตามฟ้องก็มีมาก ต้องพิจารณาดูรายละเอียดของสัญญา การผิดสัญญา การเลิกสัญญาต้องบอกกล่าว ทวงถามหรือบอกเลิกก่อนหรือไม่ โดยเฉพาะในกรณีที่กำหนดเงื่อนไขในสัญญาไว้ อย่างหนึ่ง แต่มีการปฏิบัติผิดไปจากสัญญาจนเกิดผลในทางที่ว่า สัญญามีผลยกเลิก ได้ทันทีมากมายเป็นสัญญาที่ต้องมีการบอกเลิกก่อน แต่ในบางกรณี เช่น ไม่มีสัญญาระบุไว้ชัดเจนว่าต้องบอกเลิกเป็นหนังสือ การที่ผู้ให้เข้าซื้อยึดทรัพย์สินค้า ก็ถือว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาเข้าซื้อ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๘๓/๒๕๒๖ แม้สัญญาเข้าซื้อจะ กำหนดว่าจำเลยต้องชำระค่าเข้าซื้อที่ค้างเป็นรายเดือนภายในวันที่ ๑ ของทุก ๆ เดือน แต่ตามที่ปฏิบัติจำเลยมิได้ชำระค่าเข้าซื้อให้โจทก์ในวันที่ ๑ ของเดือนเป็นส่วนมาก เห็นได้ว่าโจทก์จำเลยมิได้มีเจตนาที่จะถือเอากำหนดเวลา เป็นสาระสำคัญ ดังนั้น ในงวดต่อมาแม้จำเลยจะไม่ชำระค่าเข้าซื้อตามวันที่ กำหนดไว้ในสัญญา โจทก์ก็จะบอกเลิกสัญญาทันทีไม่ได้ ต้องกำหนดระยะเวลาพอสมควรบอกกล่าวให้จำเลยชำระค่าเข้าซื้อที่ติดค้างอยู่ก่อน ตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘๓

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๘๔๒/๒๕๒๖ การบอกเลิกสัญญา
 เข้าชื่อ กฎหมายมิได้บังคับให้ต้องบอกเลิกเป็นหนังสือ และการเข้าชื่อนั้นผู้ให้
 เข้าชื่อต้องเอาทรัพย์สินออกให้ผู้เข้าชื่อได้ใช้ การที่ผู้ให้เข้าชื่อยึดเอาทรัพย์สิน
 ที่ให้เข้าชื่อคืนไป ถือได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาเข้าชื่อแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๑๔/๒๕๓๑ สัญญาเข้าชื่อระบุว่าถ้า
 ผู้เข้าชื่อผิดนัดค้างชำระค่าเข้าชื่อสองงวดติดต่อกัน หรือผิดนัดค้างชำระค่า
 เข้าชื่อตั้งแต่สองงวดขึ้นไป ให้สัญญาเข้าชื่อเป็นอันยกเลิกเพิกถอนทันทีโดยไม่
 ต้องบอกกล่าวให้ผู้เข้าชื่อทราบล่วงหน้า แต่การที่จำเลยค้างชำระค่าเข้าชื่อ
 ๒ งวด ติดต่อกันแล้ว โจทก์ยังยอมรับชำระค่าเข้าชื่อที่ค้างชำระโดยมิได้
 ทักท้วง ย่อมแสดงว่า ในทางปฏิบัติโจทก์จำเลยมิได้ถือเอากำหนดเวลาชำระ
 ค่าเข้าชื่อเป็นสาระสำคัญต่อไป เมื่อจำเลยมิได้ชำระค่าเข้าชื่อตามกำหนด
 เวลาในสัญญา จะถือว่าจำเลยผิดนัดและสัญญาเข้าชื่อยกเลิกเพิกถอนไปไม่ได้
 หากโจทก์ประสงค์จะเลิกสัญญา โจทก์จะต้องบอกกล่าวให้จำเลยชำระค่าเข้าชื่อ
 ภายในกำหนดเวลาที่สมควร ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘๗
 เสียก่อน

การที่โจทก์ยึดรถคันเข้าชื่อคืนเพราะเหตุที่จำเลยไม่ชำระค่า
 เข้าชื่องวดต่อมา และจำเลยยินยอมให้ยึดโดยไม่ได้โต้แย้ง ถือได้ว่าโจทก์
 จำเลยต้องสมัคใจที่จะเลิกสัญญากันโดยปริยายนับแต่วันที่โจทก์ยึดรถคันเข้าชื่อคืน
 คู่สัญญาจะต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๘๑/๒๕๓๑ เมื่อจำเลยผู้เข้าชื่อผิด
 สัญญาค้างชำระค่าเข้าชื่อ และโจทก์บอกเลิกสัญญาเข้าชื่อแล้ว สัญญาเข้าชื่อย่อม
 ระงับไป แม้ภายหลังจำเลยไม่ออกจากอาคารที่เข้าชื่อ และส่งเงินค่าเข้าชื่อที่
 ค้างชำระกันยังคงชำระค่าเข้าชื่อย่อยรายเดือนต่อไปอีกก็ไม่ได้ความว่าโจทก์ยินยอม
 ให้สัญญาเข้าชื่อยังมีผลผูกพันกันต่อไปตามเดิม โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องขับไล่ผู้เข้าชื่อได้

ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวจำเลยก่อน

นอกจากเรื่องของการบอกเลิกสัญญาแล้ว ในเรื่องของ
ภูมิฐานะของจำเลยก็เป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องตรวจสอบให้เรียบร้อยเสียก่อนฟ้อง
เพราะหากฟ้องตามที่อยู่ที่ให้ไว้ในตอนทำสัญญาซึ่งเวลาผ่านไปนานแล้ว ต่อมา
ปรากฏในชั้นส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องว่าจำเลยไม่มีที่อยู่ดังกล่าว ศาลก็
อาจจะไม่รับคดีไว้พิจารณาต่อไปก็ได้

๓.๑.๓ กำหนดเวลาในการฟ้องคดี

มาตรา ๑๖๓ บัญญัติไว้ว่า "อันสิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้
ใช้บังคับเสียภายในระยะเวลาอันกฎหมายกำหนดไว้ ท่านว่าตกเป็นอันขาดอายุ
ความ ห้ามมิให้ฟ้องร้อง" จากตัวบทข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าอายุความ หมายถึง
ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดบังคับไว้ให้ใช้สิทธิเรียกร้องภายในกำหนดเวลา
หากมิได้ใช้สิทธิเรียกร้องโดยปล่อยทิ้งไว้จนพ้นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้
แล้ว ผลก็คือทำให้หนี้ขาดอายุความ หรือที่เรียกกันว่าคดีขาดอายุความ

ผลของคดีขาดอายุความนั้น เมื่อพิจารณาประกอบมาตรา
๑๕๓ ที่บัญญัติว่า "เมื่อไม่ได้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ท่านว่าศาลจะอ้างเอา
อายุความมาเป็นมูลยกฟ้องไม่ได้" แล้วจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในมาตรา ๑๖๓
ที่ว่า "...ห้ามมิให้ฟ้องร้อง" นั้น มิได้หมายความว่า ห้ามมิให้เจ้าหนี้ฟ้องร้อง
คดีทีเดียว เป็นแต่ว่าเมื่อคดีขาดอายุความก่อให้เกิดสิทธิแก่ลูกหนี้ที่จะปฏิเสธหนี้
ได้เท่านั้น แม้หนี้หรือคดีขาดอายุความเจ้าหนี้ก็สามารถฟ้องร้องลูกหนี้ให้รับผิดชอบได้
แต่เจ้าหนี้อาจไม่ได้รับชำระหนี้หากลูกหนี้นยกเหตุคดีขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้
และถ้าลูกหนี้นมิได้ยกเหตุคดีขาดอายุความขึ้นต่อสู้แล้ว มาตรา ๑๕๓ ก็บัญญัติไว้
ชัดเจนว่าศาลจะยกเหตุคดีขาดอายุความมาเป็นมูลเหตุยกฟ้องไม่ได้

ตามกฎหมายลักษณะเข้าชื่อไม่ได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้เป็น
การเฉพาะ แต่โดยเหตุที่สัญญาเข้าชื่อเป็นสัญญาเข้าบวกด้วยคำมั่นว่าจะขายหรือ
ว่าจะให้ทรัพย์สินที่เข้าชื้อตกเป็นสิทธิ และก่อให้เกิดผลทางกฎหมายหลายประการ
ดังได้กล่าวมาแล้วใน สำหรับเรื่องอายุความเกี่ยวกับสัญญาเข้าชื้อก็อาจแยก
พิจารณาได้ดังนี้

ก. กรณีผู้ให้เข้าชื้อฟ้องให้ส่งมอบทรัพย์สินที่เข้าชื้อคืน หรือ
ให้ใช้ราคาแทน

ในกรณีที่ผู้เข้าชื้อฟ้องเรียกร้องให้ผู้เข้าชื้อส่งมอบทรัพย์สิน
ที่เข้าชื้อคืน หากส่งมอบคืนไม่ได้ ก็ให้ใช้ราคาทดแทน มีอายุความ ๑๐ ปี

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๒/๒๔๑๒ ในกรณีที่ผู้ให้เข้าชื้อ
บอกเลิกสัญญาและเรียกให้ผู้เข้าชื้อส่งคืนทรัพย์สินที่เข้าชื้อ หากส่งคืนไม่ได้ ให้
ใช้ราคาแทนนั้น เป็นกรณีที่เจ้าของกรรมสิทธิ์ใช้สิทธิในการติดตามเรียกเอา
ทรัพย์สินคืนอยู่ภายในอายุความ ๑๐ ปี

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๗๒/๒๔๒๑ การที่โจทก์ผู้ให้
เข้าชื้อฟ้องเรียกให้จำเลยผู้เข้าชื้อส่งคืนรถยนต์ที่เข้าชื้อ หรือมิฉะนั้นให้ชดใช้
ราคานั้น สิทธิเรียกร้องนี้ไม่มีกฎหมายกำหนดอายุความไว้เป็นอย่างอื่น จึงมี
อายุความ ๑๐ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔ หาใช่มี
อายุความ ๒ ปี ตามมาตรา ๑๖๔ (๑) และ (๖) ดังจำเลยฎีกาไม่

ข. กรณีผู้ให้เข้าชื้อฟ้องให้ชำระราคาทรัพย์สินที่เข้าชื้อจน
ครบตามสัญญา

ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เข้าชื้อสูญหาย หรือถูกทำลาย และ

ในสัญญาเช่าซื้อที่มีข้อตกลงว่าผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบชำระค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบ เช่นนี้การที่ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องผู้เช่าซื้อให้ชำระค่าเช่าซื้อจนครบตามสัญญาเช่าซื้อดังกล่าวมีอายุความ ๑๐ ปี ตามมาตรา ๑๖๔

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๒๘/๒๔๒๕ คดีนี้โจทก์ฟ้อง เรียกเงินตามสัญญาเช่าซื้อข้อ ๔ ซึ่งกำหนดว่า ในกรณีที่รถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหาย ไม่ว่าโดยเหตุสุดวิสัย หรือโดยเหตุใด จำเลยที่ ๑ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบแต่ฝ่ายเดียวชำระค่าเช่าซื้อทั้งสิ้นจนครบ การที่โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยที่ ๑ ชำระค่ารถยนต์ที่ค้างตามข้อสัญญาดังกล่าวจำนวน ๓๗,๕๐๐ บาท จึงเป็นการฟ้องขอให้จำเลยที่ ๑ ชำระราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อจนครบตามที่ระบุไว้ในสัญญา หาใช่ฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระไม่... ในกรณีฟ้องเรียกราคารถยนต์ที่เช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อดังกล่าวไม่มีกฎหมายบัญญัติอายุความไว้เป็นอย่างอื่น จึงต้องใช้อายุความ ๑๐ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔ มิใช่ อายุความ ๒ ปี ๫

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๖๔๖/๒๔๓๐ สัญญาเช่าซื้อที่ตกลงไว้ว่าถ้ารถยนต์ที่เช่าซื้อสูญหายในระหว่างสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเช่าซื้อจำนวนที่ยังขาดอยู่ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ และในกรณีนี้ถือว่าสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดระงับลงนั้น เป็นความตกลงที่ผู้เช่าซื้อยอมรับผิดในเหตุที่รถยนต์สูญหาย ซึ่งข้อตกลงเช่นนี้เป็นข้อสัญญารับใช้ค่าเสียหาย แม้จะเรียกค่าเช่าซื้อ กรณีก็มีใช้การฟ้องเรียกเอาค่าเช่าซื้ออันมีอายุความ ๒ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔ (๖) แต่เป็นกรณีที่ไม่มีกฎหมายกำหนดอายุความไว้ จึงต้องใช้อายุความ ๑๐ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔

ค. กรณีผู้ให้เช่าซื้อฟ้องเรียกค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าขาดประโยชน์

ในกรณีที่ผู้ให้เข้าชื่อฟ้องเรียกค่าใช้ทรัพย์สิน หรือฟ้องเรียกค่าขาดประโยชน์ที่ควรจะได้จากการที่อาจนำทรัพย์สินที่เข้าชื่อออกให้บุคคลภายนอกเข้าได้นั้นมีอายุความ ๑๐ ปี ตามมาตรา ๑๖๔

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๐๑/๒๔๑๓ การฟ้องเรียกค่าเสียหาย เพราะการที่ผู้เข้าชื่อใช้ทรัพย์สินของผู้ให้เข้าชื่ออยู่ตลอดเวลาที่ยังคงครอบครองทรัพย์สินของผู้ให้เข้าชื่ออยู่ มีอายุความเรียกร้อง ๑๐ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๕๔/๒๔๑๓ จำเลยทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ของโจทก์ แล้วผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ โจทก์ต้องติดตามเอารถคืน ดังนี้ โจทก์ยอมฟ้องให้จำเลยใช้ค่าเสียหายจากการที่โจทก์ขาดประโยชน์ที่เอารถไปให้ผู้อื่นเช่าไม่ได้ประการหนึ่ง และค่าเสียหายจากการที่จำเลยใช้รถชำรุดบุบสลายได้อีกประการหนึ่ง ค่าเสียหายประการแรกมีกำหนดอายุความ ๑๐ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔ ส่วนค่าเสียหายประการหลัง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าซื้อ มิได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้ต้องนำมาตรา ๔๖๒ และ ๔๖๓ ในลักษณะเช่าทรัพย์สินซึ่งมีอายุความ ๖ เดือน มาใช้บังคับอนุโลม จะนำอายุความทั่วไปตามมาตรา ๑๖๔ มาใช้บังคับหาได้ไม่

โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายที่จำเลยใช้รถชำรุดบุบสลายเมื่อเกินกำหนด ๖ เดือน นับแต่วันส่งคืนทรัพย์สิน คดีของโจทก์ในมูลหนี้ส่วนนี้ขาดอายุความแล้ว เมื่อจำเลยยกอายุความขึ้นต่อสู้ แม้จะอ้างว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความ ๒ ปี ตามมาตรา ๑๖๔ ศาลยกมาตราที่ถูกต้องได้

มีข้อสังเกตว่า ค่าเสียหายที่เป็นค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าขาดประโยชน์ซึ่งผู้ให้เข้าชื่อควรจะได้จากการนำเอาทรัพย์สินที่เข้าชื่อออกให้เข้าได้นั้นเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการผิดสัญญาเช่าชื่อแล้ว เมื่อผู้ให้เข้าชื่อฟ้องอ้างฐานผิดสัญญา ค่าเสียหายที่เป็นค่าขาดประโยชน์ที่เรียกร้องจึง

เป็นค่าเสียหายที่สืบเนื่องมาจากมูลหนี้ตามสัญญา มิใช่ค่าเสียหายอันเกิดจากมูล
ละเมิด และกฎหมายลักษณะเช่าซื้อก็ไม่ได้บัญญัติเรื่องอายุความการใช้สิทธิ
เรียกร้องค่าเสียหายในส่วนนี้ไว้ จึงต้องนำอายุความ ๑๐ ปี ตามมาตรา ๑๖๔
มาใช้บังคับ จะนำเอาอายุความ ๑ ปี ในเรื่องละเมิดมาใช้บังคับไม่ได้เพราะ
เป็นคนละเรื่องกัน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๘๔/๒๕๑๕ จำเลยที่ ๒ อ้าง
ว่าตามสัญญาเช่าซื้อข้อ ๘ มีข้อความตอนหนึ่งว่า การที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สิน
ที่เช่าซื้อเมื่อผิดนัดแล้วถือว่า เป็นการครอบครองโดยมิชอบตามข้อความนี้แสดง
ให้เห็นว่า คู่สัญญามีความประสงค์จะให้สัญญาให้มีผลบังคับกันในมูลละเมิด จำเลย
ที่ ๑ ผิดนัดตั้งแต่วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๐๘ โจทก์ฟ้องวันที่ ๒๘ กรกฎาคม
๒๕๑๓ จึงเกิน ๑ ปี นับแต่โจทก์รู้ถึงการละเมิด คดีขาดอายุความตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔๘

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่จำเลยที่ ๑ ยังคงครอบครอง
รถภายหลังผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้องวดต่อ ๆ ไป ถือว่าจำเลยผิดสัญญาเพราะ
ไม่ปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อข้อ ๘ ที่มีข้อความว่า ให้จำเลยมีหน้าที่ส่งมอบรถที่
เช่าซื้อคืนโจทก์ในสภาพเรียบร้อยโดยพลัน ฉะนั้น ค่าเสียหายของโจทก์ที่เกิด
ขึ้นภายหลังที่จำเลยที่ ๑ ผิดสัญญา จึงเป็นค่าเสียหายที่สืบเนื่องมาจากสัญญา
นั่นเอง มิใช่เกิดจากมูลละเมิด การที่สัญญาเช่าซื้อข้อ ๘ มีข้อความตอนหนึ่งดัง
ที่จำเลยที่ ๒ ฎีกา หาทำให้สภาพหนี้ที่เกิดจากสัญญากลายเป็นหนี้ที่เกิดจากมูล
ละเมิดไม่ สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดจากการผิดสัญญาเช่นนี้มีอายุความ
๑๐ ปี

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทย์ ได้บันทึกหมายเหตุท้ายคำ
พิพากษาว่า "ตามแนวที่ศาลวินิจฉัยมาถือว่า การครอบครองทรัพย์สินที่เช่าไว้
เมื่อสัญญาเช่าระงับลงแล้วโดยไม่มีอำนาจเป็นละเมิด เช่นนี้เรียกค่าเสียหาย
ฐานละเมิดได้ แม้ไม่มีหลักฐานเป็นเอกสารการเช่าที่จะบังคับได้ แต่ต้อง
เข้าใจว่าแม้จะเป็นละเมิด ก็ไม่ทำให้หนี้ตามสัญญาระงับหรือเปลี่ยนสภาพไป

เป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่จะอาศัยมูลหนี้ได้ทั้งทางสัญญาและละเมิด แล้วแต่เจ้าหน้าที่จะเลือกฟ้องโดยอาศัยมูลหนี้ใดที่เป็นประโยชน์แก่ตน"

ง. กรณีผู้ให้เข้าซื้อซึ่งเป็นพ่อค้าฟ้องเรียกค่าใช้ทรัพย์สิน หรือ ค่าขาดประโยชน์ (ค่าเข้าซื้อที่ค้าง)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อผู้เข้าซื้อหรือผู้ให้เข้าซื้อบอกเลิกสัญญาเข้าซื้อโดยชอบแล้ว สัญญาเป็นอันเลิกกันและผู้ให้เข้าซื้อจะเรียกให้ผู้เข้าซื้อชำระค่าเข้าซื้อที่ค้างชำระไม่ได้ ชอบที่จะเรียกให้ชำระได้แต่ค่าเข้าหรือค่าใช้ทรัพย์สินสินตลอดระยะเวลาที่ผู้เข้าซื้อยังคงครอบครองใช้ประโยชน์อยู่โดยมิได้ชำระค่าเข้าซื้อ แม้ในสัญญาหรือผู้ให้เข้าซื้อจะฟ้องเรียกว่าเป็นค่าเข้าซื้อ (ที่ค้างชำระ) ศาลฎีกาก็แปลว่าความจริง คือ การเรียกค่าเข้าในการใช้ทรัพย์สินสินที่ผู้ให้เข้าซื้อนำออกไปให้ชำนั่นเอง และในกรณีที่ผู้ให้เข้าซื้อซึ่งเป็นพ่อค้าฟ้องเรียกให้ผู้เข้าซื้อชำระค่าใช้ทรัพย์สินดังกล่าวนี้มีอายุความ ๒ ปี ตามมาตรา ๑๖๔ (๖) *

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๘/๒๔๒๑ สัญญาเข้าซื้อ คือ สัญญาเข้าทรัพย์สินประกอบด้วยคำมั่นว่าจะขายค่าเข้าซื้อ ก็คือค่าเข้าในการใช้ทรัพย์สินสินที่โจทก์นำออกไปให้เข้า แม้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๓ ลักษณะ ๔ ว่าด้วยเข้าซื้อจะมีได้บัญญัติในเรื่องอายุความไว้โดยตรงก็ตาม โจทก์ก็ต้องฟ้องเสียภายในกำหนดอายุความ ๒ ปี ตามนัยแห่งประมวล

* กรณีข้างต้นนี้เป็นเรื่องผู้ให้เข้าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้วก็จะเรียกค่าเข้าซื้อที่ค้างชำระไม่ได้ แต่หากเป็นเรื่องที่ผู้เข้าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินค่าเข้าซื้อคราวเดียวหรือหลายคราว และผู้ให้เข้าซื้อไม่ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาผู้ให้เข้าซื้อก็ย่อมฟ้องเรียกค่าเข้าซื้อที่ค้างชำระพร้อมดอกเบี้ยได้ตามหลักทั่วไป และอายุความก็มีกำหนดเวลา ๒ ปี หรือ ๔ ปี เช่นกัน

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔ (๖) (อ้างอิงที่ ๓๕๘/๒๕๐๘ และ ๑๕๒/๒๕๑๒)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๔๘/๒๕๓๐ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๓ ลักษณะ ๔ ว่าด้วยการเข้าชื่อ ไม่ได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้โดยตรง แต่ค่าเข้าชื่อก็เป็นค่าเข้าในการใช้ทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ดังนั้น หากผู้ให้เข้าชื่อซึ่งเป็นพ่อค้าฟ้องเรียกเรื่องเอาค่าเข้าชื่อสังหาริมทรัพย์ (เครื่องรับโทรทัศน์) ที่ค้างชำระอยู่ จึงต้องฟ้องเสียภายในอายุความ ๒ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔ (๖) ไม่ใช่ ๑๐ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔

แต่ถ้าผู้ให้เข้าชื่อมิใช่ผู้ค้า สิทธิเรียกร้องค่าเข้าชื่อ ไม่อยู่ในอายุความ ๒ ปี ตามมาตรา ๑๖๔ (๖) แต่มีอายุความ ๔ ปี ตามมาตรา ๑๖๖

จ. กรณีผู้ให้เข้าชื่อฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการใช้ทรัพย์สินโดยมิชอบ

ในกรณีที่ผู้ให้เข้าชื่อฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการที่ผู้เข้าชื่อนำทรัพย์สินที่เข้าชื่อไปใช้โดยมิชอบ ไม่สงวนรักษาทรัพย์สินเสมอกับวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเองเป็นเหตุให้ชำรุดเสียหาย กฎหมายลักษณะเข้าชื่อมิได้บัญญัติเรื่องอายุความเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ จึงต้องนำมาตรา ๔๖๒ และมาตรา ๔๖๓ ในลักษณะเข้าทรัพย์สินซึ่งมีอายุความ ๖ เดือน มาใช้บังคับโดยอนุโลม จะนำอายุความทั่วไปตามมาตรา ๑๖๔ มาใช้บังคับหาได้ไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๘๔/๒๕๑๗ โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายที่จำเลยใช้รถชำรุดบนสลายเมื่อเกินกำหนด ๖ เดือน นับแต่วันส่งคืนทรัพย์สินคืนของโจทก์ในมูลหนี้ส่วนนี้ขาด อายุความแล้ว เมื่อจำเลยยกอายุความ

ขึ้นต่อผู้ แม้จะอ้างว่าฟ้องโจทก์ขาดอายุความ ๒ ปี ตามมาตรา ๑๖๕ ศาลยก
 มาตรการที่ถูกต้องขึ้นปรับแก้คดีได้

ฉ. กรณีผู้ให้เช่าซื้อฟ้องให้ชำระค่าใช้จ่าในการติดตาม

ทวงถาม

ค่าใช้จ่าในการติดตามทวงถามค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระนั้น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า มิใช่ค่าเช่าซื้อต้องบังคับตามลักษณะอายุความทั่วไปมีกำหนด
 ๑๐ ปี

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๔๑/๒๔๓๐ ค่าใช้จ่าในการ
 ติดตามทวงถามค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระมิใช่ค่าเช่าซื้อ สิทธิเรียกร้องค่าใช้จ่า
 ดังกล่าว จึงไม่ตกอยู่ในบังคับอายุความ ๒ ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ
 พาณิชย์ มาตรา ๑๖๕ (๖) แต่ต้องบังคับตามอายุความทั่วไป ซึ่งกำหนดไว้
 ๑๐ ปี (มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๘๓/๒๔๓๔ วินิจฉัยตาม)

ช. กรณีผู้ให้เช่าซื้อฟ้องเรียกราคาค่าเช่าซื้อที่ยังขาดอยู่

ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ และผู้ให้เช่า
 ซื้อบอกเลิกสัญญาเป็นผลให้สัญญาสิ้นสุดลง ผู้เช่าซื้อไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่
 เช่าซื้อคืนจนกระทั่งผู้ให้เช่าซื้อต้องติดตามเอาทรัพย์สินที่เช่าซื้อกลับคืนมา แล้ว
 นำเอาทรัพย์สินนั้นออกขายให้บุคคลภายนอกหรือให้บุคคลภายนอกเช่าซื้อต่อไป
 และมักจะอ้างว่า ขายหรือให้เช่าซื้อต่อไปได้ราคาต่ำเพราะผู้เช่าซื้อใช้ทรัพย์สิน
 โดยมีขอบ ซึ่งเมื่อนำราคาที่ขายหรือเช่าซื้อไปนั้นมาหักจากค่าเช่าซื้อไปนั้นมา
 หักจากค่าเช่าซื้อที่ผู้เช่าซื้อค้างชำระอยู่ทั้งหมดแล้ว ก็จะเหลือราคาค่า
 เช่าซื้อที่ยังขาดอยู่ และผู้ให้เช่าซื้อมักจะฟ้องให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบในค่าเช่าซื้อที่ยัง
 ขาดอยู่ตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ในสัญญา ปัญหาว่าผู้ให้เช่าซื้อจะต้องฟ้องภายใน
 อายุความเท่าใด

ปัญหานี้ยังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้โดยตรง และเห็นว่าน่าจะมีอายุความ ๑๐ ปี ตามมาตรา ๑๖๔ เพราะการที่ผู้ให้เข้าชื่อฟ้องให้รับผิดในค่าเข้าชื่อที่ยังขาดอยู่นั้นเท่ากับเป็นการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามข้อตกลงในระหว่างผิดนัดสัญญาเข้าชื่อ เมื่อกฎหมายลักษณะเข้าชื่อไม่ได้บัญญัติอายุความเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ ก็ต้องนำอายุความ ๑๐ ปี ตามมาตรา ๑๖๔ ซึ่งเป็นอายุความทั่วไปมาใช้บังคับ

๒. กรณีอายุความ ๑ ปี ตามหลักเรื่องมรดก ตามมาตรา ๑๓๕๔ วรรคสาม

กรณีที่มีความเกี่ยวพันกับอายุความทางมรดก เช่น กรณีผู้ให้เข้าชื่อตายก่อนมีการใช้สิทธิเรียกร้องให้โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ให้เข้าชื่อ ก็ต้องใช้อายุความ ๑ ปี ตามหลักเรื่องมรดก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๑๕/๒๕๓๑ โจทก์เข้าชื่อที่ดินพิพาทจาก ป. และชำระค่าเข้าชื่อครบถ้วนแล้ว แต่การได้มาโดยนิติกรรมซึ่งอสังหาริมทรัพย์ตามสัญญาเข้าชื่อนั้นไม่บริบูรณ์ กรรมสิทธิ์ในที่ดินพิพาทยังไม่ตกเป็นของโจทก์จนกว่าจะได้ทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนการได้มากับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๒๕๕ วรรคหนึ่ง เมื่อ ป. ถึงแก่ความตาย โจทก์ต้องใช้สิทธิเรียกร้อง ซึ่งมีต่อ ป. ภายในกำหนด ๑ ปี นับแต่เมื่อได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของ ป. มิฉะนั้นคดีโจทก์ขาดอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๕๔ วรรคสาม

๓. กรณีไม่มีอายุความ

กรณีที่ไม่มีอายุความนี้ มีในกรณีของการติดตามเอาทรัพย์สินคืน ตามหลักในเรื่องของกรรมสิทธิ์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๗๑/๒๔๒๖ จำเลยซื้อรถพิพาท จากโจทก์โดยมีเงื่อนไข กรรมสิทธิ์ในรถดังกล่าวยังไม่โอนไปยังจำเลยตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔๕ เมื่อจำเลยผิดสัญญาเช่าซื้อโจทก์ บอกลีกสัญญาแล้ว โจทก์และจำเลยยอมกลับคืนสู่ฐานะเดิม จำเลยต้องคืนรถ พิพาทให้แก่โจทก์ เมื่อจำเลยไม่คืน โจทก์จึงขอที่จะติดตามเอาคืนในฐานะเป็น เจ้าของกรรมสิทธิ์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๓๖ จึงไม่มี อายุความ กรณีหาใช่เป็นเรื่องโจทก์ในฐานะพ่อค้าฟ้องเรียกเอาค่าที่ได้ส่งมอบ ของ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๔ (๑) ไม่

๓.๑.๔ การบรรยายฟ้อง

คำฟ้องต้องบรรยายให้ครบถ้วน ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓๒ วรรคสอง คือ ต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพ แห่งข้อหาและค่าของบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น ดังนั้น จึงต้องบรรยายให้ชัดเจนไม่เคลือบคลุม บรรยายตามลำดับเรื่องราวที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่เรื่องสถานะของโจทก์ ความเป็นนิติบุคคลเพื่อแสดงอำนาจฟ้อง รายละเอียดความเกี่ยวพันระหว่างโจทก์จำเลย มีการทำสัญญาเช่าซื้อเมื่อใด ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ การชำระค่าเช่าซื้อ ผู้ค้ำประกัน หลังจากนั้นมีการปฏิบัติผิด สัญญาอย่างไร การบอกลีกสัญญา จำนวนเงินชำระล่วงหน้าและค่าเช่าซื้อที่ ชำระมาแล้ว ค่าเสียหายที่เรียกร้อง ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อมีการส่งคืนหรือยึดคืน หรือไม่ สภาพของทรัพย์สิน เป็นต้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ การ บรรยายให้ตรงกับรูปเรื่อง อย่าให้คำฟ้องขัดกันเอง

ในทางปฏิบัตินั้น ผู้ให้เช่าซื้อมักจะฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อค้าง ตามสัญญา ไม่ได้ฟ้องเรียกค่าให้ทรัพย์สิน ซึ่งการที่ศาลจะวินิจฉัยให้คดีใช้เป็นค่า ให้ทรัพย์สิน จะมีปัญหาว่าเป็นการวินิจฉัยนอกฟ้องนอกประเด็นหรือไม่ ซึ่งถ้าว่า

ตามหลักกฎหมายโดยตรงแล้ว ก็น่าจะถือว่าเป็นการฟ้อง^๑ เนื่องจากสภาพของค่าเช่าซื้อค้างชำระกับค่าเสียหายที่เป็นค่าใช้ทรัพย์สินนั้นแตกต่างกัน โดยค่าเช่าซื้อค้างชำระนั้น จะพิจารณาจากสัญญาเช่าซื้อ แต่ค่าใช้ทรัพย์สินพิจารณาเมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันแล้ว ในเรื่องนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินไว้แล้วว่าไม่เป็นการนอกฟ้องนอกประเด็น

คำพิพากษาศาลฎีกา ๖๐๑/๒๕๑๓ คำฟ้องโจทก์เรียกร้องมาเป็นค่าเช่าซื้อค้างชำระ แต่เมื่อคำฟ้องบรรยายมาว่า โจทก์บอกกล่าวทวงถามแล้วจำเลยไม่ชำระโดยเป็นฝ่ายผิดนัด โจทก์ได้รับความเสียหาย พอถือว่าโจทก์เรียกร้องเป็นค่าเสียหายฐานที่จำเลยใช้ทรัพย์สินของโจทก์มาตลอดเวลาที่จำเลยยังครอบครองทรัพย์สินของโจทก์อยู่ ศาลมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายได้ และค่าเสียหายเช่นนี้ศาลอาจกำหนดให้ตามที่เห็นสมควรได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๑๗/๒๕๑๔ ในข้อที่จำเลยฎีกาว่า โจทก์มิได้บรรยายฟ้องตามข้อเท็จจริงว่า ได้เอาทรัพย์สินกลับคืนแล้ว อันเป็นการอำพรางรูปคดีและบิดบังความจริงเป็นฟ้องเคลือบคลุมนั้น ศาลฎีกาเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่ใช่สภาพแห่งข้อหา ไม่จำเป็นต้องกล่าวในฟ้อง ไม่เป็นฟ้องที่เคลือบคลุม (กรณีนี้เป็นคำฟ้องที่บังคับให้ผู้เช่าซื้อชำระเงินค่าเช่าซื้อ)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๕๔/๒๕๓๐ โจทก์ฟ้องตั้งประเด็นว่า จำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อรถยนต์ที่เช่าซื้อไป ทำให้โจทก์เสียหาย ขอดิดค่าเสียหายเท่าค่าเช่าที่อาจนำรถไปให้ผู้อื่นเช่าได้ มิได้ขอให้จำเลยใช้ค่าเสียหายตามเงื่อนไขในสัญญาเช่าซื้อ เมื่อศาลอุทธรณ์กำหนดค่าเสียหายให้แก่โจทก์ตามที่

^๑ ไผจิตร บุญพันธ์ุ, "การเลิกสัญญาเช่าซื้อกับการกลับคืนสู่ฐานะเดิม", หน้า ๓๖.

เห็นสมควร โจทก์จะฎีกาขอให้จำเลยใช้ค่าเสียหายตามเงื่อนไขในสัญญาเช่าซื้อไม่ได้ เพราะโจทก์มิได้ยกขึ้นว่ากันมาตั้งแต่ศาลชั้นต้น

นอกจากนี้ ปัจจุบันคดีเช่าซื้อส่วนใหญ่ที่ขึ้นสู่ศาล โจทก์มักจะเรียกค่าเสียหายตลอดระยะเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อและไม่ชำระค่าเช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อโดยเรียกมาในรูปของค่าขาดประโยชน์รายได้ เนื่องจากหากผู้เช่าซื้อส่งทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน โจทก์อาจนำทรัพย์สินนั้นออกให้เช่าหรือหาประโยชน์ได้ ซึ่งค่าเสียหายนี้มองในแง่ของผู้ให้เช่าซื้อแล้วน่าจะแตกต่างกับค่าใช้ทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๕๑ วรรคสาม ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๕๑๑ ที่มองในแง่ของผู้เช่าซื้อ ผู้เขียนจึงคิดว่าหากจะถือเอาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๕๑๑ เป็นหลักแล้ว โจทก์น่าจะบรรยายฟ้องโดยใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องด้วยก็จะทำให้ไม่มีปัญหาอย่างไร

๓.๑.๔ การนำสืบ

ในแง่ของคดีเช่าซื้ออาจจะมองกันว่าเป็นคดีง่าย ๆ เพราะพยานหลักฐานมีความชัดเจนอยู่ในตัวแล้ว ดังนั้น ทนายมักจะเกิดความประมาทในการทำคดี โดยเฉพาะกรณีเป็นคดีฝ่ายเดียว คือ ฝ่ายจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและขาดนัดพิจารณา แต่แท้ที่จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่เพราะบ่อยครั้งที่โจทก์ไม่ได้ค่าเสียหายเต็มตามฟ้อง หรือตามจำนวนที่ควรจะได้ ก็เพราะความประมาทในการนำสืบ

การนำสืบพยานหลักฐานนั้น ไม่ใช่เป็นการนำสืบโดยเอาพยานมาเบิกความทบทวนฟ้องให้ศาลฟัง แต่ต้องเป็นการนำสืบโดยแท้จริงนั้นคือต้องพิเคราะห์ถึงความเป็นจริง เหตุผล ความน่าเชื่อถือ และต้องนำสืบให้ครบทุกประเด็น กรณีมีการชี้ส่งสถานที่มิชอบเขตแห่งการกำหนดประเด็นข้อพิพาท

ช้อยแล้ว ส่วนในกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ก็ต้องไม่ลืมว่าจะต้องนำสืบให้ได้ความเต็มตามฟ้อง เพราะไม่มีการชี้สองสถาน ไม่มีการกำหนดประเด็น

ในทางปฏิบัตินั้น เท่าที่พบเห็น โจทก์มักจะบกพร่องในการนำสืบเกี่ยวกับ

ก. การมอบอำนาจให้ทำสัญญา เข้าชื่อในกรณีที่มีการทำสัญญา
เข้าชื่อแทน

ข. สภาพความเสียหายของทรัพย์สินที่ให้เข้าชื่อว่า เป็นการเสียหายเพราะสภาพปกติของการใช้ หรือเป็นการใช้ทรัพย์สินอย่างจงใจให้เกิดความเสียหายอันเป็นการปฏิบัติผิดเงื่อนไขของสัญญา

ค. การประเมินราคาทรัพย์สิน การขายทรัพย์สิน มีรายละเอียดอย่างไร เป็นธรรมหรือไม่

ง. การซ่อมแซมทรัพย์สินที่ให้เข้าชื่อ หลังจากมีการส่งคืนหรือยึดมาได้

จ. ค่าเสียหายจากการขาดประโยชน์ในการใช้ทรัพย์สิน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๘๔/๒๕๓๒ ... ปรากฏว่าจำเลยที่ ๑ ครอบครองรถยนต์ที่เข้าชื่อของโจทก์ไว้เป็นเวลา ๔ เดือน ... รถยนต์ดังกล่าวได้รับความเสียหายตามใบรับมอบสินค้าและแจ้งสภาพสินค้า ลงวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๒๖ เอกสารหมาย จ.๓ คือ ไฟเลี้ยงซ้ายข้างหลังแตก กันชนหน้าข้างขวา ชำรุด มีรอยขีดข่วนเล็กน้อยรอบ ๆ คันรถ บังโคลนหลังมีรอยถลอกขรุขระ บังโคลนหน้าขวาและฝากระโปรงหลังมีรอยบุบ แต่ความเสียหายดังกล่าวโจทก์มิได้นำสืบให้เห็นว่าหากต้องซ่อมแล้วจะใช้งเงินมากน้อยเพียงใด สมควรกำหนดค่าเสียหายส่วนนี้รวมกับค่าเสียหายที่จำเลยที่ ๑ ต้องรับผิดชอบเพราะโจทก์ขายรถยนต์ได้เงินไม่ครบตามราคาที่เข้าชื่อ

จากการที่กฎหมายบังคับให้สัญญาเข้าชื่อต้องทำเป็นหนังสือ ก็มีผลเกี่ยวพันกันในเรื่องการนำสืบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๔ คือ ห้ามสืบพยานบุคคลแทนเอกสาร ต้องนำเอกสารมาแสดง เว้นแต่จะเข้ากรณียกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรือที่กฎหมายยอมให้สืบได้ กรณีสืบหากล้างไม่ใช่สืบเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมเอกสาร

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๔๒/๒๔๒๗ สัญญาเข้าชื่อมีกฎหมายบังคับในเรื่องแบบไว้เป็นพิเศษในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๗๒ ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือเป็นโมฆะ ฉะนั้น เมื่อไม่มีการทำสัญญากันไว้เป็นหนังสือให้แจ้งชัดว่าเป็นการเข้าชื่อ จะฟังว่าเป็นการเข้าชื่อหาได้ไม่ เพราะเป็นการขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๔

ตัวอย่างกรณีต้องห้ามมิให้นำสืบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๘/๒๔๐๘ เมื่อสัญญาเข้าชื่อไม่มีข้อความว่าให้จำเลยออกเงินทดรองค่าซ่อมรถที่จำเลยเข้าชื่อมาจากโจทก์แทนโจทก์ไปก่อน เช่นนี้ จำเลยจะนำสืบถึงข้อตกลงนี้ ซึ่งนอกเหนือจากที่ปรากฏในสัญญาที่กฎหมายบังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือไม่ได้เป็นการสืบเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงข้อความในเอกสาร

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๖๐/๒๔๑๑ สัญญาเข้าชื่อกฎหมายบังคับทำเป็นหนังสือ ผู้เข้าชื่อซึ่งทำสัญญาในนามตนเองจะสืบพยานบุคคลว่า ทำสัญญาในฐานะผู้เริ่มก่อการตั้งบริษัทจำกัดมิได้ เพราะเป็นการนำสืบเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลง แก้ไขข้อความในเอกสาร ซึ่งกฎหมายห้ามมิให้ศาลรับฟัง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๔๑/๒๔๒๗ สัญญาเข้าชื่อเป็นสัญญาที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๗๒ บังคับให้ทำเป็นหนังสือและมี

ข้อความในสัญญาเช่าซื้อระบุจำนวนเงินและเวลาที่จำเลยที่ ๑ จะต้องชำระค่าเช่าซื้อไว้ชัดเจนโดยจำเลยมิได้ให้การต่อสู้ว่า สัญญาเช่าซื้อดังกล่าวเกิดจากการแสดงเจตนาของโจทก์และจำเลยที่ ๑ จึงเป็นโมฆะ บังคับตามสัญญาไม่ได้ จำเลยที่ ๑ จะนำสืบว่ามีข้อตกลงนอกเหนือไปจากสัญญาว่าจำเลยที่ ๑ ไม่มีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อรถยนต์ให้แก่โจทก์ ก็สืบถึงเจตนาและความประสงค์ของคู่สัญญาที่แตกต่างจากสัญญาเช่าซื้อดังกล่าวอีกไม่ได้ เพราะเป็นการนำสืบข้อความเพิ่มเติม ตัดทอน หรือเปลี่ยนแปลงข้อความตามสัญญาเช่าซื้อแม้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะยินยอมก็เป็นการต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๔ (ข)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๓๔/๒๔๒๘ สัญญาเช่าซื้อกฎหมาย บังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ จำเลยจะนำสืบว่ามี การเช่าซื้อโดยไม่มีเอกสารสัญญาเช่าซื้อมาแสดงหาได้ไม่ เมื่อบัญชีระบุขยายเพิ่มเติมของจำเลยคงระบุอย่างขยายบุคคลเพิ่มเติมเพียง ๒ ปาก ถึงแม้จะอนุญาตให้เพิ่มเติมได้ก็ไม่เกิดประโยชน์ เพราะจำเลยมิได้อ้างเอกสารสัญญาเช่าซื้อเป็นพยานเลย ดังนี้ คำสั่งศาลชั้นต้นที่ไม่รับบัญชีระบุขยายเพิ่มเติมของจำเลยจึงชอบแล้ว

ตัวอย่างกรณีที่น่าสืบได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๘/๒๔๐๘ โจทก์ฟ้องว่า จำเลย ผิดสัญญาโดยไม่ชำระเงินค่าเช่าซื้อรถยนต์ประเภทโดยสารรับจ้าง จำเลยต่อสู้ว่า ได้มอบเงินให้โจทก์ไปต่อใบอนุญาตแล้วโจทก์ไม่ต่อให้ จึงไม่อาจใช้รถออกวิ่งรับคนโดยสารได้ตามวัตถุประสงค์ที่เช่าซื้อกันมา ดังนี้ แม้ในสัญญาเช่าซื้อไม่มีข้อความว่า โจทก์จะต้องต่อใบอนุญาตรถยนต์ให้จำเลย จำเลยก็นำสืบข้อเท็จจริงดังกล่าวมาข้างต้นได้ ไม่ใช่เรื่องนำสืบเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงข้อความในเอกสาร

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๔/๒๔๑๗ แม้ตามสัญญาเช่าซื้อ และใบเสร็จรับเงินจะระบุว่าโจทก์ได้รับเงินดาวน์จำนวน ๒๕,๐๕๐ บาท ivo ถูกต้องแล้วก็ตาม แต่เมื่อจำเลยที่ ๑ ผู้เช่า ชำระเงินดาวน์ด้วยเช็ค โจทก์ก็นำสืบได้ว่า โจทก์เรียกเก็บเงินตามเช็คนั้นไม่ได้ หาเป็นการสืบแก้ไข เปลี่ยนแปลงเอกสารไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๓/๒๔๒๐ การที่จำเลยนำสืบว่า สัญญาเช่าซื้อเป็นนิติกรรมอำพรางสัญญากู้ยืมตกเป็นโมฆะใช้บังคับไม่ได้นั้น มิใช่ เป็นการนำสืบเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในเอกสาร หากแต่เป็นการนำสืบหักล้างสัญญาเช่าซื้อไว้ว่าไม่ถูกต้องสมบูรณ์ทั้งหมด จำเลยนำสืบได้ ไม่ต้องห้าม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๔

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๕๕/๒๕๒๒ การที่จำเลยว่าจ้าง โจทก์ให้ต่อรถยนต์บรรทุกน้ำมัน เข้าลักษณะเป็นสัญญาจ้างทำของ ซึ่งกฎหมาย มิได้บังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ แม้จำเลยจะได้ทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ให้โจทก์ ivo เพราะค้ำชำระค่าจ้าง จำเลยก็มีสิทธิที่จะนำสืบพยานว่าความจริงเป็นกรณี จำเลยว่าจ้างโจทก์ต่อรถยนต์บรรทุกน้ำมันอันเป็นสัญญาจ้างทำของ และ เอกสารสัญญาเช่าที่จำเลยทำไว้ให้แก่โจทก์ เป็นเพียงหลักฐานการรับมอบ การงานที่ว่าจ้าง และการชำระสินจ้างที่ยังค้างชำระอยู่เท่านั้น มิได้มีเจตนา มุ่งผูกพันกันตามสัญญาเช่าซื้อไม่เป็นการต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง มาตรา ๕๔

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๑๐/๒๕๒๔ การชำระเงินตาม สัญญาเช่าซื้อไม่มีกฎหมายบังคับว่า ต้องมีพยานเอกสารมาแสดง โจทก์มีสิทธินำ พยานบุคคลมาสืบประกอบข้ออ้างของตนได้ว่า ความจริงโจทก์เป็นผู้ชำระหนี้ ตามสัญญาเช่าซื้อแทนจำเลย แต่ใบเสร็จรับเงินลงชื่อจำเลยซึ่งเป็นผู้เช่าซื้อ

ตามทะเบียนของห้างผู้ให้เช่าชื่อ ไม่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๔

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๐/๒๔๒๘ โจทก์ผู้ให้เช่าชื่อทำสัญญามอบอำนาจให้ ล. ลงนามในสัญญาเช่าชื่อแทนโจทก์ สัญญาเช่าชื่อก็ระบุว่าโจทก์เป็นคู่สัญญากับจำเลยที่ ๑ ล. ย่อมมีอำนาจลงชื่อเป็นผู้ให้เช่าชื่อและประทับตราของโจทก์กระทำการแทนโจทก์ได้ แม้ในสัญญาเช่าชื่อจะไม่ได้ระบุว่า ล. กระทำการแทนโจทก์ โจทก์ก็นำสืบถึงความข้อนี้ได้เพราะเป็นการนำสืบถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวการกับตัวแทนว่าความจริงเป็นอย่างไร ไม่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๔

๓.๑.๖ การกำหนดค่าเสียหายของศาล

ก. กรณีค่าเช่าชื่อค้างชำระ

สำหรับค่าเช่าชื่อค้างชำระนั้น เป็นปัญหาที่ยังคงถกเถียงกันอยู่ โดยผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาเรื่องนี้เกิดขึ้นจากการที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๓๔ บัญญัติไว้เพียงว่า บรรดาเงินที่ได้ไ้มาแล้วให้รับเสียและมีสิทธิที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินเท่านั้น ซึ่งทำให้ก่อให้เกิดปัญหาว่าเมื่อเลิกสัญญาแล้ว ผลที่เกี่ยวกับเงินที่ยังไม่ได้ชำระและค่าเสียหายต่าง ๆ จะมีผลอย่างไร ไม่มีบัญญัติไว้ จะมีผลเป็นพิเศษในฐานะที่เป็นเอกเทศสัญญาชนิดหนึ่งหรือจะมีผลเหมือนการบอกเลิกสัญญาโดยทั่วไปที่คู่สัญญาจะต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมซึ่งสามารถที่จะเป็นไปได้ทั้งสองกรณี จึงมีนักกฎหมายมีความเห็นแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายก็มีเหตุผลสนับสนุนที่น่าฟัง นอกจากนี้คำพิพากษาศาลฎีกาก็ยังมีทั้งสองแนว กล่าวคือก่อนจะมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๔๑๑ ที่กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินไว้หลายเรื่องว่า เมื่อผู้ให้

เข้าซื้อบอกเลิกสัญญาเอาทรัพย์สินคืนแล้ว ยังมีสิทธิเรียกค่าเข้าซื้อที่ค้างชำระ จนถึงวันเลิกสัญญาได้ อันได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๕๑/๒๕๐๑ เมื่อผู้เข้าซื้อผิดสัญญาไม่ชำระค่าเข้าซื้อ ๒ ครั้งติดต่อกัน ผู้ให้เข้าซื้อบอกเลิกสัญญาเอาทรัพย์สินคืนและเรียกเอาค่าเข้าซื้อที่ค้างชำระจนถึงวันเลิกสัญญาได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๔๔/๒๕๐๕ เมื่อผู้เข้าซื้อผิดสัญญาเข้าซื้อ และผู้ให้เข้าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว นอกจากมีสิทธิริบเงินค่าเข้าซื้อที่ชำระไว้แล้ว ผู้ให้เข้าซื้อยังมีสิทธิฟ้องเรียกเงินค่าเข้าซื้อค้างชำระอยู่ก่อนเลิกสัญญาได้

ศาลฎีกาได้วางหลักดังกล่าวไว้จนถึงปี ๒๕๑๑ จึงมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๕๑๑ (ประชุมใหญ่) ออกมากลับหลักดังกล่าว และวางหลักใหม่เกี่ยวกับสิทธิของผู้ให้เข้าซื้อเมื่อสัญญาเลิกกันไว้ดังนี้

ก. สิทธิตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๗๔ คือ ริบเงินค่าเข้าซื้อที่ส่งมาแล้ว และกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินที่ให้ผู้ให้เข้าซื้อ ค่าเข้าซื้อต่อจากนั้นเรียกไม่ได้ เพราะไม่มีสัญญาเข้าซื้อต่อกันอีกแล้ว

ข. กรณีผู้เข้าซื้อไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่เข้าซื้อคืน ผู้ให้เข้าซื้อ มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายเพราะการไม่ชำระหนี้ คือ ค่าใช้ทรัพย์สินตลอดระยะเวลาที่ผู้เข้าซื้อยังคงครอบครองใช้ประโยชน์อยู่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๕๑ วรรคสาม

ค. กรณีทรัพย์สินที่ให้ผู้ให้เข้าซื้อ ผู้ให้เข้าซื้อได้รับคืนมาในสภาพที่เสียหายมากกว่าปกติ เพราะเหตุนอกเหนือไปจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ ผู้ให้เข้าซื้อ ก็เรียกค่าเสียหายสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๖๒ โดยอนุโลม

แต่คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จาก นักกฎหมายหลาย ๆ ท่านในทำนองที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับพิพากษาศาลฎีกา ดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนขอแยกเป็น ๒ ฝ่าย คือ

ฝ่ายที่เห็นด้วย ได้แก่ ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ ศาสตราจารย์บัญญัติ ลุขีวะ ศาสตราจารย์ไพจิตร ปุณฺณพันธ์ และหม่อมราชวงศ์ อุดลภิตี กิติยากร

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ เป็นผู้วินิจฉัยคำพิพากษาศาลฎีกานี้ ซึ่งเหตุผลของท่านย่อมปรากฏในคำพิพากษาดังกล่าวอยู่แล้ว

ศาสตราจารย์บัญญัติ ลุขีวะ ได้ให้ความเห็นไว้ใน หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๔๑๑ (ประชุมใหญ่) ว่า

แต่เดิมมาไม่ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๕๑/๒๔๐๑ และ ๕๔๕/๒๔๐๕ วินิจฉัยเกี่ยวกับสัญญาเช่าซื้อ เมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราว ติด ๆ กัน และเมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้วนอกจากจะเรียกทรัพย์ที่ให้เช่าคืนแล้วยังมีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่ก่อนมีการเลิกสัญญาได้อีกด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ได้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่กลับหลักในคำพิพากษาศาลฎีกาเดิมทั้งสองนั้นเสียสิ้น โดยได้แปลความมาตรา ๕๓๔ ว่าเมื่อมีการผิดนัดผิดสัญญาจนมีการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเพียงสองประการ คือ ริบค่าเช่าซื้อที่ส่งไว้แล้วกับเรียกร้องทรัพย์ที่เช่าซื้อคืนเท่านั้นจะเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างอีกด้วยมิได้ แต่ก็ยังมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการผิดสัญญา และจากการที่ทรัพย์ที่เช่าซื้อเสียหายได้ ตามหลักทั่วไป สำหรับค่าเช่าซื้อที่ค้างนั้น แม้จะทำสัญญากันไว้ว่าให้เรียกร้องได้ก็ถึงถือว่าเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้าอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับอยู่นั่นเอง ศาลจึงอาจลดลงได้ตามควรแก่ค่าสินไหมทดแทน

มีข้อนำคิดอยู่เหมือนกันว่า เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาผสมระหว่างสัญญาเช่าและซื้อขาย ฉะนั้นตราบิตที่ผู้เช่าซื้อยังครอบครองไว้หรือรับประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นอยู่ ก็ย่อมจะต้องให้ค่าเช่า และฉะนั้นเมื่อตนค้างค่าเช่าอยู่ ผู้ให้เช่าก็อาจจะเรียกร้องค่าเช่าที่ค้างอยู่ก่อนมีการเลิกสัญญานั้นได้ แต่ความจริงเงินที่ผู้เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อนั้น มิได้ถือเป็นเพียงค่าเช่าเท่านั้น ยังถือเป็นราคาทรัพย์สินที่จะต้องชำระให้แก่เจ้าของทรัพย์สินตามคำมั่นว่าจะขายต่อไปแล้ว ตามหลักเรื่องซื้อขายเมื่อไม่ขายทรัพย์สินให้ก็เรียกราคาทรัพย์สินมิได้ และถ้าแยกให้ผู้ให้เช่าซื้อเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างได้ และเรียกทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อคืนได้ด้วยแล้ว ก็เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น เช่นพอผู้เช่าซื้อส่งเงินงวดแรกแล้วผิดนัดตลอดไปแทนที่ผู้ให้เช่าซื้อจะรีบบอกเลิกสัญญา และเรียกทรัพย์สินคืน ผู้ให้เช่าซื้อกลับปล่อยให้ผู้เช่าซื้อค้างชำระค่าเช่าซื้อจนถึงงวดสุดท้ายแล้วจึงบอกเลิกสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อก็เลยได้ทั้งเงินราคาทั้งสิ้นของทรัพย์สินนั้นและได้ตัวทรัพย์สินกลับมาด้วยเป็นสองต่อ ทั้งถ้าตัวทรัพย์สินเสียหายไปนอกเหนือจากการใช้ทรัพย์สินโดยปกติธรรมดา ก็ยังเรียกค่าเสียหายได้อีกด้วย

ฉะนั้น การที่ศาลฎีกาประชุมใหญ่วางหลักเสียใหม่นี้ นอกจากจะเป็นการแปลมาตรา ๔๓๔ ให้สอดคล้องกับหลักของเช่าซื้อแล้ว ยังให้ความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาทุกฝ่ายด้วย

ศาสตราจารย์ ไพจิตร ปุญญพันธ์^๑ ได้ให้ความเห็นว่าเป็นด้วยกับคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวว่าย่อมนำหลักเรื่องการเลิกสัญญาโดยเฉพาะให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะดั้งเดิมมาไว้บังคับด้วย (มาตรา ๓๕๑ วรรคแรก) การที่กฎหมายกำหนดให้ส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนก็ย่อมเป็นไปตามหลักที่ว่ากลับคืนสู่ฐานะเดิม และให้รับเงินก็เพราะเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไปที่ว่า

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓ - ๓๔.

ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมนั่นเอง ในข้อที่ว่าค่าเช่าซื้อที่เกิดขึ้นระหว่างมีนิติสัมพันธ์กันอยู่ก็จริง แต่ยังไม่มีการเรียกร้องส่งมอบแก่ผู้ให้เช่าซื้อ ยังไม่มีการปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อ เมื่อบอกเลิกสัญญานิติสัมพันธ์สิ้นสุดลงแล้วจึงย่อมจะเรียกร้องส่งมอบกันไม่ได้แม้จะเป็นการค้างระหว่างมีนิติสัมพันธ์ต่อกัน ถ้าจะให้เรียกร้องกันได้ ก็เท่ากับเป็นการเรียกร้องให้ปฏิบัติตามสัญญาทั้ง ๆ ที่ได้เลิกกันแล้ว จึงต้องบังคับกันตามบทบัญญัติว่าด้วยการเลิกสัญญาโดยให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งกลับคืนสู่ฐานะเดิม แต่ตามมาตรา ๔๗๔ ไม่ต้องคืนเงินที่รับไว้ ไม่มีเหตุอันใดที่จะให้ผู้ให้เช่าซื้อเรียกร้องค่าเช่าซื้อจากผู้ให้เช่าซื้อผิดนัดค้างชำระกันได้แต่ประการใด ส่วนที่คิดกันว่าผู้ให้เช่าซื้อผู้ให้เช่าซื้อจะไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็มีทางแก้ตามบทบัญญัติว่าด้วยการเลิกสัญญา โดยที่ให้ผู้ให้เช่าซื้อชดใช้เงินตามควรค่าแก่การใช้ทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้ให้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่ตามมาตรา ๓๕๑ วรรคสาม

หม่อมราชวงศ์อดุลกิติ กิติยากร ได้ให้ความเห็นไว้ในหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๑/๒๕๑๒ ซึ่งวินิจฉัยทำนองเดียวกันกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๕๑๑ (ประชุมใหญ่) และได้อ้างถึงคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๑/๒๕๑๒ ด้วยโดยเห็นว่าสัญญาเช่าซื้อมีลักษณะใกล้เคียงกับสัญญาซื้อขายโดยผ่อนชำระราคาเป็นงวด ๆ มาก โดยสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาเช่าทรัพย์สิน รวมกับคำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินหรือจะให้ทรัพย์สิน นั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้ให้เช่าซื้อด้วย ที่ต่างกันก็คือสัญญาเช่าซื้อนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่ายังคงเป็นของผู้ให้เช่าซื้อจนกว่าผู้ให้เช่าซื้อจะชำระราคาเสร็จ ส่วนสัญญาซื้อขายโดยผ่อนชำระราคาเป็นงวด ๆ นั้น ตามหลักกฎหมายกรรมสิทธิ์ได้เปลี่ยนมือไปยังผู้ซื้อตั้งแต่นั้นเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกันแล้ว

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติกฎหมายลักษณะเช่าซื้อไว้เพียง ๓ มาตรา เท่านั้น คือมาตรา ๔๗๒ บัญญัติถึงบทนิยามและกำหนดแบบในการทำสัญญาเช่าซื้อว่าถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าเป็นโมฆะ ฯลฯ มาตรา ๔๗๓ บัญญัติถึงเรื่องผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อว่า จะบอกเลิก

สัญญาเสียในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ ด้วยส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าของตนเอง
มาตรา ๔๗๔ บัญญัติถึงเรื่องเจ้าของทรัพย์สินบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อว่าจะเลิกได้
ต่อเมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน หรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่
เป็นส่วนสำคัญ

การที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน ซึ่งทำ
ให้เจ้าของทรัพย์สิน หรือผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิเลิกสัญญา เมื่อผู้ให้เช่าซื้อได้ใช้สิทธิเลิก
สัญญาแล้ว บรรดาเงินที่ผู้เช่าซื้อส่งชำระแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อ ก็ย่อมมีสิทธิรับเอาได้
และยังชอบที่จะกลับเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้นได้อีกด้วยนั้น แต่เดิมมาได้เคยมี
คำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ว่า เมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน
และเมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว นอกจากจะเรียกทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อคืนแล้ว
ยังมีสิทธิเรียกค่าเช่าที่ค้างชำระอยู่ก่อนมีการเลิกสัญญาได้อีกด้วย (คำพิพากษา
ศาลฎีกาที่ ๖๕๑/๒๔๐๑, ๔๔๕/๒๔๐๕)

ปัจจุบันได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๕๑๑ วินิจฉัย
โดยที่ประชุมใหญ่กลับหลักในคำพิพากษาศาลฎีกาเดิมดังกล่าว และวินิจฉัยเป็น
บรรทัดฐานใหม่ว่า เมื่อมีการผิดสัญญาเช่าซื้อโดยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ตาม
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๗๔ ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิเพียงเข้า
ครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อและรับเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งแล้วเท่านั้น ไม่มีสิทธิเรียก
ค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอีก แต่ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนอันเกิด
จากการผิดสัญญา และจากการที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อเสียหายได้ตามหลักกฎหมาย
ทั่วไป

สำหรับค่าเช่าซื้อค้างชำระและค่าเสียหาย เนื่องจาก
การเลิกสัญญานั้น แม้จะทำสัญญากันไว้ให้ผู้ให้เช่าซื้อเรียกร้องได้ ก็ยังว่าเป็น
การกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้าอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลอาจลด
เป็นจำนวนพอสมควรได้ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ จึงได้วินิจฉัยไว้ในแนว

เดียวกัน ซึ่งเป็นการให้ความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาทุกฝ่ายเพราะโดยปกติในการ
 เข้าซื้อนั้น ผู้ให้เข้าซื้อได้บังคับให้ผู้เข้าต้องยอมตกลงเสียค่าเช่า หรือเงินผ่อน
 ชำระราคาทรัพย์สินสูงกว่าค่าเช่าธรรมดา และยังได้เพิ่มดอกเบี้ยในอัตราอันสูง
 ไปในตัวด้วย นอกจากนี้ถ้ายอมให้ผู้ให้เข้าซื้อเรียกร้องเอาได้ถึงสองต่อ เป็น
 การทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เช่าซื้อเป็นอย่างมาก ฉะนั้นมาตรา ๕๓๔
 บัญญัติให้ผู้ให้เข้าซื้อรับเงินที่ได้มาแล้วแต่ก่อน กับเรียกเอาทรัพย์สินคืนได้ แต่
 มิได้บัญญัติให้เรียกเงินที่ยังไม่ได้มาและยังค้างชำระอยู่ ซึ่งก็ต้องตีความว่าเงิน
 ที่ค้างชำระซึ่งยังไม่ได้มา ผู้ให้เข้าซื้อย่อมจะเรียกร้องให้ผู้เช่าซื้อชำระอีก
 ไม่ได้ แต่ผู้ให้เข้าซื้อก็ยังมียุติเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพราะการไม่ชำระหนี้
 ของผู้เช่าซื้อจนเป็นเหตุให้มีการเลิกสัญญาอันได้แก่ ค่าที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์สิน
 ของผู้ให้เข้าซื้อมาตลอดระยะเวลาที่ผู้เช่าซื้อยังคงครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ และ
 ถ้าหากทรัพย์สินที่ได้คืนมาเกิดเสียหายอย่างไร ผู้ให้เข้าซื้อก็มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้
 เช่าซื้อต้องรับผิดชอบนอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ
 ได้อีกด้วย ซึ่งก็เป็นธรรมแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายแล้ว

ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย ได้แก่ ศาสตราจารย์ประพนธ์
 ศาตะมาน ศาสตราจารย์ดร.มานะ พินยารักษ์ และศาสตราจารย์คณิง ภาไชย

ศาสตราจารย์ประพนธ์ ศาตะมาน^๑ ได้ให้ความเห็นที่
 ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาดังกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

๑. เป็นการขัดกับหลักกฎหมายในเรื่องสัญญา กล่าวคือ
 สัญญาทั้งหลายย่อมมีความผูกพันต่อกันจนกว่าจะบอกเลิกสัญญากัน เลิกสัญญากัน
 เมื่อใด เมื่อนั้นก็หมดนิติสัมพันธ์กัน เช่น เลิกสัญญากันเมื่อเดือนกรกฎาคม

^๑ ประพนธ์ ศาตะมาน เรื่องเดิม, หน้า ๒๗๒ - ๒๗๓.

นิติสัมพันธ์ก็ควรจะสิ้นความผูกพันตั้งแต่เดือนกรกฎาคมเป็นต้นไป ฉะนั้นค่าเช่าซื้อเดือนมิถุนายนและพฤษภาคมก็น่าจะยังมีนิติสัมพันธ์ หรือผูกพันกันอยู่ ถ้าแปลงอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๔๑๑ แล้ว ค่าเช่า ๒ เดือน ดังกล่าวเรียกไม่ได้ จึงเป็นการแปลงที่หมดความผูกพันทั้ง ๆ ที่สัญญายังไม่เลิกกัน

๒. การที่จะแปลว่า ผู้ให้เช่าซื้อเอาเปรียบ คือ ปล่อยให้ค้างชำระจนหมดระยะเวลาชำระเงินแล้วเรียกค่าเช่าที่ค้างได้ตลอดเงินได้รับเต็มราคา ของก็เรียกคืนได้เป็นการได้สองต่อหนึ่ง ในแง่ก็น่าเห็นใจผู้ให้เช่าซื้ออยู่มาก แต่กฎหมายเช่าซื้อมีบทบัญญัติเป็นพิเศษในมาตรา ๔๗๓ คือ ผู้ให้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาเสียด้วยการส่งคืนทรัพย์สินเมื่อใดก็ได้ ถ้าผู้ให้เช่าไม่ยอมบอกเลิกสัญญาแต่ปล่อยให้มีการผิดนัดไปเรื่อย ๆ เช่นนี้ เหตุใดผู้เช่าจึงไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาด้วยการส่งคืนทรัพย์สินตามมาตรา ๔๗๓ เมื่อผู้เช่าอยากเอาทรัพย์สินไว้เอง และใช้ต่อไป ก็ไม่มีเหตุผลใดที่จะไม่ชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างอยู่

๓. ที่ศาลฎีกาว่ากฎหมายบัญญัติไว้เพียงให้รับเงินที่ใช้มาแล้วแต่ก่อนและให้ผู้ให้เช่าซื้อกลับเข้าครองทรัพย์สินได้เท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่าที่บัญญัติให้รับเงินที่ใช้มาแล้วแต่ก่อน ก็เพราะถ้าไม่เขียนไว้เช่นนั้นก็จะกลายเป็นการเลิกสัญญาอย่างธรรมดา ซึ่งจะทำให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมซึ่งจะต้องคืนเงินคืนทรัพย์สินทั้งหมด ซึ่งดูจะไม่เป็นธรรมแก่ผู้ให้เช่าซื้อซึ่งจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย การที่จะแปลว่ากฎหมายเขียนไว้ให้เพียงรับเงินเท่านั้นจึงเรียกเงินที่ค้างไม่ได้นั้น เป็นการประหลาด เพราะตามหลักสัญญาเช่ามีสิทธิเรียกค่าเช่าที่ค้างได้อยู่แล้ว เหตุใดไม่คิดบ้างแล้วว่า กฎหมายไม่ได้เขียนห้ามไว้จึงน่าจะเรียกได้บ้างแล้ว

ศาสตราจารย์ ดร.มานะ พินยากรณ์^๑ ได้ให้ความเห็นที่ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาดังกล่าว โดยเหตุผลดังต่อไปนี้

^๑ มานะ พินยากรณ์ เรื่องเดิม, หน้า ๑๘๓ - ๑๘๖.

๑. มาตรา ๔๗๒ บัญญัติว่า "อันว่าเช่าซื้อนั้น คือสัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า....." บทนิยามดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสัญญาเช่าซื้อก็คือ สัญญาเช่าชนิดหนึ่ง ในระหว่างที่ชำระเงินค่าเช่าซื้อยังไม่ครบถ้วน ความผูกพันระหว่างผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อก็คือความล้มพันธ์ระหว่างผู้เช่าและผู้ให้เช่านั่นเอง เมื่อมีการเลิกสัญญาเช่าผู้เช่าจะต้องชำระเงินค่าเช่าที่ค้างชำระทั้งหมดนั้นได้ ผู้เช่าซื้อก็มีหน้าที่ที่จะต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระนั้น

๒. การบอกเลิกสัญญาไม่มีผลย้อนหลัง เช่น กรณีเช่าทรัพย์สิน ผู้เช่าผิดสัญญา ผู้ให้เช่าจึงบอกเลิกสัญญา เช่นนี้ต้องถือว่าการเลิกสัญญามีผลนับแต่วันที่กำหนดไว้ในการแสดงเจตนาเลิกสัญญานั้น ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาย้อนหลังหาได้ไม่ ในกรณีสัญญาเช่าซื้อก็เช่นเดียวกัน สิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าซื้อเคยมีอยู่เช่นใด ก็คงมีอยู่เช่นนั้นนับจนถึงวันที่การบอกเลิกสัญญามีผล อีกนัยหนึ่งก็คือ การที่ผู้ให้เช่าบอกเลิกสัญญาหากกระทบกระเทือนถึงหน้าที่ค้างชำระอยู่ก่อนมีการเลิกสัญญาไม่

หากไม่วินิจฉัยดังกล่าวข้างต้น แต่วินิจฉัยตามนัยแห่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๔๑๑ แล้วจะก่อให้เกิดการยุติธรรมขึ้นระหว่างผู้เช่าซื้อเอง ดังต่อไปนี้

อุทาหรณ์ แดงและดำต่างเช่าซื้อรถยนต์จากเขี้ยวคนละคันในราคา ๑๐๐,๐๐๐ บาท โดยกำหนดชำระค่าเช่าซื้อเดือนละ ๑๐,๐๐๐ บาท

สมมติว่าแดงชำระเงินค่าเช่าซื้อเดือนแรก ๑๐,๐๐๐ บาท แล้วไม่ชำระอีกเลย ส่วนดำชำระค่าเช่าซื้อเฉพาะสามเดือนแรกแล้วก็ผิดนัดสองคราวติด ๆ กัน เขี้ยวบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อทั้งสองพร้อม ๆ กัน ถ้าค่าเสียหายเนื่องในการที่ผู้เช่าซื้อใช้รถยนต์ดังกล่าวคิดเป็นเงินเดือนละ ๗,๐๐๐ บาท

ก. ถ้าวินิจฉัยตามบรรทัดฐานเดิม แดงจะต้องชำระ
เงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระรวม ๔ เดือน เป็นเงิน ๔๐,๐๐๐ บาท บวกกับเงิน
ที่ได้ชำระแล้ว ๑ เดือน เงิน ๑๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินทั้งสิ้น ๕๐,๐๐๐ บาท

ส่วนดำจะต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระรวม
๒ เดือน เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท บวกกับเงินที่ชำระแล้ว ๓ เดือน เป็นเงิน
๓๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินทั้งสิ้น ๕๐,๐๐๐ บาท

พิจารณาแล้วก็สมเหตุผล เพราะต่างฝ่ายต่างก็ได้
ใช้รถยนต์ดังกล่าว เป็นเวลา ๔ เดือน เท่ากัน

ข. แต่ถ้าวินิจฉัยตามบรรทัดฐานที่วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษา
ศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๔๑๑ ทั้งแดงและดำไม่ต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ
คงต้องชำระเงินค่าเสียหายเท่านั้น กล่าวคือ แดงต้องชำระค่าเสียหาย ๔
เดือน ๆ ละ ๓,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๒,๐๐๐ บาท รวมกับที่ชำระค่าเช่าซื้อ
ไว้แล้ว ๑๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๒,๐๐๐ บาท ส่วนดำนั้นต้องชำระค่า
เสียหาย ๒ เดือน ๆ ละ ๓,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๖,๐๐๐ บาท รวมกับที่ค่า
เช่าซื้อค่าเช่าซื้อไว้แล้ว ๓๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินทั้งสิ้น ๓๖,๐๐๐ บาท จะเห็น
ความไม่เป็นธรรมอย่างชัดเจน ดำซึ่งพยายามปฏิบัติตามสัญญามาด้วยดีกลับต้อง
แบกภาระหนักกว่าแดง ซึ่งเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามสัญญามาตั้งแต่เริ่มแรก ดูคล้าย
กับจะเป็นการยู่ให้ผู้เช่าซื้อทำผิดสัญญามากขึ้น

๓. หากจะตีความมาตรา ๕๓๔ ดังกล่าวแล้ว ก็จำเป็น
ต้องตีความมาตรา ๕๓๓ ในทำนองเดียวกัน กล่าวคือต้องตีความว่าแม้ผู้เช่าซื้อ
จะค้างชำระค่าเช่าซื้อถึงงวดก็ตาม เมื่อผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามมาตรา ๕๓๓
โดยการคืนทรัพย์สินแก่ผู้ให้เช่าซื้อแล้ว ผู้เช่าซื้อไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบชำระ
เงินค่าเช่าซื้อที่ค้างนั้นอีกต่อไป ผู้ให้เช่าซื้อคงเรียกได้เฉพาะค่าที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้
ทรัพย์สินนั้น ซึ่งบางท่านเห็นว่าประมาณใกล้เคียงกับค่าเช่าในสัญญาเช่าทรัพย์สิน
เห็นว่าการตีความเช่นนี้จะไม่เป็นธรรมแก่ผู้ให้เช่าซื้อ เพราะผู้ให้เช่าซื้อให้

เข้าซื้อทรัพย์สินไปโดยมุ่งจะผูกพันตามสัญญาเข้าซื้อไม่ใช่สัญญาเช่า หากยอมให้
ผู้เช่าเปลี่ยนความล้มพันธ์เดิมเป็นความผูกพันตามสัญญาเช่าทรัพย์สิน และชำระราย
เป็นสัญญาเช่าทรัพย์สินประเภทที่ผู้เช่ามีสิทธิจะเลิกสัญญาเมื่อใดเมื่อหนึ่งก็ได้ แต่
ผู้ให้เช่าไม่มีสิทธิเช่นนั้น หากผู้ให้เช่าซื้อทราบถึงผลเช่นนั้นแล้วก็คงจะไม่ยอม
ทำสัญญาให้เช่าซื้อทรัพย์สินของตนเป็นแน่

๔. ไม่เข้าใจในคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ว่า "ศาลฎีกา
เห็นว่า เมื่อโจทก์บอกเลิกสัญญาแล้วคำมั่นจะขายของโจทก์ที่ให้ไว้ก็สิ้นไป โจทก์
จะเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระเต็มจำนวน คงเป็นค่าตอบแทนการโอนกรรมสิทธิ์
ในรถเสมือนเป็นราคาขายรถตามคำมั่นซึ่งบัดนี้ไม่มีแล้วก็ได้เหมือนกัน โจทก์
คงมีสิทธิเรียกได้แต่เพียงค่าที่จำเลยได้ใช้ทรัพย์สินของโจทก์มาตลอดระยะเวลาที่
จำเลยยังครอบครองทรัพย์สินของโจทก์อยู่เท่านั้น ตามนัยแห่งประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๕๑ วรรคสาม"

การที่ผู้ให้เช่าซื้อนำทรัพย์สินออกให้เช่าซื้อนั้นย่อมหวัง
ผลประโยชน์มากกว่าผู้ให้เช่า เพราะผู้ให้เช่าซื้อผูกพันที่จะต้องขายทรัพย์สินนั้น
ดังนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงต้องเรียกค่าตอบแทนเพื่อการนี้ เปรียบเทียบได้กับกรณี
แดงยังไม่แน่ใจว่าจะซื้อเรือนของดำหรือไม่ จึงขอให้ดำให้คำมั่นผูกพันตนมี
กำหนดเวลา ๑ ปีว่าจะขายเรือนให้แก่แดงในราคา ๑๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อ
ตอบแทนในการที่ต้องผูกพันโดยคำมั่นดังกล่าวแดงอาจเรียกค่าตอบแทนจาก
ดำเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท หากต่อมาแดงไม่ต้องซื้อเรือนดังกล่าวจะกลับให้ดำ
ต้องคืนเงิน ๑,๐๐๐ บาท อย่างไรก็ดี โดยเหตุผลในทำนองเดียวกัน การที่
จำนวนเงินค่าเช่าซื้อสูงกว่าจำนวนเงินค่าเช่าก็เพื่อเป็นค่าตอบแทนในการที่ผู้
ให้เช่าซื้อยอมผูกพันตนเพิ่มขึ้นและมีค่าตอบแทนในการที่ผู้เช่าซื้อมีโอกาสจะได้
กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น จริงอยู่ "คำมั่นจะขายของโจทก์ที่ให้ไว้" ได้สิ้นไป
แต่ก็ต้องยอมรับว่าสิ้นไปเนื่องจากความผิดของจำเลย ดังนั้น จึงไม่มีเหตุผล
อันใดที่โจทก์ควรจะได้เสียสิทธิที่ตนมีอยู่ตามสัญญา

ศาสตราจารย์คณิง ภาไชย^๑ ได้ให้ความเห็นที่ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า

โดยปกติสัญญาที่บอกเลิกและมีผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๕๑ เป็นสัญญาที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะต้องปฏิบัติกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งตามสัญญาจนครบถ้วนจนสำเร็จรูป เช่น สัญญาว่าจ้างก่อสร้างตึก ถ้าผู้ว่าจ้างทำสัญญาจ้างผู้รับจ้างให้ก่อสร้างตึกสองชั้น ในราคา ๑๐๐,๐๐๐ บาท สิ่งที่ผู้ว่าจ้างหวังจะได้รับก็คือ ตึกสองชั้น และที่ผู้รับจ้างจะได้รับก็คือเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท เมื่อสร้างตึกเสร็จ ถ้าผู้รับจ้างสร้างได้เพียงชั้นเดียวและไม่สามารถสร้างต่อไปได้ ผู้รับจ้างจะขอรับค่าจ้างตามส่วนเช่น ๕๐,๐๐๐ บาท ย่อมไม่ได้ เพราะสัญญามีได้แบ่งความสำเร็จเป็นส่วน ๆ ทั้งในกรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างยังจะบอกเลิกสัญญาเสียได้อีกด้วย และเมื่อเลิกสัญญาแล้ว คู่สัญญาย่อมกลับคืนสู่ฐานะเดิมเสมือนหนึ่งว่าไม่เคยทำสัญญากันมาก่อนเลย ผู้ว่าจ้างจึงไม่จำต้องชำระค่าจ้างตามสัญญาให้แก่ผู้รับจ้าง แต่ถ้าตึกชั้นเดียวที่ผู้รับจ้างสร้างค้างอยู่นั้น เป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างและผู้ว่าจ้างยอมรับเอา ผู้ว่าจ้างก็ต้องชำระค่าที่ตนได้ประโยชน์แก่ผู้รับจ้าง ซึ่งมีใช่เป็นการชำระตามสัญญาแต่เป็นการชำระตามกฎหมายโดยนัยของมาตรา ๓๕๑ วรรคสาม การบอกเลิกสัญญาในลักษณะนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Rescission"

มีสัญญาอีกบางประเภทที่มีได้ถือเอาความสำเร็จของกิจการ แต่ถือประโยชน์โดยตลอดระยะเวลาตามสัญญา เช่น สัญญาจ้างแรงงานที่นายจ้างอาจจ้างลูกจ้างเป็นรายวัน หรือรายเดือน หรือสัญญาเช่าธรรมดา ที่ผู้เช่าได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินตลอดระยะเวลาการเช่า ทั้งนี้

^๑ คณิง ภาไชย, "คำพิพากษาในนานาถรรคณะ, บทบัญญัติ, เล่ม ๒๘ ตอน ๒, ๒๔๑๔, หน้า ๔๖๘ - ๔๗๑.

จนกว่าจะมีการเลิกสัญญากันในกรณีเช่นนี้ เมื่อมีการเลิกสัญญา ความผูกพันของคู่สัญญาย่อมสิ้นสุดลงนับแต่วันที่บอกเลิกสัญญา ความผูกพันที่มีแต่เดิมก็ยังคงเป็นความผูกพันตามสัญญาอยู่ ฉะนั้น หากนายจ้างค้างชำระค่าจ้าง หรือผู้เช่าค้างชำระค่าเช่า ลูกจ้างหรือผู้ให้เช่าแล้วแต่กรณี ย่อมเรียกร้องได้ การเลิกสัญญาเช่นนี้ตรงกับคำว่า "termination"

ข้อที่น่าสนใจก็คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๔๑๑ (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า การเลิกสัญญาเช่าซื้อ (ซึ่งก็เป็นสัญญาเช่าอย่างหนึ่ง) เป็นการเลิกตามลักษณะแรก แต่ก็มีเหตุผลว่า แม้ผู้เช่าซื้อจะได้ใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อตลอดระยะเวลาตามสัญญา โดยมีค่าเช่าซื้อตอบแทนตลอดระยะเวลาด้วยเช่นกันก็ตาม แต่ราคาค่าเช่าซื้อที่ชำระตามงวดนั้นมิได้คิดตอบแทนเฉพาะค่าใช้ประโยชน์เท่านั้น หากได้รวมราคาทรัพย์สินที่จะตกเป็นของผู้เช่าซื้อในขั้นที่สุดอีกด้วย จึงไม่ใช่สัญญาต่างตอบแทนตามช่วงเวลาข้อสัญญาเท่านั้น ถ้าให้เลิกสัญญาตัดตอนไปได้ ผู้เช่าซื้อจะเสียเปรียบคือ ต้องเสียเงินตามงวดเกินกว่าประโยชน์ที่ตนได้รับ และยังคงต้องคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้ออีกด้วย กระนั้นก็ตาม หากจะพิจารณาในแง่ของผู้เช่าบ้าง แม้ผู้เช่าจะต้องชำระค่าเช่าซื้อแต่ละงวดเกินกว่าค่าใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน แต่ผู้เช่าก็มีบางสิ่งบางอย่างมากกว่าผู้เช่าทรัพย์สินธรรมดา คือ มีสิทธิในความชื่นชม (right of enjoyment) ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อมากกว่าผู้เช่าธรรมดา ผู้เช่าซื้อย่อมจะปล่อยให้ทรัพย์สินนั้น เสมือนหนึ่งเป็นทรัพย์สินของตนเองมากกว่าที่จะถือว่าเป็นทรัพย์สินของผู้ให้เช่า และผู้ให้เช่าซื้อย่อมไม่มีความหวงแหนทรัพย์สินในฐานะเป็นเจ้าของเหมือนอย่างเจ้าของทรัพย์สินที่ให้เช่าอย่างธรรมดา ทั้งผู้เช่าซื้อยังมีความหวัง (expectation) ตลอดระยะเวลาการเช่าว่าตนจะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นในขั้นที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เช่าธรรมดาไม่มี

ข้อที่น่าสนใจต่อไปก็คือ เหตุใดเมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อจึงเรียกร้องค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอยู่ไม่ได้ ดังที่กล่าวมา

แล้ว การเลิกสัญญาตามมาตรา ๓๕๑ ปกติเป็นเรื่องที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตาม การชำระหนี้เลยหรือปฏิบัติไม่ครบถ้วน (ซึ่งก็เท่ากับไม่ชำระหนี้ตามสัญญานั้นเอง) อีกฝ่ายหนึ่งจึงไม่ต้องชำระหนี้ เช่น ค่าจ้าง ฯลฯ เป็นการตอบแทน หนี้ที่ฝ่ายหลัง จะต้องชำระจึงยังไม่เกิดขึ้น และเมื่อก่อนเลิกสัญญา หนี้ยังไม่เกิด เมื่อเลิกสัญญาแล้วก็ยิ่งจะไม่มีการชำระหนี้ด้วยเหตุนี้เองมาตรา ๓๕๑ วรรคสาม จึงให้คู่สัญญาฝ่ายที่ได้รับประโยชน์ชดเชยแต่ค่าของสิ่งที่ตนได้ประโยชน์แทน ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับหนี้ที่ต้องชำระตามสัญญา แต่ในการเข้าชื้อนั้น ผู้ให้เข้าชื้อได้ให้ประโยชน์แก่ผู้เข้าชื้อครบถ้วน ผู้เข้าชื้อจึงมีหนี้คือ ค่าเช่าตามงวดที่จะต้องชำระให้แก่ผู้ให้เข้าชื้อ หนี้จำนวนนี้เป็นหนี้ที่แน่นอนเกิดขึ้นเป็นคุณแก่เจ้าหนี้เป็นหนี้ที่สมบูรณ์และถึงกำหนดชำระเป็นเอกเทศต่างหากไปจากข้อสัญญา (เพราะฝ่ายเจ้าหนี้ได้ปฏิบัติการในส่วนของตนครบถ้วนคือ ได้มอบทรัพย์สินให้ใช้ประโยชน์ตามช่วงเวลาแล้ว) จึงเป็นหนี้ที่เจ้าหนี้น่าจะเรียกร้องได้ไม่ว่าจะเลิกสัญญากันแล้วหรือไม่ หนี้จำนวนดังกล่าวจะระงับก็น่าจะเป็นแต่เพียงตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ คือ การชำระหนี้ ปลดหนี้ หักกลบหนี้ แปรหนี้ใหม่ หรือหนี้เคลื่อนกลิ้งกัน (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๑๔ - ๓๔๒) เท่านั้น ลำพังแต่การบอกเลิกสัญญา ไม่น่าจะบอกเลิกในลักษณะใด ไม่น่าจะทำให้หนี้ระงับไปอันทำให้เจ้าหนี้หมดสิทธิเรียกร้องไปได้

นอกจากนั้นในสัญญาเช่าชื้อตามปกติจะมีข้อสัญญาระบุว่า ถ้าสัญญาเช่าชื้อเลิกกันแล้ว ผู้เช่าชื้อยังต้องรับผิดชอบค่าเช่าชื้อที่ค้างชำระแก่ผู้ให้เช่าชื้อด้วย ซึ่งข้อสัญญานี้ถือว่าใช้บังคับได้ ไม่ขัดต่อกฎหมาย แต่ผลของสัญญาดังกล่าวมีอยู่อย่างไร มีแนวความคิดเห็นอยู่ ๒ แนว คือ

แนวที่หนึ่ง เห็นว่า ข้อสัญญาดังกล่าวเป็นการตกลงว่า หากสัญญาเช่าชื้อเลิกกันแล้ว คู่สัญญาไม่ต้องกลับสู่ฐานะเดิมตาม มาตรา ๓๕๑ ซึ่งข้อตกลงเช่นนี้เกิดจากเจตนาอิสระที่ตรงกันของทั้งสองฝ่าย และใช้บังคับได้ตามมาตรา ๑๑๔ และมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับสัญญาอื่น ๆ จำนวนไม่น้อย

ที่ยอมรับว่าคู่สัญญาจะตกลงโดยมีเจตนาขัดกับมาตรา ๓๕๑ ก็ได้ อาทิคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๖๑/๒๔๕๑, ๒๐๐๕/๒๔๑๔ เป็นต้น ดังนั้น กรณีเช่นนี้ผู้ให้เช่าซื้อจึงน่าจะสามารถเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระจากผู้เช่าซื้อได้ และศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยอย่างชัดเจนโดยให้ถือกันว่า ผู้ให้เช่าซื้อเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระได้ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกา ๑๕๓๓/๒๔๑๘, ๔๑๒๗/๒๔๓๒ และ ๒๔๕๖/๒๔๓๓

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๓๓/๒๔๑๘ ข้อตกลงว่าเมื่อสัญญาเช่าซื้อสิ้นสุดลงผู้เช่าซื้อต้องชำระเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างอยู่ทั้งหมดนั้น ไม่ขัดต่อกฎหมาย ผู้ให้เช่าซื้อเรียกเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๑๒๗/๒๔๓๒ ข้อสัญญาเช่าซื้อซึ่งมีข้อความว่า ถ้าผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อหรือยึดทรัพย์ที่เช่าซื้อคืน ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบใช้เงินค่าเช่าซื้อที่งวดที่ค้างชำระพร้อมเบี้ยปรับร้อยละ ๒๐ ของเงินดังกล่าวนั้น เป็นข้อกำหนดการชำระค่าเช่าซื้อระหว่างที่ยังไม่ได้มีการเลิกสัญญากันพร้อมทั้งเบี้ยปรับกรณีผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ มิใช่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ดังนั้น เมื่อมีการเลิกสัญญากัน ผู้เช่าซื้อจึงมีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อก่อนเลิกสัญญาทั้งหมด ส่วนเบี้ยปรับสูงเกินส่วนศาลฎีกาให้ลดลงเป็นดอกเบี้ยร้อยละ ๗ ครั้งต่อปี

ส่วนปัญหาที่ว่า ข้อตกลงเช่นว่านี้เกิดจากการตกลงกันของคู่สัญญาที่ทั้งสองฝ่ายไม่อยู่ในฐานะเท่าเทียมกัน และผลของข้อตกลงเป็นการเอาเปรียบของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมากเกินไปนั้นก็ เป็นปัญหาอีกเรื่องหนึ่งซึ่งก็ไม่มีกฎหมายใดบัญญัติชัดเจนว่า ข้อสัญญาลักษณะเช่นนี้จะใช้บังคับไม่ได้แต่อย่างใด

แนวที่สอง เห็นว่าแม้จะมีข้อสัญญาดังกล่าวก็ตาม ผู้ให้เช่าซื้อก็จะเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระไม่ได้ จะเรียกได้อีกก็เพียงแต่ค่าที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์สินของผู้ให้เช่าซื้อมาตลอดระยะเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สิน

ของผู้ให้เข้าซื้ออยู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๕๑ วรรคสาม เท่านั้น และการที่มีข้อสัญญาดังกล่าว แท้ที่จริงก็เป็นข้อสัญญาที่ระบุนความรับผิดชอบในการที่ผู้ซื้อไม่ชำระหนี้ไ้ล่วงหน้า อันเป็นวิธีการกำหนดจำนวนค่าเสียหายนั่นเอง ไม่ใช่ข้อกำหนดค่าตอบแทนการใช้ทรัพย์สินไ้ล่วงหน้าในกรณีเลิกสัญญาตามมาตรา ๓๕๑ วรรคสาม แต่มีลักษณะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับ ซึ่งถ้าหากกำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลอาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ตาม มาตรา ๓๘๓ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๓๓/๒๕๑๘ และ ๔๑๒๗/๒๕๓๒ นั้น ศาลฎีกาเห็นว่าไม่สูงเกินส่วน จึงไม่ลดเบี้ยปรับดังกล่าวลง แต่แนวที่หนึ่งก็โต้แย้งว่าหากมีความหมายเช่นนั้น เหตุใดคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสอง เรื่องข้างต้นจึงไม่ให้ถ้อยคำในคำพิพากษาให้เป็นไปในทำนองเดียวกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๔/๒๕๑๑ ไปเสียเลยทีเดียว เรื่องอะไรต้องให้ถ้อยคำเป็นเรียกค่าเข้าซื้อที่ค้างชำระได้ให้ปรากฏอยู่เป็นปัญหาในคำพิพากษาด้วย

ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาเรื่องค่าเข้าซื้อค้างชำระนั้น อยู่ที่ว่าเมื่อเลิกสัญญาแล้วจะมีผลย้อนหลังไปถึงวันเริ่มทำสัญญาเลยหรือไม่ หรือถือเพียงว่าหมดความผูกพันในวันที่มีการเลิกสัญญา โดยฝ่ายที่เห็นว่าเรียกค่าเข้าซื้อค้างชำระได้ก็คือฝ่ายที่เห็นว่าการเลิกสัญญาไม่มีผลย้อนหลัง โดยมีเหตุผลที่น่าสนใจอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. มาตรา ๔๗๔ มีที่มาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา ๖๒๐^๑ ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้ามีการเลิกสัญญาเข้า การเลิกสัญญานั้นมีผลเฉพาะในอนาคต แต่การเลิกสัญญานั้นไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายในกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายผิด" ด้วยประการหนึ่ง ดังนั้น การเลิกสัญญาเข้าซื้อย่อมไม่มีผลย้อนหลัง และสิ่งใดที่กฎหมายต้องการให้มีผล

^๑ มานะ พิทยาภรณ์ เรื่องเดิม, หน้า ๑๖ - ๑๗.

ย้อนหลัง กฎหมายจะบัญญัติไว้ชัดเจน เช่น มาตรา ๑๓๘ บัญญัติว่า "เมื่อมีการบอกล้างโมฆียะกรรมให้ถือว่า โมฆียะกรรมนั้นเป็นโมฆะแต่เริ่มแรก" เป็นต้น

๒. การเลิกสัญญาสำหรับสัญญาที่ก่อให้เกิดสัญญาทั้งสองฝ่าย ปฏิบัติเป็นระยะช่วง ๆ กันไปตลอดระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งสัญญาเข้าชื่อเป็นสัญญาจำพวกนี้ เมื่อมีการเลิกสัญญาประเภทนี้แล้ว สัญญาจะสิ้นสุดลงโดยไม่มีผลย้อนหลัง คือ ไม่มีการกลับคืนสู่ฐานะเดิม

ส่วนฝ่ายที่เห็นว่าเรียกค่าเข้าชื่อที่ค้างชำระไม่ได้ ก็คือฝ่ายที่เห็นว่า การเลิกสัญญามีผลย้อนหลังนั่นเอง ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับฝ่ายนี้โดยมีเหตุผล คือ สัญญาเข้าชื่อถึงแม้จะมีลักษณะของสัญญาเข้าร่วมอยู่ด้วย แต่ก็ไม่ใช่สาระสำคัญของสัญญา เมื่อเปรียบเทียบกับคำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้น มิฉะนั้นผู้เข้าชื่อจะยอมเสียเงินค่าเข้าชื่อ ซึ่งแพงกว่าค่าเช่าทรัพย์สินตามปกติไปทำไม กล่าวคือ ผู้เขียนมองว่าสัญญาเข้าชื่อมีลักษณะค่อนข้างไปทางสัญญาซื้อขายเงินผ่อนมากกว่าการเป็นสัญญาเช่า จึงเป็นสัญญาที่ถือเอาความสำเร็จของกิจการมากกว่าประโยชน์ในการใช้สอยทรัพย์สินเท่านั้น เมื่อมีการเลิกสัญญา จึงมีผลย้อนหลังไปจนถึงเวลาที่ทำสัญญากัน ส่วนเหตุที่กฎหมายลักษณะเข้าชื่อมิได้บัญญัติเรื่องนี้ไว้ ผู้เขียนเข้าใจว่าทางผู้ร่างคงเข้าใจว่ามีหลักทั่วไปว่าด้วยการเลิกสัญญาอยู่แล้ว จึงไม่ได้บัญญัติให้ซ้ำซ้อนขึ้นมาอีก ส่วนกรณีมีข้อตกลงให้เรียกค่าเข้าชื่อที่ค้างชำระได้นั้น ก็น่าจะต้องบังคับให้เป็นไปตามสัญญาแต่หากเห็นว่าในกรณีเรื่องนั้นเป็นการเอาเปรียบผู้เข้าชื่อที่สุจริตเกินไป ศาลก็ชอบที่จะลดลงเป็นจำนวนที่พอสมควรแก่ความเป็นธรรมได้ คือ มอบให้เป็นดุลพินิจของศาลในแต่ละเรื่องไปโดยเอาเรื่องเบี่ยงปรับซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือของศาลซึ่งนำมาใช้กับเรื่องสัญญาต่าง ๆ มาปรับใช้ ในปัจจุบันนี้คำพิพากษาศาลซึ่งไม่ว่าในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาก็ตาม ก็ยังมีคำพิพากษาออกมาทั้งเรียกได้และเรียกไม่ได้ แต่มีแนวโน้มไปในทางที่จะเรียกไม่ได้มากกว่า โดยศาลจะให้อินฐานที่เป็นค่าใช้จ่ายค้ำประกันหรือค่าเช่าตลอดระยะเวลาที่ผู้ให้เช่านำออกให้เช่าได้ ซึ่ง

บางครั้งก็ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงในคดีว่าค่าใช้ทรัพย์สินเท่าใด ศาลจึงกำหนดตามจำนวนที่เห็นสมควร ปัญหาเรื่องนี้จึงยังไม่เป็นที่ยุติและสมควรแก้ไขให้ชัดเจนต่อไป ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ ๔

ผู้เขียนพบว่า คดีเช่าซื้อในปัจจุบัน ผู้ให้เช่าซื้อมักจะไม่ฟ้องเรียกค่าเช่าซื้อค้างชำระ แต่จะเรียกค่าเสียหายเป็นค่าขาดประโยชน์โดยคิดเทียบจากการที่อาจนำทรัพย์สินดังกล่าวออกให้เช่าจะได้ค่าเช่าไม่ต่ำกว่าวันหรือเดือนละ ... บาท จึงขอคิดค่าเสียหายเป็นเงินวันหรือเดือนละ บาท ตั้งแต่วันที่เลิกสัญญาจนถึงวันที่ได้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน หรือจนกว่าจะได้รับคืนหรือใช้ราคาแทน ซึ่งอัตราค่าขาดประโยชน์มักจะมีจำนวนต่ำกว่าค่าเช่าซื้อที่ต้องผ่อนชำระไม่มากนัก เมื่อถึงขั้นพิจารณา ผู้ให้เช่าซื้อมักจะอ้างผู้รับมอบอำนาจมาเบิกความว่า โจทก์(ผู้ให้เช่าซื้อ) มีทรัพย์สินดังกล่าวออกให้เช่าและตามปกติจะให้เช่าได้วันหรือเดือนละ บาท ซึ่งมากกว่าจำนวนที่ขอมารในฟ้อง แต่คดีนี้ขอเพียงจำนวนตามฟ้อง ส่วนผู้ให้เช่าซื้อจะต่อสู้คดีอย่างไม่เต็มทีและมักจะขาดนัดพิจารณา ซึ่งจะเปิดโอกาสให้โจทก์นำสืบไปฝ่ายเดียว จึงเป็นหน้าที่ของศาลที่จะใช้ดุลพินิจว่า ค่าขาดประโยชน์ดังกล่าวสมเหตุสมผลหรือไม่ เพราะการที่ศาลจะลดค่าขาดประโยชน์ลง ไม่ใช่ศาลลดลงได้โดยไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลแต่อย่างใด ซึ่งค่าขาดประโยชน์นี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๘๗/๒๔๑๗ วางหลักไว้ว่า "หากทรัพย์สินที่เช่าซื้อยังอยู่ในความครอบครองของผู้ให้เช่าซื้อแล้ว ตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อผิดนัด ผู้ให้เช่าซื้อใช้ประโยชน์ไม่ได้ ผู้ให้เช่าซื้อย่อมเสียหายขาดประโยชน์จะพึงได้จากการให้เช่าทรัพย์สินนั้น ความเสียหายดังกล่าวจึงหาใช่ความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๒๒ วรรคสอง" เมื่อค่าขาดประโยชน์ถือเป็นความเสียหายตามปกติที่เกิดขึ้นแล้ว โจทก์ก็นำสืบมาว่าตนได้รับความเสียหายจำนวนเท่าใด หากผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นจำเลยไม่ได้นำสืบหักล้างข้อเท็จจริงส่วนนี้ ศาลก็มีทางที่จะนำข้อเท็จจริงอื่นมาลดค่าเสียหายดังกล่าวลงอันได้แก่ การถือว่าค่าเช่าทรัพย์สินนั้นในท้องตลาด เป็นข้อเท็จจริงซึ่งรู้กันอยู่ทั่วไป หรือซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ หรือ

ซึ่งศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๘๔ (๑) ในส่วนนี้ศาลฎีกาไม่เคยวางบรรทัดฐานว่าศาลควรนำข้อเท็จจริงประการใดมาพิจารณาเป็นหลักเกณฑ์ และควรคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง โดยคงวินิจฉัยเพียงว่า ค่าเช่าดังกล่าวนั้นสูงเกินไปหรือไม่ หากเห็นว่าสูงเกินไปก็มักจะอ้างเหตุผลว่า โจทก์มีเพียงพยานบุคคลมาเบิกความว่าอาจนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อนั้นออกให้เช่าได้ในอัตราวันหรือเดือนละ . . . บาท เท่านั้น ซึ่งเป็นการไม่แน่ว่า โจทก์จะสามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวออกให้เช่าได้ทุกวัน จึงเห็นสมควรกำหนดค่าขาดประโยชน์ให้อัตราวันหรือเดือนละ . . . บาท เท่านั้น* ซึ่งการวินิจฉัยดังกล่าว ถ้าว่าตามหลักว่าด้วยพยานหลักฐานแล้ว โจทก์ก็สืบได้เต็มตามฟ้องแล้ว ส่วนจำเลยก็ไม่ได้นำสืบพยานหลักฐานใดมาหักล้างข้อเท็จจริงดังกล่าว แต่ศาลกลับไม่เชื่อพยานหลักฐานของโจทก์โดยไม่ได้เอาข้อเท็จจริงใดมาเป็นเหตุผลในการหักล้าง ผู้เขียนเห็นว่าหากจะให้ถูกต้องตามหลักพยานหลักฐานก็ควรต้องถือว่า ค่าเช่าทรัพย์สินที่เช่าซื้อในท้องตลาดขณะนั้น เป็นข้อเท็จจริงที่รู้จักกันอยู่ทั่วไปโดยนำอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของทรัพย์สินประเภทเดียวกันกับทรัพย์สินที่เช่าซื้อในตลาดมาเป็นหลัก^๑ ดังนั้น ถ้าโจทก์ (ผู้ให้เช่าซื้อ) ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า สามารถนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อออกให้เช่าได้ เพราะขณะนั้นไม่มีความต้องการทรัพย์สินชนิดนี้ในตลาด อีกนัยหนึ่งมีอุปสงค์ในทรัพย์สินชนิดนี้มากกว่าอุปทานแล้ว ศาลก็จะไม่พิจารณาพิพากษาให้ผู้เช่าซื้อได้ค่าขาดประโยชน์เป็นจำนวนเท่ากับเงินค่าเอาทรัพย์สินออกให้เช่าแก่บุคคลภายนอก และจะสามารถหาเหตุผลที่จะเป็นพื้นฐานของการลดค่าเสียหาย เพราะขาดประโยชน์จากการใช้ทรัพย์สินลงได้มาก เป็นผลให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น

* ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๖๖๘/๒๔๓๒

^๑ เกริก วนิกกุล, "สิทธิเรียกร้องในสัญญาเช่าซื้อสังหาริมทรัพย์" วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (๒๔๒๔), หน้า

นอกจากนั้นทรัพย์สินที่เข้าซื้อส่วนใหญ่จะเป็นสังหาริมทรัพย์ เช่น รถยนต์ เป็นต้น ซึ่งทรัพย์สินเหล่านั้นย่อมมีการเสื่อมสภาพหรือเสื่อมราคาลงตามอายุการใช้งาน ดังนั้นในทางปฏิบัติเมื่อโจทก์ (ผู้ให้เข้าซื้อ) พ้องเรียกค่าขาดประโยชน์จากผู้เข้าซื้อเป็นรายเดือนตลอดไปจนกว่า ผู้เข้าซื้อจะส่งมอบทรัพย์สินที่เข้าซื้อคืนหรือใช้ราคาแทน ศาลมักจะกำหนดระยะเวลาการใช้ค่าขาดประโยชน์เอาไว้ไม่ให้เกินกว่าอายุการใช้ทรัพย์สิน และค่าของทรัพย์สินนั้น เพราะ หากไม่กำหนดระยะเวลาเอาไว้จะทำให้ผู้ให้เข้าซื้อได้รับค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าขาดประโยชน์เกินกว่าอายุการใช้ และค่าของทรัพย์สินที่เข้าซื้อได้ ทั้งนี้ก็ควรคำนึงถึงค่าเข้าซื้อที่ผู้เข้าซื้อได้ชำระไปก่อนแล้วประกอบด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๖๖๘/๒๔๓๒ ศาลฎีกาวินิจฉัยตอนหนึ่งว่า "ส่วนการกำหนดค่าขาดประโยชน์จากการใช้รถ หากให้โจทก์เรียกได้โดยไม่กำหนดระยะเวลาสิ้นสุดในกรณีที่จำเลยไม่ส่งรถที่เข้าซื้อคืนแก่โจทก์นั้น ย่อมไม่เป็นธรรมแก่จำเลย ทั้งรถยนต์ก็เป็นทรัพย์สินเสื่อมราคาและหมดสภาพไปได้ในที่สุด ดังนั้น ที่ศาลล่างทั้งสองกำหนดให้จำเลยรับผิดชอบชำระค่าเสียหายแก่โจทก์เดือนละ ๘,๐๐๐ บาท เป็นระยะเวลาไม่เกิน ๒๔ เดือน จึงนับว่าเหมาะสมกับรูปคดีแล้ว

ผู้เขียนเห็นว่า ศาลไทยเริ่มให้ความสำคัญแก่ค่าเสื่อมราคาในทรัพย์สิน ซึ่งเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเป็นธรรมแก่ผู้เข้าซื้อ แต่การที่ศาลกำหนดค่าขาดประโยชน์ให้เป็นระยะเวลาไม่เกิน...เดือนหรือปี นั้น ผู้เขียนเห็นด้วยในผล แต่ค่อนข้างจะสงสัยว่าศาลสามารถอ้างอิงกฎหมายมาตราใดในการจำกัดระยะเวลาไว้เช่นนั้น

ข. กรณีขายทรัพย์สินที่เข้าซื้อที่ส่งคืนหรือยึดคืน แล้วราคาทรัพย์สินยังขาดอยู่

กรณีนี้สัญญาเช่าซื้อจะมีข้อสัญญาว่า "เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญา ยอมให้ผู้ให้เช่าซื้อนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อที่ได้รับคืนมาออกขายทอดตลาดได้ หรือยอมให้ผู้เช่าซื้อตีราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อได้แต่เพียงผู้เดียว หากขายได้หรือราคาที่ดินนั้นไม่คุ้มกับค่าเช่าซื้อ เงินยังขาดอยู่เท่าใด ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบที่ยังขาดอยู่จนครบ" ข้อสัญญาดังกล่าวนี้ใช้บังคับได้และถือว่าเป็นวิธีการกำหนดค่าเสียหายประการหนึ่ง อันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลอาจลดลงตามที่เห็นสมควรก็ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๔/๒๔๓๐ ตามสัญญาเช่าซื้อระบุว่า หากผู้เช่าซื้อผิดสัญญา เงินที่ชำระแล้วทั้งหมดจะถูกริบและต้องส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อในสภาพเรียบร้อย หากไม่ส่งคืนจะต้องดำเนินการยึดทรัพย์สินออกขายเงินขาดอยู่เท่าใด ผู้เช่าซื้อต้องชำระจนครบ ข้อสัญญานี้เป็นการกำหนดค่าเสียหายวิธีหนึ่ง มีลักษณะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับ หากสูงเกินส่วนศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๕๔/๒๔๒๗ ข้อสัญญาเช่าซื้อรถที่กำหนดว่าผู้เช่าซื้อไม่ชำระราคาเช่าซื้อสองงวด สัญญาเป็นอันสิ้นสุดลง ผู้ให้เช่าซื้อชอบที่จะเอารถพร้อมอุปกรณ์คืนได้ และผู้เช่าซื้อยอมให้ผู้ให้เช่าซื้อตีราคาพร้อมอุปกรณ์ได้แต่เพียงผู้เดียว โดยถือเป็นเด็ดขาด และเมื่อคิดหักกับราคาที่ผู้เช่าซื้อได้ผ่อนชำระบางส่วนแล้วผู้เช่าซื้อยังคงเป็นหนี้อยู่ ก็ยินยอมให้ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องร้องบังคับคดีเอาแก่ผู้เช่าซื้อได้ทันทีนั้น เป็นเรื่องที่ผู้เช่าซื้อสมัครใจทำสัญญาเสียเปรียบเอง หาเกิดด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนไม่ ข้อสัญญาดังกล่าวเป็นวิธีการกำหนดค่าเสียหายวิธีหนึ่ง มีลักษณะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับ ถ้าหากกำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ และข้อสัญญามีได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ จะใช้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑๔ ต่อปี ตามสัญญาซึ่งกำหนดไว้ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อค้างชำระเงินค่าเช่าซื้อหาได้ไม่ ต้องใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๗

คำว่า "ไม่คุ้มกับค่าเช่าซื้อ" นั้น หมายถึง ไม่ครบถ้วนตามราคาที่ค้างชำระ หากขายได้เกินราคาค่าเช่าซื้อค้างชำระ ผู้เช่าซื้อไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบใช้เงินดังกล่าวแก่ผู้ให้เช่าซื้ออีก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๑๑/๒๔๒๔ สัญญาเช่าซื้อรถยนต์ มีข้อความว่า เงินค่างวดที่ค้างชำระ ถึงแม้เจ้าของจะกลับเข้าครอบครองรถแล้ว หากเจ้าของจำหน่ายรถได้เงินไม่ครบถ้วนตามราคาที่ค้างชำระในสัญญาเท่าใดเจ้าของมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้เช่าซื้อชดใช้จนครบจำนวนที่ขาดได้ด้วย ดังนี้ หมายถึงไม่ครบถ้วนตามราคาที่ค้างชำระ จึงต้องเอาค่าเช่าซื้อที่ชำระแล้วไปหักค่าเช่าซื้อทั้งหมด เหลือเท่าใดเป็นค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ หากขายรถพิพาทได้ราคาต่ำกว่าค่าเช่าซื้อค้างชำระ จำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้ส่วนที่ขาดให้โจทก์จนครบ หากขายได้ราคาไม่ต่ำกว่าก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เมื่อปรากฏว่าโจทก์ขายรถพิพาทได้เงินสูงกว่าค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระ จำเลยที่ ๑ ผู้เช่าซื้อจึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์อีก

แต่ถ้าในสัญญาเช่าซื้อตกลงกันเพียงว่า เมื่อผู้เช่าซื้อผิดสัญญา ผู้เช่าซื้อต้องชดใช้ราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ ก็ต่อเมื่อผู้เช่าซื้อไม่ยอมส่งคืนทรัพย์สินแก่ผู้ให้เช่าซื้อเท่านั้น โดยไม่ได้ตกลงกันถึงเรื่องกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับทรัพย์สินกลับคืนมาแล้วนำไปขายและให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบในราคาที่ยังขาดอยู่ ดังนี้ ผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบใช้ราคาที่ยังขาดอยู่อีกไม่ได้*

ผู้เขียนพบว่า ในทางปฏิบัติแล้ว กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อยึดทรัพย์สินกลับคืนมาได้จะพบว่าทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อนั้นมีความเสียหายมาก เช่น

* ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๔๔/๒๔๒๖

รถยนต์ เป็นต้น ซึ่งคงเกิดจากการที่ผู้เข้าซื้อเป็นผู้ประพฤติดิล्लीฎา แต่ไม่ยอม
 ล่งมอบทรัพย์สินคืนให้แก่ผู้ให้เข้าซื้อ โดยยังคงให้สอยทรัพย์สินดังกล่าวอยู่และ
 ทราบว่าผู้ให้เข้าซื้ออาจมายึดทรัพย์สินคืนเมื่อใดก็ได้ จึงให้สอยทรัพย์สินให้
 ค้ำค้ำกับเวลาที่เหลืออยู่ ทั้งไม่มีความคิดว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นของตนเองอีก
 การให้สอยจึงย่อมจะกระทำอย่างหนักเป็นเหตุให้ทรัพย์สินได้รับความเสียหาย
 ดังนั้น ผู้ให้เข้าซื้อจึงมักจะกำหนดข้อสัญญาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่าเมื่อยึดทรัพย์สิน
 กลับมาแล้ว หากขายไปได้เงินไม่คุ้มกับค่าเข้าซื้อที่ค้างชำระผู้เข้าซื้อต้องรับผิดชอบ
 ในเงินที่ขาดอยู่ ซึ่งถ้ามองในด้านผู้เข้าซื้อก็เป็นธรรมและเป็นการลงโทษผู้
 เข้าซื้อที่ทุจริตให้หลบจำ แต่ในกรณีที่ผู้เข้าซื้อสุจริตก็อาจจะไม่เป็นธรรม
 เพราะผู้ให้เข้าซื้อก็ได้ทรัพย์สินคืนไปแล้วตลอดจนได้เงินที่ชำระไปแล้วด้วยหาก
 จะให้ผู้เข้าซื้อต้องรับผิดชอบในเงินดังกล่าวอีกก็เท่ากับให้ผู้ให้เข้าซื้อได้รับประโยชน์
 สองต่อ ทั้งค่าเข้าซื้อทั้งหมดก็ไม่ใช้ราคาทรัพย์สินนั้นอย่างแท้จริง แต่บวกกำไร
 และดอกเบี้ยเข้าไว้ด้วยแล้ว ส่วนทรัพย์สินที่นำออกขายก็ย่อมจะเสื่อมสภาพลงไป
 ตามกาลเวลา แม้ว่าจะใช้โดยบำรุงรักษาดีเพียงใดก็ตาม หากนำมาหักกลบ
 ลบกันก็ย่อมมีเงินขาดอยู่จำนวนมากกว่าความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ ทางปฏิบัติ
 ศาลจะพิจารณาเห็นว่าทรัพย์สินนั้นมีราคาที่แท้จริงเท่าใด ให้สอยมาก็แล้ว เมื่อ
 ยึดคืนมาปรากฏความเสียหายใดบ้าง ความเสียหายดังกล่าวเกิดจากอะไร
 ขายโดยวิธีใด ได้ราคาเท่าใด ค่าเข้าซื้อชำระไปแล้วมีจำนวนเท่าใด แล้วจึง
 นำราคาทรัพย์สินที่แท้จริงตั้งหักออกด้วยค่าเข้าซื้อที่ชำระแล้ว เหลือเท่าใดจึง
 หักออกจากราคาขาย เมื่อได้จำนวนแล้วจึงนำมาพิจารณาดูพฤติการณ์อื่น
 ประกอบอันได้แก่ ค่าเสียหายอื่น ๆ ที่ผู้ให้เข้าซื้อได้รับมีจำนวนเท่าใด
 พฤติการณ์ของผู้เข้าซื้อว่ามีพฤติการณ์สุจริตหรือทุจริต และอื่น ๆ ถ้าหากเห็น
 ว่าจำนวนเงินที่ยังต้องรับผิดชอบเกินไปก็จะลดลงเป็นจำนวนที่พอสมควร โดยถือ
 ว่าเป็นเบี้ยปรับหากเห็นว่าต่ำไป ตามปกติจะไม่เพิ่มขึ้นอีกเนื่องจากศาลจะมอง
 ว่าผู้เข้าซื้อเป็นผู้บริโภคซึ่งตกอยู่ในฐานะทางเศรษฐกิจที่เสียเปรียบผู้ให้เข้าซื้อ
 ซึ่งมักจะเป็นบริษัทหรือสถาบันการเงิน จึงมีแนวโน้มที่จะคุ้มครองผู้เข้าซื้อ
 มากกว่าผู้ให้เข้าซื้อ

ส่วนวิธีการนำสืบค่าเสียหายส่วนนี้ เท่าที่พบส่วนมาก ผู้ให้ เข้าซื้อซึ่งเป็นโจทก์จะอ้างผู้รับมอบอำนาจโจทก์มา เบิกความถึงค่าเสียหาย ส่วนนี้ประกอบใบสำคัญการขายหรือใบเสร็จรับเงินของโจทก์ และบางครั้งก็จะ นำเจ้าหน้าที่ของโจทก์ เช่น พนักงานตรวจซ่อมทรัพย์สินนั้นก่อนขาย พนักงาน ขาย เป็นต้น มาเบิกความประกอบอีก ส่วนผู้ที่ซื้อทรัพย์สินนั้นไป ตามปกติจะไม่ ค่อยได้อ้างเป็นพยาน ทั้งที่เป็นพยานคนกลางที่ศาลจะเชื่อได้ว่ามีการขาย ทรัพย์สินไปในราคาเท่าที่โจทก์อ้างจริง เหตุที่ไม่อ้างคงเป็นเพราะ คดีเข้าสู่ ส่วนมากจะเป็นคดีฝ่ายเดียว จึงเห็นว่าไม่จำเป็น หรือถึงจะเป็นคดีสองฝ่าย แต่ทางฝ่ายผู้ซื้อมักไม่ค่อยได้สู้คดีอย่างเต็มที่ มักจะถ่วงคดีมากกว่าทำให้ ฝ่ายผู้ให้ เข้าซื้อเห็นว่าการอ้างพยานประกอบพยานเอกสารนั้นมีน้ำหนักมากพอที่ พยานจำเลยไม่อาจหักล้างได้แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายทางคดีอีกซึ่ง ถ้าวุ่นในแง่ศาลแล้ว เมื่อใบเสร็จรับเงินดังกล่าวเป็นเอกสารที่ฝ่ายผู้ให้ เข้าซื้อ เป็นผู้ออก การที่มีพยานบุคคลซึ่งเป็นผู้รู้เห็นการออกเอกสารดังกล่าวมา เบิกความรับรองเอกสาร ศาลย่อมรับฟังเอกสารดังกล่าวได้ ซึ่งถ้าอีกฝ่าย ไม่ได้หักล้างเอกสารดังกล่าวให้เห็นว่าไม่มีการขายจริง หรือขายได้ราคาสูง กว่าในเอกสารหรือขายได้ราคาต่ำกว่าราคาขายในท้องตลาดแล้ว ศาลก็ยากที่ จะเห็นเป็นอย่างอื่นได้

ค. กรณีกำหนดให้ผู้ซื้อรับผิดชอบใช้ราคาเดิม หากไม่ สามารถคืนทรัพย์สินที่ซื้อได้

กรณีที่สัญญาซื้อกำหนดว่า เมื่อสัญญาซื้อเลิกกัน ผู้ซื้อไม่สามารถคืนทรัพย์สินได้ในสภาพเรียบร้อยใช้การได้ดี หรือใน ระหว่างอายุสัญญาซื้อ หากทรัพย์สินที่ซื้อถูกโจรภัยสูญหายไม่ว่าด้วยเหตุ ใด ๆ สุดวิสัย อัคคีภัย ผู้ซื้อยอมรับผิดชอบและยอมชำระค่าซื้อตามสัญญาจนครบ หรือยอมชำระราคาแห่งทรัพย์สินจนเต็มจำนวนเงินที่ค้างชำระทั้งสิ้น ข้อ

ตกลงดังกล่าวนี้เป็นวิธีการกำหนดค่าเสียหายวิธีหนึ่ง มีลักษณะเป็นวิธีการกำหนดเบี้ยปรับไว้ล่วงหน้าเช่นเดียวกัน*

ในทางปฏิบัติ ผู้ให้เข้าซื้อที่ไม่สามารถติดตามทรัพย์สินที่เข้าซื้อคืนมาได้จะฟ้องผู้เข้าซื้อให้ส่งมอบทรัพย์สินคืน โดยหากส่งคืนไม่ได้ก็ให้ชดใช้ราคาแทน จึงมีปัญหว่าผู้เข้าซื้อจะต้องชำระราคาแทนแก่ผู้ให้เข้าซื้อเพียงใดนั้น มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๗๔/๒๔๑๘ วินิจฉัยในทำนองที่ว่า ผู้ให้เข้าซื้อต้องชดใช้ราคาตามที่กำหนดไว้ในสัญญา หักด้วยเงินค่าเข้าซื้อที่ได้ชำระไปแล้ว

ราคาทรัพย์สินที่ชดใช้แทนทรัพย์สินที่เข้าซื้อ เท่ากับ
ราคาเข้าซื้อ - เงินค่าเข้าซื้อที่ได้ชำระไปบ้างแล้ว

นอกจากนี้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๔๘๗/๒๔๓๓ วินิจฉัยวางแนวทางไว้กว้าง ๆ ว่า จำเลยที่ ๑ ไม่ได้ส่งมอบรถยนต์ที่เข้าซื้อคืนโจทก์ซึ่งตามสัญญาเข้าซื้อกำหนดไว้ว่า ผู้เข้าซื้อคือจำเลยที่ ๑ ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเข้าซื้อจำนวนที่ยังขาดอยู่พร้อมดอกเบี้ย แม้ตามสัญญาข้อนี้จะเรียกว่าเป็นค่าเข้าซื้อก็ตาม แต่ก็มีได้ระบุให้ผู้เข้าซื้อผ่อนชำระเป็นงวด ๆ ดังกรณีนี้สัญญาเข้าซื้อยังไม่สิ้นสุด ด้วยเหตุนี้ความหมายของคำว่า "จะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเข้าซื้อจำนวนที่ยังขาดอยู่" จึงมีว่าผู้เข้าซื้อต้องชำระราคารถยนต์ที่เข้าซื้อที่ยังขาดอยู่จนครบตามที่ระบุไว้ในสัญญา

ผู้เขียนเห็นว่า การที่เอาค่าเข้าซื้อมาเป็นเกณฑ์กำหนดราคาทรัพย์สินที่ผู้เข้าซื้อต้องชดใช้แทนนั้น ไม่ค่อยจะเป็นธรรมแก่ผู้เข้าซื้อ

* ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๒๔/๒๔๓๑

ที่สุจริตนัก เนื่องจากราคาค่าเช่าซื้อไม่ใช่ราคาของทรัพย์สินที่เช่าซื้อตาม
ท้องตลาด แต่เป็นราคาที่บวกดอกเบี้ยเข้าไว้ด้วย ดังนั้น จึงควรหักดอกเบี้ย
ทั้งหมดออกจากราคาที่กำหนดไว้ในสัญญาเสียก่อน ซึ่งหากสัญญาเช่าซื้อไม่ได้
ระบุราคาเงินสดไว้ ศาลก็ต้องคำนวณเอาเอง โดยจะได้เป็นสูตรว่า

ราคาที่ใช้แทนทรัพย์สิน เท่ากับ ค่าเช่าซื้อ หักออกด้วย
ดอกเบี้ย และหักออกด้วยส่วนต้นเงินที่ได้ชำระไปแล้ว

นอกจากนั้น หากทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่มีการสึกหรอ
และเสื่อมราคา ราคาที่ใช้แทนทรัพย์สินที่คำนวณได้มากก็ควรนำมาหักออกจากค่า
สึกหรอและค่าเสื่อมราคาอีกด้วย ซึ่งเรื่องนี้ศาลฎีกาได้เริ่มยอมรับแล้วว่า
ทรัพย์สินที่เช่าซื้อย่อมมีการสึกหรอและเสื่อมราคา แต่ไม่ได้วางหลักเกณฑ์ใน
การคิดค่าสึกหรอและค่าเสื่อมราคาว่าให้หลักเกณฑ์อะไรเพียงแต่ใช้เป็นเหตุผล
ในการลดค่าเสียหายส่วนนี้ลงเท่านั้น เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕๘๘/๒๕๓๓ วินิจฉัยว่า ตาม
สัญญาเช่าซื้อระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ ๑ ได้ระบุราคารถยนต์ที่เช่าซื้อเป็นเงิน
๑๑๔,๑๓๖ บาท ข้อเท็จจริงได้ความจากคำพยานโจทก์ว่า จำเลยที่ ๑ ได้
ชำระค่าเช่าซื้อให้โจทก์ไปแล้วเป็นเงิน ๑๕,๕๐๐ บาท นิเคราะห์พฤติการณ์
ทางได้เสียของโจทก์แล้วเห็นว่า โจทก์เรียกให้ใช้ราคารถยนต์มาเท่ากับ
ราคาเช่าซื้อที่ค้างชำระคือ จำนวน ๕๔,๖๓๖ บาท เป็นเงินที่สูงเกินไป
เพราะราคารถยนต์ที่เช่าซื้อนั้นเป็นการคิดราคารวมกับค่าเช่า และการใช้รถ
ย่อมมีการเสื่อมราคา ดังนั้น จึงเห็นสมควรกำหนดให้จำเลยทั้งสองใช้ราคา
รถยนต์จำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท เมื่อโจทก์ไม่ได้รับรถคืนจากจำเลย

มีผู้เคยเสนอวิธีการคิดค่าเสื่อมราคาว่า ควรนำเอาบท
กฎหมายภาษีอากรเกี่ยวกับการคิดค่าเสื่อมราคามาใช้ซึ่งได้แก่พระราชกฤษฎีกา

ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการหักค่าสิทธิหรือ และค่าเสื่อมราคา
ของทรัพย์สิน (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๑๕ มาเป็นแนวคิดซึ่งถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์
ค่าสิทธิหรือและค่าเสื่อมราคาจะเท่ากับร้อยละ ๒๐ ต่อปี แต่มีข้อยกเว้นว่า
หากพ้นกำหนด ๕ ปี แล้ว การหักค่าสิทธิหรือและค่าเสื่อมราคาออกจะเท่ากับศูนย์
อย่างไรก็ดี หากผู้เช่าซื้อยึดถือทรัพย์สินที่เช่าซื้อไว้เกิน ๕ ปี แล้ว ก็ย่อมต้อง
ชดเชยค่าขาดประโยชน์ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อจนเพียงพอแก่ราคาทรัพย์สินแล้ว ใน
ความคิดเห็นของผู้เขียน ศาลฎีกาคงไม่ยอมรับการหักค่าสิทธิหรือและค่าเสื่อม
ราคาว่าจะมีอัตราร้อยละเท่าใดต่อปีเป็นอัตราที่แน่นอน โดยคงให้เป็นเหตุผล
ประกอบการลดราคาทรัพย์สินที่ใช้คืนเท่านั้น ทั้งนี้แล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นรายคดี
ไป

การฟ้องให้ใช้ราคานั้น ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเรียกค่า
เสียหายถึงวันฟ้อง (ถ้าไม่ปรากฏว่าทรัพย์สินสูญหายไปก่อนฟ้อง) และมีสิทธิ
เรียกดอกเบี้ย นับแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการกะประมาณราคาวัตถุแห่งหนี้
คือเวลาที่ฟ้องขอให้บังคับชำระหนี้ตามมาตรา ๒๒๔ ซึ่งการให้ใช้ดอกเบี้ยใน
กรณีนี้ถือว่าให้ใช้ค่าเสียหายตามที่โจทก์เรียกร้องน่าจะพอแปลได้ว่าไม่เกินค่าขอ

ง. กรณีของดอกเบี้ย

กรณีมีการกำหนดให้ผู้เช่าซื้อรับผิดชอบในดอกเบี้ยในกรณี
การค้างชำระค่าเช่าซื้อด้วย การระบ้อัตราดอกเบี้ยต้องระบุให้ชัดเจน หาก
ระบุไว้แต่เพียงว่า ให้คิดดอกเบี้ยได้ในอัตราสูงสุดตามกฎหมายแล้ว ก็คงคิดได้
เพียงอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตามมาตรา ๗ เพราะไม่มีกฎหมายไว้โดยตรง
ว่าให้คิดดอกเบี้ยได้สูงสุดในอัตราเท่าใด จะนำอัตราดอกเบี้ยอัตราร้อยละ
สิบห้าต่อปี สำหรับเงินกู้ยืมมาอนุโลมให้สำหรับเงินค่าเช่าซื้อค้างชำระโดย

มิได้กำหนดกันไว้ในสัญญาหาได้ไม่*

ในกรณีที่มีการกำหนดดอกเบี้ยกันไว้สำหรับกรณีการชำระค่าเช่าซื้อล่าช้า แต่พฤติการณ์ทางปฏิบัติของคู่กรณีไม่ถึงเอากำหนดระยะเวลาเป็นเรื่องสำคัญ โดยกรณีผิดนัดก็ไม่เคยเรียกร้องดอกเบี้ย กรณีดังกล่าวถือว่าเป็นการสละเงื่อนไขเวลา จึงอาจจะคิดดอกเบี้ยตามที่กำหนดไว้ไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๖๕/๒๕๒๕ สัญญาเช่าซื้อรถยนต์ กำหนดให้โจทก์ผ่อนชำระค่าเช่าซื้อให้จำนวนรวม ๒๐ งวด เป็นรายเดือนทุกเดือน ถ้าหากผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อตามกำหนดจะต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๑๔ ต่อปี แต่ตามข้อเท็จจริงปรากฏว่า ในการชำระค่าเช่าซื้อให้แก่โจทก์เป็นฝ่ายผิดนัดทุกงวด แต่จำเลยก็ไม่เคยใช้สิทธิเรียกร้องให้โจทก์ชำระหนี้และดอกเบี้ยที่ค้างเลย แสดงว่าการชำระหนี้รายนี้ฝ่ายจำเลยมิได้เจตนาถือเอากำหนดเวลาชำระหนี้ตามสัญญาโดยเคร่งครัด ซึ่งเท่ากับเป็นการสละเงื่อนไขเวลาในตัว ดังนั้น เมื่อโจทก์ชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนแล้ว จำเลยจะมาขอคิดดอกเบี้ยเป็นการเพิ่มภาระให้โจทก์ภายหลังไม่ได้

ในกรณีที่มีการกำหนดดอกเบี้ยสำหรับหนี้ที่ค้างชำระตามสัญญาเช่าซื้อ เงื่อนไขของสัญญาดังกล่าวมีผลเพียงเฉพาะกรณีหนี้ค้างชำระเท่านั้น ส่วนกรณีหนี้อื่นๆ เช่น ค่าขาดประโยชน์จากการที่ผู้ให้เช่าซื้อไม่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น ข้อสัญญาตลอดจนอัตราดอกเบี้ยตามที่ระบุไว้ไม่ครอบคลุมถึงผู้ให้เช่าซื้อจึงไม่ต้องรับผิดชำระดอกเบี้ยอัตราร้อยละ ๑๔ ต่อปี แม้ผู้ให้เช่าซื้อแต่อาจต้องรับผิดชอบในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีก็ได้

* ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๗ - ๑๕๘/๒๕๑๔

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๗๒๑/๒๔๓๒ สัญญาเช่าซื้อ
ระบุว่า "ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระหนี้ หรือค้างเงินใด ๆ แก่เจ้าของผู้เช่าซื้อ
ยอมเสียดอกเบี้ยสำหรับเงินที่ค้างนับแต่วันผิดนัดในอัตราร้อยละ ๑๔ ต่อปี" แต่
ค่าเสียหายที่โจทก์ขายทรัพย์สินที่เช่าซื้อไม่ได้เท่ากับราคาค่าเช่าซื้อไม่ใช่เงินที่
ผู้เช่าซื้อค้างชำระตามความหมายของ "ค้างเงินใด ๆ แก่เจ้าของ" ดังนั้น ผู้
ให้เช่าซื้อจึงไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้เช่าซื้อให้ดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๑๔ ต่อปี
คงมีสิทธิเรียกร้องให้ให้ดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ เจ็ดครึ่งต่อปี ตามมาตรา ๒๒๔
เท่านั้น

สำหรับข้อตกลงในสัญญาที่ตกลงกันว่า ถ้าผู้ให้เช่าซื้อ
บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อหรือยึดทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน ผู้เช่าซื้อจะต้องรับผิดชอบให้
เงินค่าเช่าซื้อทุกงวดที่ค้างชำระพร้อมเบี้ยปรับร้อยละ ๒๐ ของเงินดังกล่าวนั้น
หรือตกลงว่าต้องรับผิดชอบชำระดอกเบี้ยอัตราร้อยละ ๑๔ ต่อปี ของค่าเสียหาย
(เช่น ค่าใช้จ่ายในการติดตามทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน ค่าเช่าซื้อที่ยังขาดอยู่ในกรณี
ยึดทรัพย์สินคืนมาได้และขายไปได้ราคาต่ำ) ข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยในค่าเสียหาย
ดังกล่าวนี้ เป็นวิธีการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าวิธีหนึ่ง มีลักษณะเป็นการ
กำหนดเบี้ยปรับ ซึ่งถ้าหากกำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลอาจลดลงเป็นจำนวนที่พอ
สมควรได้ ตามมาตรา ๓๘๓*

ผู้เขียนพบว่า ในทางปฏิบัติผู้ให้เช่าซื้อมักจะกำหนดค่า
เสียหายเป็นดอกเบี้ยไว้ในสัญญาเช่าซื้อ คือนอกจากระบุให้เรียกค่าเสียหาย
จากการที่ผู้เช่าซื้อประพฤติผิดสัญญาแล้วยังได้กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบให้
ดอกเบี้ยในค่าเสียหายดังกล่าวอีก ซึ่งดอกเบี้ยในกรณีนี้ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้
ว่าผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิเรียกได้เพียงใด เหมือนกับกรณีการให้กู้ยืมเงินที่กฎหมาย

* ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๗๘/๒๔๓๒ และ ๔๑๒๗/๒๔๓๒

กำหนดไว้ว่าจะกำหนดดอกเบี้ยยได้ไม่เกินร้อยละ ๑๔ ต่อปี (มาตรา ๖๔๔ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ซึ่งเท่าที่ผู้เขียนพบ ผู้ให้เช่าชื่อจะเรียก ดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๑๔ ต่อปี ขึ้นไปทั้งสิ้น เมื่อมีคดีขึ้นสู่ศาล ศาลมีทางที่จะคุ้มครองผู้เช่าชื่อได้เพียงอย่างเดียว คือถือว่าดอกเบี้ยยดังกล่าวเป็นเบี้ยปรับ ซึ่งศาลมีอำนาจลดลงเป็นจำนวนที่พอสมควรได้ หากเห็นว่าสูงเกินส่วน โดยทางปฏิบัติศาลจะลดลงเหลืออัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี เกือบทุกคดี แต่ก็มีศาลบางท่านถือว่า การกำหนดค่าเสียหายลักษณะเช่นนี้ เป็นการกำหนดค่าเสียหายซ้อนค่าเสียหาย จึงไม่ให้ดอกเบี้ยยในค่าเสียหายเหล่านั้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้อง เพราะคู่สัญญากำหนดเงื่อนไขการเรียกดอกเบี้ยยแก่กันในค่าเสียหายไว้อย่างชัดเจน จึงเท่ากับเป็นการยอมรับภาระผูกพันเช่นนั้นตั้งแต่เริ่มทำสัญญา ดังนั้น แม้ศาลจะเห็นว่าเงื่อนไขดังกล่าวทำให้ผู้เช่าชื่อเสียเปรียบมากก็ตาม ศาลก็ชอบที่จะลดดอกเบี้ยยดังกล่าวลงได้เท่านั้น ส่วนวิธีการนำสืบดอกเบี้ยยนั้นง่ายกว่าการนำสืบดอกเบี้ยยการกู้ยืมโดยทั่วไป เนื่องจากผู้ให้เช่าชื่อไม่จำเป็นต้องส่งเอกสารมหาชนใดเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยยดังกล่าว เพราะไม่มีกฎหมายจำกัดอัตราไว้ โดยคงส่งสัญญาเช่าชื่อเป็นพยานเอกสารเท่านั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว

อนึ่ง หากในสัญญาเช่าชื่อมิได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยยไว้ และโจทก์ขอมา ศาลก็จะให้ใช้ดอกเบี้ยยอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๒๔/๒๔๓๑ สัญญาเช่าชื่อที่กำหนดว่า เมื่อสัญญาเช่าชื่อเลิกกัน ผู้เช่าชื่อไม่สามารถคืนทรัพย์สินได้ในสภาพเรียบร้อยให้ใช้ได้ ผู้เช่าชื่อยินยอมรับผิดชอบใช้ราคาค่าแห่งทรัพย์สินจนเต็มจำนวนเงินที่ค้างชำระทั้งสิ้นนั้น เป็นวิธีการกำหนดค่าเสียหายวิธีหนึ่ง มีลักษณะเป็นการกำหนดเบี้ยปรับไว้ล่วงหน้า หากกำหนดไว้สูงเกินส่วน ศาลก็ชอบที่จะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ และข้อสัญญานี้มิได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยยไว้ เมื่อสัญญาเช่าชื่อเลิกกันแล้ว โจทก์ไม่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยยร้อยละ ๑๔ ต่อปี ซึ่ง

กำหนดไว้ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ หรือเงินอื่นใดที่ผู้เช่าซื้อ มีหน้าที่ต้องชำระตามสัญญา โจทก์คงมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยได้เพียงร้อยละเจ็ดครึ่ง ต่อปีเท่านั้น

จ. กรณีค่าใช้จ่ายในการติดตามทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ

ในกรณีที่มีการติดตามยึดทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ อาจจะมี ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วย ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ก็เป็นค่าเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับ เนื่องจากการผิดสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อเรียกค่าเสียหายในส่วนนี้ได้ แต่ โจทก์ต้องนำสืบให้เห็นถึงค่าเสียหายในส่วนนี้และค่าขอทนายฟ้อง มิฉะนั้น ศาลก็จะบังคับให้ไม่ได้ แม้จะได้ความดังกล่าวก็ตาม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๘๔/๒๔๓๒ ในกรณีที่มีการเลิกสัญญาเช่าซื้อเพราะผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อนั้น ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเข้าครอบครองรถยนต์คันที่เช่าซื้อ ริมเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งแล้วและมีสิทธิเรียกค่าใช้จ่ายทรัพย์สินตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์สินอยู่ภายหลังจากการเลิกสัญญา ตามนัยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๕๑ วรรคสาม และถ้าทรัพย์สินที่คืนมาเสียหาย ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบนอกเหนือไปจากความเสียหาย อันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินโดยชอบ และต้องรับผิดชอบสำหรับค่าใช้จ่ายในการติดตามเอารถยนต์ที่เช่าซื้อคืนมาให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อด้วย

ผู้เขียนพบว่า ในทางปฏิบัติผู้ให้เช่าซื้อมักเรียกค่าเสียหายส่วนนี้มาด้วย โดยการกล่าวอ้างว่ามีค่าใช้จ่ายจำนวนหนึ่ง ซึ่งศาลจะพิจารณาว่าค่าใช้จ่ายดังกล่าวเหมาะสมแก่พฤติการณ์หรือไม่ เพราะตามปกติผู้ให้เช่าซื้อ ก็มักจะไม่มีการพยานหลักฐานใดมาแสดงว่า เสียค่าใช้จ่ายเท่านั้นจริง นอกจากการเบิกความลอย ๆ ของพยานปากผู้รับมอบอำนาจเท่านั้น และมีข้อควรระวังว่า ค่าเสียหายส่วนนี้จะเรียกได้ต่อเมื่อสัญญาเลิกกันเพราะผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายผิดสัญญาเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว หากศึกษาตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาล้วนใหญ่แล้วจะเห็นได้ว่า กรณีผู้ให้เช่าซื้อเป็นบริษัทการเงินและผู้ให้เช่าซื้อเป็นประชาชนทั่วไป ในการคิดคำนวณค่าเสียหายต่าง ๆ ที่ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเรียกร้องได้นั้นจะอยู่บนพื้นฐานแห่งการยึดถือราคาทรัพย์สินที่แท้จริงกล่าวคือต้องมี การแยกหาราคาทรัพย์สินที่แท้จริงเสียก่อนเพื่อวางเป็นหลัก เพราะราคาค่าเช่าซื้อนั้นจะเป็นราคาขาย(หรือค่าซื้อ) ราคาค่าเช่า(คือการได้ใช้ประโยชน์ระหว่างสัญญายังไม่สิ้นสุด) และค่าดอกเบี้ย(เพราะไม่ใช่การซื้อขายเงินสด) ด้วยเหตุนี้ จำนวนค่าเสียหายต่าง ๆ ที่ศาลกำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อเรียกร้องได้เมื่อรวมค่าเช่าซื้อที่ชำระไปแล้ว จึงไม่เกินราคาทรัพย์สิน ซึ่งบางครั้งก็มีการวินิจฉัยให้ได้จำนวนเงินเท่ากับราคาค่าเช่าซื้อ สิ่งที่ไม่ได้นำมาคิดคำนวณยึดถือราคาทรัพย์สินเป็นหลักด้วย ก็คือ ค่าติดตามยึดทรัพย์สินซึ่งเป็นค่าเสียหายที่แยกออกไปเป็นการเฉพาะ ดังนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจึงอาจจะเรียกร้องค่าเสียหายกรณีมีการผิดสัญญาเช่าซื้อได้ ดังนี้

๑. การรับค่าเช่าซื้อที่ชำระไปแล้ว
 ๒. การเรียกค่าใช้ทรัพย์สิน (ค่าขาดประโยชน์)
- หลังจากมีการผิดสัญญาจนถึงก่อนการได้ทรัพย์สินคืนที่ให้เช่าซื้อคืน
๓. การเรียกราคาทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้อ กรณีไม่ส่งทรัพย์สิน และค่าใช้ทรัพย์สินจนกว่าจะส่งทรัพย์สินคืน หรือใช้ราคาครบถ้วน
 ๔. ค่าซ่อมแซม หรือค่าเสียหายของการชำรุดบกพร่องของทรัพย์สิน กรณีมีการใช้ทรัพย์สินอย่างผิดปกติของการใช้โดยทั่ว ๆ ไป
 ๕. ราคาทรัพย์สินที่ยังขาดอยู่ กรณีติดตามทรัพย์สินคืนมาได้ แล้วนำไปขายได้ราคาต่ำ
 ๖. ค่าใช้จ่ายในการติดตามทรัพย์สิน
 ๗. ดอกเบี้ย

ซึ่งค่าเสียหายทั้งหมดข้างต้น ศาลเป็นผู้มีภาระต้อง

วินิจฉัยว่าค่าเสียหายแต่ละอย่างนั้นควรจะกำหนดให้แก่โจทก์ผู้ให้เช่าซื้อจำนวนเท่าใด เพราะฝ่ายผู้เช่าซื้อมักจะต่อสู้คดีอย่างไม่เต็มที่ หรือบางครั้งก็ไม่ต่อสู้คดีเลย จึงจะอาศัยหลักการซึ่งนำหลักฐานในคดีแบ่งตามปกติที่ฝ่ายใดนำสืบได้มีน้ำหนักกว่าก็จะฟังข้อเท็จจริงตามที่ฝ่ายนั้นนำสืบอย่างเดียวยังไม่ได้

ส่วนการเรียกค่าเสียหายของฝ่ายผู้เช่าซื้อนั้น ในทางปฏิบัติแทบไม่เคยปรากฏเลย ซึ่งผู้เขียนเข้าใจว่าคงมาจากสาเหตุที่ว่าผู้เช่าซื้อย่อมมีความต้องการทรัพย์สินที่เช่าซื้อ มิฉะนั้น คงไม่ยอมทำการเช่าซื้อทรัพย์สินนั้นโดยยอมเสียดอกเบี้ย แทนที่จะซื้อด้วยเงินสด และผู้เช่าซื้อย่อมคำนวณก่อนแล้วว่าสามารถส่งเงินค่าเช่าซื้อแต่ละงวดได้ ดังนั้น การส่งทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนก่อนกำหนดจึงแทบไม่เกิดขึ้น นอกจากนั้นถึงแม้จะส่งคืนก็ตาม แต่ตามสัญญาเช่าซื้อ มักจะกำหนดข้อสัญญาให้ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิริบบรรดาเงินที่ได้ไ้เข้ามาแล้วทั้งยอมให้ผู้ให้เช่าซื้อตีราคาทรัพย์สินดังกล่าว แล้วนำราคาที่ตีได้มารวมกับเงินค่าเช่าซื้อที่ชำระมาแล้ว ถ้ายังไม่คุ้มเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมด ผู้เช่าซื้อต้องขอใช้เงินส่วนที่ยังขาดอยู่ให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อจนครบถ้วน ซึ่งทำให้ผู้เช่าซื้อเสียเปรียบเป็นอย่างมากหากส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนเพื่อบอกเลิกสัญญาตามมาตรา ๔๓๓ ส่วนข้อตกลงที่ให้สิทธิผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญานั้น เมื่อสัญญาเช่าซื้อผู้ที่กำหนดเงื่อนไขทั้งหมดคือฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อ จึงเป็นไปได้ที่จะมีเงื่อนไขดังกล่าวอยู่ในสัญญาเช่าซื้อด้วยเหตุนี้ในทางปฏิบัติจึงไม่ค่อยจะมีปัญหาว่าผู้เช่าซื้อมีสิทธิเรียกค่าเสียหายกับผู้ให้เช่าซื้ออย่างไรบ้าง ผู้เขียนจึงไม่ได้นำมาวิเคราะห์ไว้ในบทนี้ด้วย

๓.๒ ปัญหาทั่วไป

๓.๒.๑ การทำสัญญา

การทำสัญญาเช่าซื้อในทางปฏิบัตินั้น ผู้ให้เช่าซื้อมักจะเป็นบริษัทการเงิน ซึ่งประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการให้เช่าซื้อสินค้าโดยตรง ดังนั้น

การทำสัญญา ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อจะมากำหนดเงื่อนไขในสัญญากับผู้ให้เช่าซื้อแต่ละรายย่อมเป็นได้ยาก จึงต้องมีการร่างสัญญาสำเร็จรูปขึ้นโดยที่ปรึกษากฎหมายของบริษัท เงื่อนไขต่าง ๆ ในสัญญาฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อจึงเป็นผู้กำหนดขึ้นทั้งสิ้น และย่อมเป็นธรรมดาที่เงื่อนไขต่าง ๆ ย่อมกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้ให้เช่าซื้อฝ่ายเดียว ส่วนฝ่ายผู้ให้เช่าซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจน้อยกว่า ย่อมยอมรับเงื่อนไขต่าง ๆ โดยประสงค์จะได้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปใช้สอยก่อนเท่านั้น จึงตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ

การทำสัญญานั้น ก็ต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์บทบัญญัติของกฎหมาย โดยเฉพาะในเรื่องของความสามารถในการทำนิติกรรม ในกรณีคู่สัญญาเป็นนิติบุคคล ต้องพิจารณาเกี่ยวกับอำนาจในการทำการแทนและผูกพันนิติบุคคล มิฉะนั้น จะกลายเป็นการทำในนามตนเอง ซึ่งจะต้องผูกพันเป็นส่วนตัว จึงต้องมีการตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ ให้ครบถ้วนก่อน ในกรณีของผู้ค้าประกันก็เช่นเดียวกัน

สิ่งที่ต้องคำนึงต่อมาก็คือ รายละเอียดในสัญญา ซึ่งตามมาตรา ๔๓๒ วรรคสอง บัญญัติไว้เพียงว่า สัญญาเช่าซื้อต้องทำเป็นหนังสือ ส่วนรายการอื่น ๆ ที่ต้องระบุในสัญญาเช่าซื้อนั้น ไม่ได้บัญญัติไว้ว่าสัญญาเช่าซื้อจะต้องมีรายการอย่างใดบ้าง ดังนั้น คู่สัญญาจึงจะระบุรายการอะไรไว้ในสัญญาก็ได้ ซึ่งหากไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนแล้ว ย่อมมีผลบังคับได้ ซึ่งตามปกติในทางปฏิบัติกันโดยทั่วไปก็มักจะมีการระบุเงื่อนไขกันไว้ดังนี้

๑. ชื่อสัญญา ควรระบุให้ชัดว่าเป็นสัญญาเช่าซื้อ สัญญา
ค้ำประกันการเช่าซื้อ เพราะอาจจะมีปัญหาการโต้เถียงกันว่า ลักษณะ
รายละเอียดในสัญญาไม่ใช่สัญญาเช่าซื้อ การระบุชื่อสัญญาให้ชัดเจนก็จะเป็นจุด
หนึ่งที่จะนำสืบให้เห็นถึงเจตนาของคู่สัญญา

๒. สถานที่และวันเดือนปีที่ทำสัญญา ถือเป็นหลักฐานในการนำสืบให้ เห็นว่ามีการทำสัญญากันจริง

๓. รายละเอียดของคู่สัญญา ควรระบุรายละเอียดฝ่ายผู้เข้าซื้อให้ละเอียดและมีหลักฐานแนบประกอบ เช่น บัตรประจำตัวประชาชน หรือสำเนาทะเบียนบ้าน เพราะจะเป็นประโยชน์ในการติดตามทวงถาม ฟ้องร้อง การส่งหมาย เนื่องจากการปฏิบัติตามสัญญาอาจใช้เวลานาน ผู้เข้าซื้อจึงมีโอกาสที่จะหลบหนีหรือเปลี่ยนแปลงที่อยู่ได้

๔. รายละเอียดทรัพย์สินที่เข้าซื้อ ต้องระบุรายละเอียดไว้ให้ครบถ้วน เช่น เลขทะเบียน สี แบบ ขนาด อุปกรณ์ ราคาที่เข้าซื้อ เป็นต้น โดยควรระบุด้วยว่าได้รับมอบทรัพย์สินที่เข้าซื้อไว้เรียบร้อยแล้ว

๕. รายละเอียดเงื่อนไขในสัญญา สำหรับรายละเอียดในสัญญาก็เป็นไปดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า คู่สัญญาจะตกลงกันอย่างไรก็ได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น การกำหนดเงื่อนไขว่าผิคนัดงวดหนึ่งงวดใดให้ถือว่าสัญญาเลิกกัน แต่อย่างไรก็ตาม การกำหนดเงื่อนไขรายละเอียดไว้มากมายก็อาจจะเป็นผลเสียในทางปฏิบัติ เพราะบางครั้งอาจจะมีการยอมรับหรือปฏิบัติผิดไปจากเงื่อนไข แต่เวลาฟ้องคดีต้องยึดถือเงื่อนไขตามสัญญาอย่างเคร่งครัด บางครั้งก็ไม่สามารถจัดการให้เป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าวได้แล้ว เช่น กรณีการยึดถือเรื่องกำหนดระยะเวลาการชำระค่าเข้าซื้อเป็นส่วนสำคัญ แต่ทางปฏิบัติมีการละเลยและยอมรับการชำระค่าเข้าซื้อที่ไม่ตรงตามงวดระยะเวลาที่กำหนด ดังนั้น การเลิกสัญญาก็อาจจะต้องมีการบอกกล่าวล่วงหน้า จะถือเอาเคร่งครัดตามที่กำหนดไว้ในสัญญาว่าเลิกสัญญากันทันทีไม่ได้ ในส่วนของรายละเอียดเงื่อนไขของสัญญาอาจจะมี ดังนี้ คือ

ก. รายละเอียดเกี่ยวกับการชำระราคา งวดการชำระ จำนวนเงินที่แน่นอน สถานที่รับชำระ วิธีการชำระ ฯลฯ

ข. รายละเอียดการดูแลรักษาทรัพย์สิน ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมความชำรุดบกพร่อง ค่าธรรมเนียม ค่าภาษี

ค. เงื่อนไขการใช้ทรัพย์สินที่เข้าซื้อ การเอาประกันภัย

ทรัพย์สินที่เข้าชื่อ

ง. เจื่อนไขการผิดสัญญา การส่งทรัพย์สินคืน การเข้าครอบครองทรัพย์สิน การบอกกล่าวตามภูมิลำเนาที่ให้ไว้ในวันทำสัญญา

จ. รายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายในลักษณะเบี้ยปรับ หรือดอกเบี้ย

ฉ. เจื่อนไขการโอนสิทธิตามสัญญาเข้าชื่อ และอื่น ๆ

ข. ข้อตกลงในเรื่องเวลาที่เสนอคดี ตามปกติจะมีการกำหนดเวลาที่จะเสนอคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๗ (๔) แต่ปัจจุบันได้มีกฎหมายออกมายกเลิกมาตราดังกล่าวแล้ว โดยให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา หรือศาลที่มลคดีเกิดขึ้นในเขตเท่านั้น

๗. การลงลายมือชื่อในสัญญา เนื่องจากมาตรา ๔๗๒ วรรคสอง บังคับว่า สัญญาเข้าชื่อต้องทำเป็นหนังสือ ดังนั้น ผู้ให้เข้าชื่อและผู้เข้าชื่อจึงต้องลงลายมือชื่อในสัญญาเข้าชื่อทั้งสองฝ่าย ทั้งควรมีพยานลงชื่อไว้ด้วย เพื่อความสะดวกในกรณีที่มีการฟ้องร้องกัน

สำหรับสัญญาค้ำประกันนั้น มักจะมีรายละเอียดทั่วความถึงสัญญาเข้าชื่อ และมีเงื่อนไข ความรับผิดชอบต่าง ๆ ซึ่งอาจจะมีการตกลงเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขตามกฎหมายได้ เช่น ข้อตกลงในการผ่อนเวลา การสละสิทธิในการเรียกร้องให้เรียกจากผู้เข้าชื่อก่อน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาตอนต้นว่า สัญญาเข้าชื่อนั้น ในทางปฏิบัติจะมีความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เข้าชื่อโดยอาจเรียกได้ว่าเป็นสัญญาจำยอม (Adhesion Contract) อย่างหนึ่ง ซึ่งข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมที่พบในสัญญาเข้าชื่อนั้นอาจจัดประเภทอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้^๑

^๑ นิทรา นัยโกวิท, การคุ้มครองผู้บริโภคในการทำสัญญาเข้าชื่อสินค้า, วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโท (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๕.

๑. แบบและรายการต่าง ๆ ในสัญญาเช่าซื้อ บางครั้งเขียนตัวเล็กเกินไปจนอ่านไม่ออก การเขียนเงื่อนไขต่าง ๆ เขียนคลุมเคลือ

เงื่อนไขที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เช่าซื้อมักไม่มีปรากฏอยู่ เช่น ราคาเงินสด แต่จะมีปรากฏเฉพาะเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ให้เช่าซื้อเท่านั้น ซึ่งทำให้ผู้เช่าซื้อรับหน้าที่และภาระหนักจนเกินไปจนเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น

๒. สิทธิในการชำระเงินผ่อนส่งก่อนกำหนด (Right of Early Completion) มักไม่มีระบุไว้ในสัญญา หรือบางกรณีในสัญญาระบุให้สิทธิในการชำระเงินผ่อนส่งก่อนกำหนดแต่มีได้มีเงื่อนไขว่าให้ลดอัตราดอกเบี้ยลงด้วย (No rebate of interest)

๓. สิทธิในการคืนสินค้าโดยสมัครใจ (Voluntary return of goods) ผู้เช่าซื้อมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและส่งมอบสินค้าคืน ซึ่งโดยปกติแล้วผู้ให้เช่าซื้อจะยอมให้ผู้เช่าซื้อใช้สิทธิดังกล่าวตามกฎหมาย (ดูมาตรา ๔๗๓) คือให้สิทธิแก่ผู้เช่าซื้อในการที่จะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง

อย่างไรก็ดี แม้ผู้เช่าซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ก็ตาม แต่ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องคิดหามาตรการกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระเงินก้อนหนึ่ง โดยสัญญาจะมีข้อกำหนดระบุจำนวนเงินว่าต้องชำระเท่าใด หรือกำหนดเป็นเปอร์เซ็นต์ว่าจะต้องชำระเงินเป็นกี่เปอร์เซ็นต์ของราคาเช่าซื้อ เงินที่กำหนดไว้นี้ก็มีความมุ่งหมายเพื่อประกันว่าถ้าราคาสินค้าที่ส่งกลับคืนมีค่าลดลงไปมาก (depreciation in value) เงินจำนวนที่กำหนดไว้นี้ก็เสมือนว่าเป็นค่าประกันราคาสินค้าที่ลดลงที่ผู้เช่าซื้อจะต้องให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อเพื่อชดเชยราคาสินค้าที่ต่ำลงมาก ข้อตกลงนี้เรียกว่า "Minimum payment Clause" แต่ในความเป็นจริงแล้วปรากฏว่าสินค้านั้นได้มีค่าลดลงเท่าใดนัก ฉะนั้น MPC. จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวง

หาผลประโยชน์ของผู้ให้เช่าซื้อ โดยผู้ให้เช่าซื้อจะกำหนดเงินค่าชดเชยดังกล่าวไว้สูงมาก แต่ในทางกลับกัน ถ้าการบอกเลิกสัญญาและส่งมอบสินค้าคืนนั้น ราคาสินค้ารวมกับราคาที่ผ่อนส่งไปแล้วทำให้ค่าของสินค้าสูงขึ้นกว่าเดิม ผู้ให้เช่าซื้อก็ได้ทำข้อตกลงไว้ในสัญญาว่าจะคืนเงินส่วนที่เกินให้ผู้ให้เช่าซื้อ แต่ถ้าราคาสินค้าลดลง ผู้ให้เช่าซื้อต้องจ่ายเงินชดเชยค่าของสินค้าที่ลดลง และเงินชดเชยที่กำหนดไว้นั้นก็เป็นการเอาเปรียบแก่ผู้ให้เช่าซื้อมาก เพราะเขาต้องจ่ายเกินกว่าราคาสินค้าที่ลดลงจริง

๔. ในกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อผิดสัญญา ไม่ว่าจะกรณีใด ผู้ให้เช่าซื้อจะทำข้อตกลงไว้ในสัญญาว่า ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิยึดสินค้าคืนทันที (Repossession) การยึดสินค้าไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวล่วงหน้า คือ ไม่มี default notice และในสัญญาจะมีการระบุให้ใช้เงินตาม Minimum payment Clause ด้วย ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าผู้ให้เช่าซื้อจะได้เปรียบเพราะสินค้าบางอย่างมีราคาสูงขึ้นมาก

๕. ผู้ให้เช่าซื้อไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา โดยสามารถคิดราคาให้ผิดไปจากราคาที่กำหนดไว้สำหรับการซื้อขายเงินสด (finance charge) ได้ตามใจชอบ โดยผู้ให้เช่าซื้อไม่มีโอกาสโต้แย้ง และกฎหมายไม่สามารถควบคุมได้ ฉะนั้น การให้เช่าซื้อจะมีผลเท่ากับผู้ให้เช่าซื้อต้องเสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อในอัตราที่สูงมาก ซึ่งถ้าผู้ให้เช่าซื้อกู้ยืมเงินมาซื้อด้วยเงินสด ก็จะได้สินค้าในราคาที่ถูกลงกว่านี้

๓.๒.๒ กรณีมีการละเมิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เช่าซื้อ

ในระหว่างการปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อเป็นผู้ครอบครองใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อแต่กรรมสิทธิ์ยังคงเป็นของผู้ให้เช่าอยู่ จึงเกิดปัญหาว่า หากมีการกระทำละเมิดเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เช่าซื้อขึ้น ผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อต่างมีสิทธิและหน้าที่อย่างไรบ้าง แยกพิจารณาได้ดังนี้

ก. ผู้เช่าซื้อนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อไปกระทำละเมิดต่อผู้อื่น

กรณีนี้เห็นได้ว่า ในระหว่างอายุสัญญาเช่าซื้อ แม้ทรัพย์สินที่เช่าซื้อยังคงเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ แต่เมื่อผู้ให้เช่าซื้อส่งมอบทรัพย์สินดังกล่าวให้แก่ผู้เช่าซื้อไปแล้ว ผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่ให้ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอันเดินด้วยกำลังจักรกล จึงไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา ๔๓๗ ทั้งเมื่อผู้ให้เช่าซื้อไม่ใช้นายจ้างหรือตัวการของผู้เช่าซื้อแล้ว ก็ย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดนั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๓/๒๔๒๒ จำเลยเป็นเพียงเจ้าของรถยนต์ที่ชนกัน จำเลยไม่ใช่นายจ้างของคนขับรถ และคดีก็ฟังไม่ได้ว่า จำเลยครอบครองรถยนต์ จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา ๔๓๗ ผู้รับประกันภัยค่าของจำเลยก็ไม่ต้องรับผิดชอบด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๔๕/๒๔๒๕ การเช่าซื้อนั้น กรรมสิทธิ์จะยังไม่โอนไปจนกว่าจะได้ชำระค่าเช่าซื้อครบ และในระหว่างเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อเป็นผู้ครอบครองใช้ประโยชน์ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ฉะนั้น แม้ขณะเกิดเหตุผู้ให้เช่าซื้อมิใช่เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์รถยนต์โดยสารคันเกิดเหตุ แต่ก็มิได้เป็นผู้ครอบครองหรือควบคุมรถ เพราะผู้เช่าซื้อเป็นผู้ครอบครองและใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินอยู่ ผู้ให้เช่าซื้อจึงไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่รถคันดังกล่าว

ข. กรณีมีผู้กระทำละเมิดแก่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ

ในระหว่างอายุสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อชอบที่จะได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าซื้อและมีหน้าที่ต้องสงวนดูแลรักษาซ่อมแซมทรัพย์สินดังกล่าว ทั้งมีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินแก่ผู้ให้เช่าซื้อ หากมีกรณีต้องคืน ดังนั้นหาก

มีผู้มาทำละเมิดแก่ทรัพย์สินที่เข้าชื่อ ผู้เข้าชื่อย่อมเป็นผู้ได้รับความเสียหายด้วย
จึงเป็นผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำละเมิดได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๐๘/๒๕๐๖ ผู้เข้าชื่อรถยนต์
ที่ชำระเงินค่าเข้าชื่อยังไม่ครบถ้วน เมื่อใครมาทำละเมิดแก่รถยนต์ที่เข้าชื่อจน
เกิดเสียหายและขาดประโยชน์การชี้ย่อมถือว่า ผู้เข้าชื่อเป็นผู้เสียหาย และมี
สิทธิฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้ทำละเมิดได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๖๘/๒๕๐๕ ผู้ที่เข้าชื่อทรัพย์สิน
โดยมีข้อสัญญาว่า ผู้เข้าชื่อจะระมัดระวังดูแลรักษาทรัพย์สินนั้นให้อยู่ในสภาพ
เรียบร้อย การชำรุดเสียหายเป็นหน้าที่ของผู้เข้าชื่อจะต้องซ่อมแซม เมื่อทรัพย์สิน
นั้นถูกทำละเมิดเสียหาย และผู้เข้าชื่อได้ชำระเงินค่าซ่อมแซมไปแล้ว จึงเป็น
ผู้เสียหายโดยตรงมีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๔๕/๒๕๒๖ โจทก์ในฐานะผู้
เข้าชื่อย่อมมีสิทธิที่จะยึดถือครอบครองและใช้ประโยชน์ในรถยนต์คันพิพาทตลอด
จนมีหน้าที่ดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยและใช้การได้ดี เมื่อรถยนต์เกิด
ความเสียหายขึ้นไม่ว่าในกรณีใด ๆ โจทก์ต้องรับผิดชอบใช้เงินค่าเข้าชื่อที่ยัง
ค้างชำระจนครบ เมื่อได้ใช้เงินให้แก่ผู้ให้เข้าชื่อครบถ้วนตามสัญญาเข้าชื่อแล้ว
รถยนต์ย่อมตกเป็นกรรมสิทธิ์ของโจทก์ ทั้งโจทก์ก็เป็นผู้เอาประกันภัยไว้แก่
จำเลยโดยตรง โจทก์จึงเป็นผู้เสียหายย่อมมีอำนาจฟ้องจำเลยได้

แต่ถ้าสัญญาเข้าชื่อทำขึ้นไม่ถูกต้องตามแบบ เช่นนี้ย่อม
ไม่ใช่ผู้เข้าชื่อ และไม่อาจฟ้องเรียกค่าเสียหายเกี่ยวกับตัวทรัพย์สินได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๖/๒๕๒๒ วินิจฉัยว่าในหนังสือ
โอนสัญญาเข้าชื่อคงมีแต่แบบพิมพ์เปล่า ๆ เว้นข้อความต่าง ๆ ไว้ทั้งหมด มิได้

กรอกข้อความให้ฟังได้ว่า มีการโอนและบริษัทเจ้าของได้ยินยอมแต่ประการใด คงมีแต่ลายมือชื่อผู้เช่าซื้อลงชื่อไว้ช่องผู้โอน แต่ลำพังผู้เดียวเท่านั้น ในช่องผู้รับโอนก็ดี ในช่องผู้อนุมัติให้โอนได้ก็ดี มิได้มีการลงชื่อผู้ใดเลย โจทก์จึงไม่มีนิติสัมพันธ์ใด ๆ กับบริษัทผู้เป็นเจ้าของผู้ให้เช่าซื้อ โจทก์จึงมิใช่เจ้าของและแม้ตามสัญญาเช่าซื้อจะให้อำนาจผู้เช่าซื้อเรียกค่าเสียหายเกี่ยวกับตัวรถได้ โจทก์ก็มีใช้ผู้เช่าซื้อโดยชอบจึงไม่มีอำนาจฟ้อง

ในเรื่องจำนวนค่าเสียหายนั้น นอกจากค่าขาดประโยชน์ และค่าซ่อมแซมตัวทรัพย์สินแล้ว ผู้เช่าซื้อยังมีสิทธิเรียกค่าเสื่อมราคาแห่งทรัพย์สินได้ และแม้ภายหลังผู้ให้เช่าซื้อจะยึดทรัพย์สินคืนไป ก็ไม่ทำให้ผู้เช่าซื้อหมดสิทธิเรียกค่าเสียหาย** แต่ค่าเสียหายที่ผู้เช่าซื้อจะเรียกได้นี้ จะต้องเป็นความเสียหายอันเป็นผลโดยตรงจากการทำลายเมิดของบุคคลภายนอกเท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๗๒/๒๔๑๗ ค่าเสียหายที่ โจทก์ถูกผู้ให้เช่าซื้อรถยนต์รับเงินดาวน์ไปนั้น แม้จะฟังว่ารถที่โจทก์เช่าซื้อมานั้น ถูกรถของจำเลยชนเสียหาย และโจทก์ได้รับบาดเจ็บ แต่โจทก์ก็ยังอาจอ้างค่าซ่อมรถและให้คนเข้าไปขับหารายได้มาชำระค่าเช่าซื้อรถได้ แต่โจทก์ไม่ได้กระทำการปล่อยทิ้งไว้เป็นเวลานาน ๔ ถึง ๕ เดือน และไม่ได้จัดการผ่อนชำระค่าเช่าซื้อรถด้วย จึงถูกผู้ให้เช่าซื้อรถนั้นรับเงินดาวน์ไป ๑๐,๐๐๐ บาท เช่นนี้เป็นความเสียหายที่เกิดจากการที่โจทก์ผิดสัญญา ไม่ใช่ความเสียหายอันเป็นผลโดยตรงจากการที่ลูกจ้างของจำเลยกระทำละเมิด จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายที่โจทก์ถูกรับเงินดาวน์ไปนั้น

* ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๓๔/๒๔๒๖

** ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๖๐/๒๔๒๘

๓.๒.๓ การเอาประกันทรัพย์สินที่เข้าซื้อ

ตามปกติการเข้าซื้อทรัพย์สิน เช่น รถยนต์ เมื่อทำสัญญา
เข้าซื้อแล้ว ฝ่ายผู้ให้เข้าซื้อมักกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการเอาประกันภัยไว้ใน
สัญญา กล่าวคือ กำหนดให้ผู้เข้าซื้อต้องเอาประกันภัยทรัพย์สินที่เข้าซื้อโดยระบบ
ให้ผู้เข้าซื้อเป็นผู้รับประโยชน์ เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เข้าซื้อจึง
เกิดปัญหาว่าผู้เข้าซื้อถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เข้าซื้อตามมาตรา ๘๖๓
หรือไม่

ปัญหานี้เห็นได้ว่า แม้ระหว่างอายุสัญญาเข้าซื้อ ผู้เข้าซื้อ
มิใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เข้าซื้อ แต่ผู้เข้าซื้อย่อมมีสิทธิยึดถือใช้
ประโยชน์ตลอดจนต้องรับผิดชอบในความเสียหาย หรือสูญหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินที่
เข้าซื้อ และเมื่อชำระค่าเข้าซื้อครบถ้วน ย่อมได้กรรมสิทธิ์ ผู้เข้าซื้อจึงเป็นผู้มี
ส่วนได้เสียมีสิทธิทำสัญญาประกันภัยทรัพย์สินที่เข้าซื้อได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๐๔/๒๔๑๖ ผู้เข้าซื้อมีสิทธิที่จะ
เอาประกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นแก่รถยนต์ที่เข้าซื้อกับบริษัทประกันภัยได้
และอยู่ในฐานะผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้ทำละเมิดต่อ
รถยนต์นั้นได้ด้วย

ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกานั้น นอกจากจะถือว่าผู้เข้าซื้อ
เป็นผู้มีส่วนได้เสียการเอาประกันภัยแล้ว ยังขยายความรวมถึงสามีของผู้
เข้าซื้อว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการเอาประกันภัยทรัพย์สินที่เข้าซื้อได้ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๘๘/๒๔๒๐ ผู้เข้าซื้อรถยนต์มีสิทธิ
ครอบครองผูกพันตามสัญญาเข้าซื้อ สามีของผู้เข้าซื้อมีส่วนได้เสียเอาประกันภัย
รถยนต์ได้